

TAMPEREEN YLIOPISTO

”Jonain päivänä olen valmis sotilaaksi”
Poikien ja miesten maskuliinisuudet 5. luokan oppikirjojen mukaan

Kasvatustieteiden tiedekunta
Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma
JARI VIITALA
Huhtikuu 2017

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

JARI VIITALA: ”Jonain päivänä olen valmis sotilaaksi” Poikien ja miesten maskuliinisuudet 5. luokan oppikirjojen mukaan.

Kasvatustieteiden pro gradu -tutkielma, 86 sivua

Huhtikuu 2017

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisia maskuliinisuuksia 5. luokan historian ja ympäristöopin oppikirjat tuottavat. Ilmiötä tutkittiin poikien ja miesten näkökulmasta. Tutkimuksella haluttiin löytää keinoja, joilla edistää tasa-arvoisempien maskuliinisuuksien rakentumista.

Sukupuoli muodostuu biologisesta, sosiaalisesta, juridisesta, psyykkisestä sekä aistillisesta ulottuvuudesta. Sukupuolijärjestelmä on sijoittunut useiden rakenteiden välisiin suhteisiin. Maskuliinisuudet ovat käytäntöjen rakennelmia, jotka toteutetaan sosiaalisessa elämässä. Ne voivat vaihdella tietyissä sosiaalisissa konteksteissa ja sukupuolijärjestelmissä. Maskuliinisuudet eivät ole kiinteitä rakennelmia, vaan ne ovat jatkuvassa muutoksessa. Hegemoninen maskuliinisuus nähdään sukupuolikäytäntöjen kokoelmana, jolla taataan jatko miesten hallintaan ja naisten alistamiseen. Myötämielinen maskuliinisuus hyötyy hegemonisesta projektista, mutta ei itse aktiivisesti edistä patriarkalisuutta. Miesryhmien välillä on hallinnan ja alistamisen suhteita, lisäksi marginalisointi kuvaa hallitsevien ryhmien ja alistettujen tai etnisten ryhmien välisiä maskuliinisuuksien suhteita. Väkivalta liittyy kaikkiin miehiin ja kaikkiin maskuliinisuuksiin. Maskuliinisuudet ovat olemassa paikallisella, yhteiskunnallisella ja globaalilla tasolla. Ne muokkaavat ja ohjaavat toimintaa myös koulussa. Hegemonista maskuliinisuutta sovelletaan poikiin lähinnä urheilun, kehon sekä seksuaalisuuden näkökulmista. Poikien mahdollisuudet tavoitella näitä ja muita aikuisen miehen maskuliinisuuksia ovat kuitenkin rajatut.

Kvalitatiivinen tutkimus kohdistui kriittiseen miestutkimukseen. Tutkimusaineisto koostui Sanoma Pron sekä Otavan 5. luokan historian ja ympäristöopin oppikirjojen tietyistä jaksoista. Relevantiksi aineistoksi määriteltiin selkeästi miehiä tai poikia koskevat tekstit ja kuvat. Aineisto koodattiin teorialähtöiseen koodausrunkoon ja analysoitiin teorialähtöisesti laadullisella sisällönanalyysillä.

Tutkimus osoitti, että oppikirjoissa valta nähdään keskeisenä tekijänä aikuisten miesten maskuliinisuuksissa. Miesten valta kosketti lähes jokaista elämän osa-aluetta. Poikien mahdollisuudet tavoitella hegemonista maskuliinisuutta olivat olemattomat. Poikuus nähtiin välinearvona, jolloin poikien tavoite oli kasvaa vallassa olevaksi mieheksi. Yleisesti oppikirjoissa tuotettiin ja ylläpidettiin hegemonisen maskuliinisuuden diskurssia kuvaamalla pääasiassa hegemonista sekä myötämielistä maskuliinisuutta. Tämä nähtiin hegemonisen maskuliinisuuden vallankäyttönä.

Jotta pojille mahdollistuu tasa-arvoisempien maskuliinisuuksien rakentuminen, poikien ja kasvattajien tietoutta tulee kasvattaa, oikeudenmukaisuutta lisätä poikien keskuudessa sekä kehittää hyviä ihmissuhdetaitoja. Myös peruskoulua instituutiona tulee tarkastella kriittisesti maskuliinisuuksien näkökulmasta opettaja-, luokka-, koulu- sekä valtakunnallisella tasolla. Myös oppikirjojen maskuliinisuuksien tulee olla kriittisen tarkastelun kohteena. Maskuliinisuuksiin liittyvää asiantuntijuutta tulee kehittää jo luokanopettajakoulutuksessa.

Avainsanat: maskuliinisuus, hegemonia, pojat, miehet, oppikirjat

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	LÄNSIMAINEN SUKUPUOLIJÄRJESTELMÄ	7
2.1	MONISYINEN SUKUPUOLI	7
2.2	SUKUPUOLI YHTEISKUNNAN RAKENTEISSA	10
3	LÄNSIMAISET MASKULIINISUUDET	13
3.1	LÄNSIMAISEN MASKULIINISUUDEN KEHITYS	13
3.2	MASKULIINISUUDESTA KOHTI MASKULIINISUUKSIA	16
3.3	VÄKIVALTA MIESTEN JA POIKIEN RAJOITTAJANA	22
3.4	MODERNIT MASKULIINISUUDET	25
4	POJAT JA MASKULIINISUUDET KOULUSSA	27
4.1	SUKUPUOLIJÄRJESTELMÄ PERUSKOULUSSA	27
4.2	MASKULIINISUUDET POIKIEN NÄKÖKULMASTA	29
5	TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	35
6	TUTKIMUSASETELMA	37
6.1	AINEISTONKERUU	37
6.2	RELEVANTTI AINEISTO JA ANALYYSIYKSIKÖT	40
6.3	KOODAUSRUNGON RAKENTUMINEN	42
6.4	AINEISTON KOODAUS	43
6.5	AINEISTON ANALYYSI	50
7	TULOKSET	52
7.1	AIKUISTEN MIESTEN MASKULIINISUUDET	52
7.2	POIKIEN RAJATUT MAHDOLLISUUDET	58
8	TULOSTEN TARKASTELUA	60
8.1	MIEHET VALLAN KAHVASSA	60
8.2	POIKUUS VÄLINEARVONA	64
9	TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA TUTKIMUSEETTISET SEIKAT	67
10	POHDINTA	71
10.1	KOHTI TASA-ARVOISEMPIA MASKULIINISUUDEN MUOTOJA	71
10.2	KUSTANTAJIEN VERTAILUA	77
10.3	LOPUKSI	79
	LÄHTEET	81

1 JOHDANTO

Miehenä oleminen tarkoittaa jokaiselle eri asioita. Yhdelle se tarkoittaa suojan ja turvan tarjoamista, toiselle hellyyttä ja avoimuutta kun kolmannelle se voi tarkoittaa väkivaltaista käytöstä ja uhoa. Nyky-yhteiskunnassa miehillä on naisiin nähden enemmän valtaa monessa asiassa, mutta toisaalta miehiin kohdistetaan usein tietynlaisia odotuksia. Miehillä ei aina ole sallittua tehdä sellaisia asioita, joita naisilta odotetaan tai mikä on naisille hyväksyttävää. Esimerkiksi hoivan tai tunteiden osoittamisen ei monissa yhteisöissä tai kulttuureissa katsota olevan miehekästä. Tästä syystä voidaan sanoa, että poikien ja miesten tapana olla, toimia ja ilmaista itseään on rajoitettua. Monissa kulttuureissa ja tilanteissa miesten tulee olla vahvoja, itsenäisiä ja menestyviä, mutta heidän ei tule olla herkkiä tai tunteitaan osoittavia. Jos mies ei ole vahva, hän ei ole oikea mies.

Jo lapsena tunnistin ja huomasin erilaisia tapoja olla poika ja mies. Näistä eri tavoista se, joka oli suosituin tai jolla oli eniten valtaa, ei sopinut itselleni. Vasta aikuisiällä olen alkanut ymmärtää enemmän erilaisia maskuliinisuuksia sekä pystynyt pohtimaan niiden vaikutusta itseni, omaan kehitykseeni ja muihin. Koska koen erilaisten miehenä olemisen tapojen vaikuttaneen kehitykseeni, koen tärkeäksi paneutua aiheeseen syvemmin. Tulevana opettajana on tärkeää tiedostaa ja ymmärtää erilaisten, osittain myös tiedostamattomien rakenteiden vaikutus yksilöiden elämään, jotta niiden haitallisilta seurauksilta voidaan välttyä. Tiedostaminen ja ymmärtäminen mahdollistaa myös näiden rakenteiden kriittisen tarkastelun, kyseenalaistamisen sekä kehittämisen rakentavampaan suuntaan.

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, millaisia maskuliinisuuksia alakoulun oppikirjat tuottavat. Tämä tutkimus pyrkii ratkaisukeskeisyyteen. Tutkimuksen avulla halutaan tarjota oppimateriaalin arvioimiseen työkaluja, joilla purkaa mahdollisia epätasa-arvoa tuottavia ja sortavia maskuliinisuuksia. Toiveena on, että pojilla – ja kaikilla lapsilla – on mahdollisuus kasvaa ja kehittyä omaksi täysipainoiseksi itsekseen ilman, että häntä sorretaan tämän identiteetin vuoksi tai ilman, että toisia tarvitsee sortaa oman identiteetin ja maskuliinisuuden rakentamisen mahdollistamiseksi.

Vuonna 2014 vahvistetussa ja syksyllä 2016 käyttöön otetussa Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa (2014, 16) on nähtävissä useita perusteluja tutkimuksen ajankohtaisuudelle. Perusopetuksen tehtävänä on muun muassa ehkäistä eriarvoistumista ja edesauttaa sukupuolten tasa-arvoa. Jokaista oppilasta tulee tukea tunnistamaan omat mahdollisuutensa ilman sukupuoleen sidottuja roolimalleja. Perusopetuksen tulee siis vastata myös siitä, että eriarvoistumista ei tapahdu erilaisten maskuliinisuuksien näkökulmasta.

Tasa-arvolaki määrää oppilaitoksia huolehtimaan siitä, että jokaisella on sukupuoleen katsomatta yhtäläiset mahdollisuudet koulutukseen. Myös opetuksen sekä opetusaineistojen tulee auttaa tasa-arvolain toteutumisessa. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 1329/2014; Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 12.) Koulussa jokaisen tulee tulla kohdelluksi samanarvoisena riippumatta mistään yksilöön liittyvästä tekijästä, kuten sukupuolesta tai katsomuksesta. Perusopetuksen arvoperustassa oppilas nähdään ainutlaatuisena sekä sellaisena, jolla on oikeus saavuttaa oma suurin potentiaalinsa ihmisenä ja yhteiskunnan jäsenenä. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 12, 26.) Näin Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden näkemys oppilaan ainutlaatuisuudesta viittaa siihen, että oppilas tulee nähdä tasavertaisena ja ainutlaatuisena myös maskuliinisuuksien näkökulmasta.

Oppikirjat ovat merkittävässä osassa oppilaiden arjessa. Oppikirjat ovat aina jostain näkökulmasta kirjoitettuja ja toisinaan nämä näkökulmat tiedostetaan, toisinaan ei. Tästä syystä opetusmateriaalia tulee tarkastella kriittisesti ja materiaalin avulla pyrkiä tuomaan esiin moninaisuutta ja sen arvostamista perusopetuksessa. Käytettävän oppimateriaalin tulisi olla ilmaisultaan monimuotoista sekä kulttuuristen yhteyksien ymmärtämisen mahdollistavaa. Myös oppilaita pitää tukea ymmärtämään tiedon rakentumisen prosessia sekä tutkimaan ja käyttämään kriittisesti tarjolla olevaa tietoa. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 13, 18, 21, 164.) Opetusmateriaaleja sekä työtapoja valitsemalla on mahdollista tuoda näkyviin inhimillistä moninaisuutta ja sen arvostamista (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 27). Myös nämä liittyvät olennaisesti maskuliinisuuksiin.

Opetuksen tulee auttaa oppilaita ymmärtämään, että kulttuurit ja sen osat ovat menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden jatkumoa, joissa jokaisella on mahdollisuus olla toimijana. Opetuksen tulee edistää oppilaiden kulttuuri-identiteetin rakentumista sekä kasvua aktiivisiksi toimijoiksi. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 13, 16.) Kun oppilas oppii, hän

samaan aikaan rakentaa identiteettiään, ihmiskäsitystään sekä maailmankuvaansa. Samanaikaisesti hän luo suhdetta niin itseensä, toisiin ihmisiin kuin koko yhteiskuntaan ja muihin kulttuureihin. (Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 13.)

Maskuliinisuudet ovat osa ympäröivän kulttuurin menneisyyttä, nykyisyyttä sekä tulevaisuutta. Vaikka termit pojat, nuoret tai nuoret miehet saattavat vaikuttaa harmittomilta, ne ovat historiallisia kategorioita ja alttiita sosiaaliselle tulkinnalle ja kulttuuriselle politiikalle (Haywood & Mac an Ghail 2013, 38). Siksi maskuliinisuuden politiikka ei voi koskea ainoastaan henkilökohtaista elämää ja identiteettiä, vaan sen tulee huomioida myös sosiaalisen tasa-arvon kysymykset (Connell 1995, 82–83). Tästä syystä oppikirjojen tarkastelu maskuliinisuuksien näkökulmasta on perusteltua ja tärkeää.

Koulu on yksi monista instituutioista, joissa yksilöiden käsitys maskuliinisuudesta rakentuu ja muodostuu. Tästä syystä muun muassa koulun tarjoamat oppimateriaalit vaativat tarkempaa tarkastelua, jotta saadaan selville, millaisia maskuliinisuuksia ne tuottavat. Tämä maskuliinisuuksien tuottaminen vaikuttaa jokaisen kyseisiä oppikirjoja käyttävän oppilaan oman maskuliinisuuden muodostumiseen.

Tutkimuksella voi olla hyötyä myös suhteessa kiusaamiseen puuttumiseen ja sen ehkäisyyn. Kun opitaan tuntemaan ja ymmärtämään esimerkiksi poikien vallankäyttöä maskuliinisuuksien näkökulmasta, on mahdollista puuttua jo ennaltaehkäisevästi kiusaamiseen ilmiönä.

2 LÄNSIMAINEN SUKUPUOLIJÄRJESTELMÄ

Tämä tutkimus keskittyy tutkimustiedon muodostamaan länsimaiseen käsitykseen sukupuolesta ja maskuliinisuuksista. Erityinen tarkastelukulma on suomalainen perusopetus sekä koulussa käytettävät oppikirjat opetusta tukevana välineinä. Haluan tutkimuksellani osoittaa, että niin sukupuoli kuin maskuliinisuudet eivät ole kiinteitä määritelmiä vaan ajassa ja paikassa muuttuvia käsitteitä, ja että sukupuolen käsitteeseen liittyvät läheisesti käsitteet maskuliinisuus ja feminiinisyys. Tässä tutkimuksessa painopiste on maskuliinisuuksissa, sillä muuten tutkielma olisi laajentunut liikaa.

Tutkimus nojaa yhteiskunnallisen oikeudenmukaisuuden tavoitteluun. Tällöin maskuliininen tieto tulee ymmärtää olennaisesti poliittisena (esim. Connell 1995). Maskuliinisuus sekä feminiinisyys ovat toistensa kanssa suhteessa olevia käsitteitä siitä huolimatta, että ne tarkoittavat eri asioita eri yhteiskunnissa ja eri aikakausina. Maskuliinisuus tiedon kohteena on siten aina maskuliinisuutta suhteessa. Lisäksi maskuliinisuus tiedon kohteena nousee sukupuolijärjestelmästä tiedon kohteena ja se perustuu todellisuuden kritiikkiin, ei ainoastaan sen heijastukseen. Tällaiseen tietoon liittyy maailma, joka tuotetaan sosiaalisten tekojen kautta toteutuneiden ja toteutumattomien mahdollisuuksien valossa. (Connell 1995, 43–44.)

Tässä tutkimuksessa tieto siis nähdään rakentuvan suhteessa itseen ja muihin. Tieto ei ole koskaan täysin objektiivista, sillä tiedon rakentumiseen ja tulkintaan liittyy aina monia tekijöitä, kuten henkilökohtainen historia sekä arvopohja. Myös ympäröivän yhteisön sekä kulttuurin määrittelemät käsitykset muovaavat tiedon rakentumista. (Connell 2000, 4–6.)

2.1 *Monisyinen sukupuoli*

Sukupuoli muodostuu biologisten ominaisuuksien lisäksi myös sosiaalisista, juridisista, psyykkisistä sekä aistillisista kokemuksista (Vilkkä 2010, 17). Biologinen sukupuoli koostuu geneettisestä, anatomisesta sekä hormonaalisesta osa-alueesta. Syntymähetki määrittää geneettisen sukupuolen, joka saa alkunsa vanhempien sukusoluista jo hedelmöityshetkellä. (Sariola 2003, 285.)

Tässä esitetty kuva biologisen sukupuolen rakentumisesta on hyvin suoraviivainen. Toisessa vaiheessa muodostuvat munasarjat tai kivekset, jotka riippuvat kromosomeista sekä hormoneista. Kolmannessa vaiheessa kehittyvät ulkopuoliset sukuelimet. (Sariola 2003, 292–294.) Jos elimistöstä puuttuu testosteronia, sukuelimet erilaistuvat muun muassa kohduksi, munatorviksi sekä emättimen yläosaksi. Riittävän testosteronin vaikutuksesta muodostuvat muun muassa siemenjohtimet sekä eturauhanen. (Sariola 2003, 292–294.) Edellä kuvattujen vaiheiden lisäksi hormonitoiminta kypsyy. Tämä on välttämätöntä puberteetissa tapahtuvalle toissijaisille ulkoisten sukupuoliominaisuuksien kehittymiselle sekä sulusolujen tuotannolle. (Sariola 2003, 292–294.)

Pelkästään biologisen sukupuolen määräytyminen on monivaiheinen ja mutkikas tapahtuma. Sukupuolella on biologinen perusta, joka sisältää muun muassa kromosomit sekä hormonit. Tämän biologisen perustan pohjalta tehty luokittelu nais- ja miessukupuoleen on sosiaalisesti ja historiallisesti rakentunut. Länsimaissa perinteisesti sukupuolia ajatellaan olevan kaksi: mies ja nainen. Näin tehdään kehojen moninaisuudesta huolimatta, vaikka ihmiskehot eivät ole jaettavissa ainoastaan kahteen luokkaan. (Butler 1990, 55; Vilkkä 2010, 21.)

Sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyvät käsitteet ovat historiallisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja yhteiskunnallisesti muovautuneita (Gordon 2004, 80; Lehtonen 2005, 63). Sukupuoli siten sisältää eri asioita ja se nähdään eri tavoin eri aikoina, eri kulttuureissa sekä eri ihmisryhmien välillä. Sosiaalisen sukupuolen määrittäminen laajentaa käsitystä sukupuolesta entisestään.

Sosiaalinen sukupuoli viittaa sukupuolen persoonallisiin, sosiaalisiin, kulttuurisiin, kokemuksellisiin sekä juridisiin ominaisuuksiin. Se tarkoittaa siis jokaisen henkilökohtaista käsitystä omasta sukupuolesta, joka on yksilöllinen, rakennettu ja muuttuva. Sosiaaliseen sukupuoleen kuuluvat lisäksi kulttuurisidonnaisia ominaisuuksia, kuten rooli, pukeutuminen, eleet ja puhetapa. Henkilökohtaiset tavat olla ja toimia sukupuolisena liittyvät siten oleellisesti sosiaaliseen sukupuoleen. Biologisesta sukupuolesta ei kuitenkaan aina seuraa johdonmukaisesti sosiaalinen sukupuoli. Tämä tarkoittaa sitä, että omaksumamme sukupuoliset tavat voivat olla samansuuntaisia kuin biologinen sukupuolemmekin, mutta ne voivat olla myös hyvin erilaisia. (Vilkkä 2010, 18–20.)

Juridinen sukupuoli on myös osa sosiaalista sukupuolta. Se muodostuu kulttuurissamme usein sukupuolittuneesta nimestä ja henkilötunnuksesta. Tällöin sekä nimestä että erityisesti henkilötunnuksesta voidaan päätellä yksilön sukupuoli. (Vilkkä 2010, 22.) Nykyään

sukupuolineutraalit nimet ovat murtaneet oletuksia nimen kantajan sukupuolesta. Koulussa ja yhteiskunnassa yksilöt jaotellaan pääasiassa heidän juridisen sukupuolensa perusteella. Koulussa nämä jaot näkyvät muun muassa vessojen sekä pukutilojen jaottelussa tyttöjen ja poikien tiloihin.

Butler (1990, 79–80, 229) kutsuu sukupuoli-identiteetin luomista performatiiviseksi, eli se luodaan niillä ilmaisuilla, joiden tyypillisesti sanotaan olevan seuraus sukupuoli-identiteetistä. Kun siis jatkuvasti toistaa sukupuoli-ajatteluumme liittyviä tekoja, näkemys ”oikeanlaisesta” sukupuolesta muodostuu tekijälle itselleen ja muille hänen kanssaan vuorovaikutuksessa oleville. Näiden sukupuolta muodostavien tekojen avulla yksilöt voivat kyseenalaistaa sen todellisuuden, jonka avulla he ovat rakentaneet sukupuolen kategoriansa. Näin sukupuolten rajoja rikkovat hyödyntävät sukupuoli-identiteettiä muodostavia tekoja. (Butler 1990, 212; Lehtonen 2005, 79–80.)

Connell (1995) määrittelee sosiaalisen sukupuolen tavaksi, jolla sosiaaliset käytännöt ovat järjestyneet. Sosiaalisen sukupuolen prosessit jokapäiväisessä elämässä järjestyvät suhteessa lisääntymisen kentällä, jota määrittelevät ruumiilliset sukupuolen samankaltaisuudet ja erilaisuudet sekä ihmisen lisääntymisen prosessit. Connell (1995, 71) käyttää termiä lisääntymisen kenttä termin biologinen perusta sijaan, koska kyseessä on sosiaalisen sukupuolen historiallinen prosessi, joka sisältää ruumiin. Se ei tällöin ole kiinteä paketti biologisia tekijöitä. Sosiaalinen sukupuoli on sosiaalisia käytäntöjä, jotka jatkuvasti viittaavat ruumiiseen ja siihen, mitä ruumiit tekevät, mutta se ei ole sosiaalinen käytäntö pelkistettynä ruumiiseen. Sosiaalinen sukupuoli on olemassa tavalla, jossa biologia ei määrittele sosiaalista elementtiä. (Connell 2000, 12; Connell 1995, 71.) Itse asiassa järjestäytyneiden sosiaalisen sukupuolen käytäntöjen ja lisääntymisen kentän välinen yhteys on sosiaalinen, ei biologinen (Connell 1995, 73).

Voidaan sanoa, että rakennamme henkilökohtaista käsitystämme sukupuolesta kokemuksiemme ja oman sukupuolikäsityksemme pohjalta. Syy–seuraussuhdetta ei ole biologisen ja sosiaalisen sukupuolen välillä, mutta niiden väliltä löytyy aina assosiaatio (Butler 1990, 54; Vilka 2010, 20). Sukupuoli koetaan usein kaksijakoiseksi kategoriaksi tai ryhmäksi. Tällöin samaan sukupuoliryhmään kuuluvat niin sanotusti ahdetaan samaan malliin, ja heillä nähdään olevan keskenään samanlaisia ominaisuuksia. (Palmu 2001, 182.) Biologisella sukupuolella ja sosiaalisella sukupuolella on yhteys, mutta kumpikaan niistä ei ole arvojärjestyksessä toista korkeammalla (Gordon 2004, 81; Vilka 2010, 21). Biologisen sukupuolen osa-alueiden avulla tehty järjestelmä on sosiaalisesti rakentunut, mutta sosiaalisen sukupuolen muodostamme itse. Aines sukupuolen muodostamiseen kehittyi vuorovaikutuksessa muiden kanssa, mutta loppujen

lopuksi yksilö antaa vuorovaikutuksessa sukupuolitetuille asioille merkityksen ja näin rakentaa sukupuolensa. (Vilka 2010, 21.)

Vilkan (2010) mukaan sukupuolen määritelmä ei jää ainoastaan biologiseen ja sosiaaliseen ulottuvuuteen. Oma sukupuolisuus rakentuu kehollisuuden ja sisäisten aistimusten kautta, sillä esimerkiksi lapset tutustuvat maailmaan ja rakentavat maailmankuvaansa keholla ja aisteilla. Kulttuurisesti muovautuneet tulkinnat sukupuolesta muodostavat myös omien aistikokemustemme käsitteellistetyt tulkinnat. Sukupuolen voidaan nähdä olevan lähtökohdan sijaan päätepiste, sillä rakennamme, tuotamme ja uusinnamme sukupuolta joka päivä sukupuoleen liittyvien tekojemme kautta. (Vilka 2010, 23–25.) Näiden tekojen lopputuloksena pidetään luokkia ”mies” ja ”nainen”.

Useat sukupuolen kokemukset voivat jäädä jakamattomiksi kokemuksiksi. Vilka (2010) sanoo aistitun kokemuksen sukupuolesta olevan subjektiivinen, joten se ei ole ristiriitainen. Ristiriita kehittyy vasta, kun aistittu kokemus kohtaa ympäristön ja yritämme sovittaa ajatuksemme tämän ympäristön odotuksiin, kuten sukupuoliluokiksi. Tämä kehon aistillisuus lähtee biologisesta miehen tai naisen kehosta. Ei kuitenkaan voida vetää johtopäätöstä, että biologisesta kehosta seuraa aistikokemus miehenä, naisena tai muuna sukupuolikokemuksena, koska ei ole tiedossa, miten sukupuolen aistinen kokeminen tapahtuu. Voidaan kuitenkin ajatella, että sukupuolisena olemisen taidon perustan muodostavat sekä biologinen, sosiaalinen että aistittu kokemus sukupuolesta. (Vilka 2010, 24–25.)

2.2 Sukupuoli yhteiskunnan rakenteissa

Jotta on mahdollista tunnistaa sukupuoli sosiaalisena mallina, se täytyy nähdä sekä historian tuotteena että historian tuottajana. Sukupuolijärjestelmä voidaan määritellä käytäntöinä, joiden kautta miehet ja naiset osallistuvat sosiaaliseen sukupuoleen. (Connell 1995, 71, 81.) Nämä sukupuolijärjestelmän rakenteet rakentuvat ja muuttuvat ajan myötä. Perinteisesti tämä on nähty tapahtuvan ulkoisten voimien johdosta, mutta muutos voi olla lähtöisin myös sukupuolijärjestelmän sisältä. (Connell 1995, 82.)

Sukupuolijärjestelmä on samanaikaisesti sijoittunut useiden rakenteiden välisiin suhteisiin. Voidaan eritellä neljä tällaista suhdetta: valta, työnjako, tunneside ja symbolismi. (Connell 1995, 73–74; Connell 2000, 24–26.) Nämä neljä suhdetta viittaavat jatkuvasti vartaloon ja siihen, mitä vartalot tekevät. Ne eivät kuitenkaan pelkisty siihen. (Connell 1995, 71.) Valta näkyy

länsimaisessa sukupuolijärjestelmässä miesten hallintana ja naisten alistamisena – rakenteena, joka on nimetty patriarkaalisuudeksi. Tämä hallinta on yleisesti edelleen olemassa paikallisista poikkeuksista ja vastustuksesta huolimatta. (Connell 2000, 24–25; Grönfors 1999, 229; Nieminen 2013, 36–37.) Miehillä on lähes täydellinen valta pakottavissa instituutioissa, kuten poliisissa sekä armeijassa. Lisäksi pojat ja miehet hallitsevat tyypillisesti julkisia tiloja. (Connell 2000, 246–248; Nieminen 2013, 36–37.)

Connell (1995) toteaa työnjaon tai tuotannon suhteen olevan huomattavissa erilaisten tehtävien sukupuolittuneena jakautumisena. Ei ole sattumaa, että miehet johtavat suurimpia yrityksiä, vaan työn jakautuminen sekä miesten korkeammat palkat ovat kumuloituvia ja sukupuolittuneita prosesseja. Miehiin kohdistetaan lisäksi sosiaalinen pakko perheen elättämiseen sekä vaarallisten töiden tekemiseen. (Connell 1995, 246–248; Nieminen 2013, 36–37.) Naiset puolestaan ovat yliedustettuina hoivaa sisältävissä töissä.

Tunteen kohdistaminen voi olla positiivista, negatiivista tai molempia yhtä aikaa. Tunnesuhteet muokkaavat kuvaa tunteen kohteista niin hetero- kuin homoseksuaalisissa suhteissa siten, että kohteista tulee sukupuolittuneita. (Connell 1995, 74; Connell 2002a, 62–63.) Tämä tarkoittaa sitä, että kun tiettyyn kohteeseen kohdistetaan tunnelatausta, se sukupuolitetaan niin hetero- kuin homoseksuaalisissa suhteissa. Historiallinen tunnesuhteiden kehittyminen on johtanut länsimaiseen jakoon homo- ja heteroseksuaalisten välillä siten, että heteroseksuaalisuus on määritelty luonnolliseksi ja normaaliksi. (Connell 2000, 100; Lusher & Robins 2009, 403). Voidaan sanoa, että miesten seksuaalisuus on rajoittunutta homofobian vuoksi. Lisäksi miehet saavat naisilta paljon tunteellista tukea ilman vastavuoroisuuden pakkoa, sillä heteroseksuaalisuus on järjestetty tukemaan miehen halujen tyydyttämistä. Miehet on myös usein suljettu pois pienten lasten parissa olosta. (Connell 1995, 246–247; Hänninen 1999, 202.)

Symbolismi kuvaa miesten hallintaa suuressa osassa länsimaiden kulttuuri-instituutioita, kuten kirkossa tai mediassa (Connell 1995, 247–248). Kommunikaatiossa käytettävät symboliset rakenteet ovat merkittävä osa sosiaalisia prosesseja sekä sukupuolikäytäntöjä. Kun puhutaan naisesta tai miehestä, käsitteisiin liitetään valtavasti kulttuurisesti rakentuneita merkityksiä ja tulkintoja. (Connell 2000, 26; Connell 2002a, 65; Grönfors 1999, 231–232; Nieminen 2013, 37–38.) Näiden sisäänrakennettujen merkitysten vuoksi sukupuolierot ymmärretään symbolisen vastakkainasettelun kautta yksilöiden vivahde-erojen sijaan. Tämä vahvistaa binääristä sukupuolijäätelua entisestään. (Connell 2000, 26; Connell 2002a, 65; Grönfors 1999, 234–235.)

Sukupuolen alistamista voi tapahtua kielen avulla, jos esimerkiksi nainen määrittää aviomiehensä kautta tai kun miesten saavutuksia arvostetaan enemmän esimerkiksi urheilussa. Jokapäiväisen sukupuolen kokemukseen liittyvät myös muun muassa asun, meikin, kehonkielen, äänensävyn ja eleiden symboliset esitykset. (Connell 1995, 246–248; Connell 2000, 26.)

3 LÄNSIMAISET MASKULIINISUUDET

Jokaisessa yhteiskunnassa on kulttuurisia käsityksiä sosiaalisesta sukupuolesta, mutta kaikissa niissä ei ole käsitettä maskuliinisuus. Maskuliinisuus-käsitteen moderni käyttö viittaa siihen, että yksilön käyttäytyminen johtuu yksilön persoonasta. (Connell 1995, 67.) Tällöin käsityksessä huomio on yksilöllisyydessä. Tämä tarkoittaa sitä, että ei-maskuliininen henkilö käyttäytyisi eri tavalla kuin maskuliininen henkilö, kuten rauhanomaisesti eikä väkivaltaisesti tai sovittelevasti eikä hallitsevasti. (Connell 1995, 67.) Näin ei tietenkään kuitenkaan ole. Ajatus tällaisesta maskuliinisuudesta on suhteessa paikkaan ja aikaan. 'Maskuliinisuus' on olemassa vain 'feminiinisyden' vastakohtana. (Connell 1995, 67–68.) Niissä kulttuureissa, joissa ei ole tällaista vastakkainasettelua, ei ole olemassa vastaavanlaista käsitystä maskuliinisuudesta kuin esimerkiksi modernissa eurooppalaisessa tai pohjoisamerikkalaisessa kulttuurissa. Maskuliinisuus ei siten ole olemassa ontologisena, vaan se tuodaan esiin performatiivisesti samoin kuten edellä on kuvattu sosiaalisen sukupuolen performatiivisuudesta (Butler 1990, 79–80; Swain 2006, 337).

3.1 *Länsimaisen maskuliinisuuden kehitys*

1700-luvun Euroopassa naiset nähtiin olennaisesti miehistä erilaisina, mutta erilaisuudella viitattiin naisten olevan epätäydellisiä versioita miehistä. 1800-luvulla miehet ja naiset nähtiin laadullisesti erilaisten ominaisuuksien kantajina. On siis nähtävissä, miten eurooppalainen käsitys maskuliinisuudesta on suhteellisen tuore käsitys. (Connell 1995, 68; Hughes 2012, 109–110.) Kun tuotamme maskuliinisuutta, tuotamme sitä kulttuurisesti tietyllä tavalla (esim. Connell 1995; Ratele 2014). Tuottaminen tapahtuu jokapäiväisessä toiminnassa ympärillämme esimerkiksi mediassa ja koulussa. Niin koulun aikuiset kuin lapset tulkitsevat, tuottavat ja uusintavat kulttuurisia näkemyksiä maskuliinisuudesta. Formaalin koulun näkökulmasta muun muassa oppikirjojen sisältö tuottaa tietynlaisia maskuliinisuuksia.

Maskuliinisuudesta on tullut länsimaissa yleinen käsite, joka on kattavinaan kaiken sukupuolesta ja sukupolvista kulttuurisesta, seksuaalisesta, etnisestä tai historiallisesta samuudesta tai erilaisuudesta riippumatta. Maskuliinisuudella myös selitetään sukupuolta. (Haywood & Mac an Ghail 2013,

103–104; Skelton 2001, 41.) Tämä universaalisuus tulee kyseenalaistaa. Media vaikuttaa tähän omalta osaltaan, sillä tiedon raportoinnin lisäksi media muokkaa yleisön ymmärrystä tapahtumista liittämällä niihin yleisiä kulttuurisia arvoja. Tästä syystä uutiset maskuliinisuudesta ja koulusta normalisoivat tietynlaisia kulttuurisia maskuliinisuuden muotoja. (Haywood & Mac an Ghail 2013, 39; Lehtonen 1999, 83–84.)

Massakulttuuri yleisesti olettaa, että on olemassa oikea ja kiinteä maskuliinisuus tai miehen rooli, joka kulkee jokapäiväisen elämän mukana. Tämä ”todellinen maskuliinisuus” nähdään lähes aina olevan lähtöisin miehen kehosta tai ilmaisevan jotain mieskehosta. (Connell 1995, 45; Connell 2000, 7–9; McKay, Mikosza & Hutchins 2005.) Maskuliinisuus on viime vuosikymmeninä nähty kahden kilpailevan näkemyksen kautta. Ensimmäisen mukaan keho on luonnollinen kone, joka tuottaa sosiaalisen sukupuolen erot toimimalla tietyllä tavalla biologiasta johtuen. (Connell 1995, 45–48.) Toisen, hieman laajemmin käytetyn näkemyksen mukaan vartalo on jossain määrin neutraali alusta, johon sosiaalinen symbolismi kuvataan. Myös näiden yhdistelmää on käytetty, jolloin sekä biologia että sosiaaliset vaikutukset tuottavat sukupuolten eroja käyttäytymisessä, mutta itse asiassa mikään näistä näkemyksistä ei kuvaa miesten vartaloiden ja maskuliinisuuden yhteyttä. (Connell 1995, 45–46.)

Kehot muun muassa, muuttuvat, vahingoittuvat ja vanhenevat, joten niillä on väliä. Ei siten ole mahdollista irrottaa vartaloita maskuliinisuuden rakentamisesta tai erilaisista kokemuksista ja käytännöistä, sillä niillä on oma roolinsa sosiaalisissa käytännöissä. (Connell 1995, 51, 56, 58.) Biologisen ja sosiaalisen määräytymisen yhdistelmä ei riitä sosiaalisen sukupuolen kuvaukseen. Niitä ei voida jättää huomiotta, mutta on tarpeen löytää muita tapoja ajatella asiaa. (Connell 1995, 52.) Lähtökohta toisenlaiseen ajatteluun voi olla sen tiedostaminen, että ainakin länsimaiset kulttuurit pitävät keskeisenä sosiaalisen sukupuolen määrittelyssä mieheyttä ja naiseutta. Kuten sanottua, maskuliinisuutta ei voida irrottaa kontekstistaan, mutta se ei tarkoita, että maskuliinisuus olisi kiinteä tulkinta. (Connell 1995, 56.) Maskuliininen sukupuoli nähdään esimerkiksi lihaksissa ja tavassa liikkua (Connell 1995, 52–53, 56; McKay, Mikosza & Hutchins 2005).

Maskuliinisuuden määritelmät ovat pyrkineet erottelemaan maskuliinisina pidettyjä miehiä, mutta ne ovat usein jättäneet huomiotta kulttuuriset lähtökohdat. Connellin (1995) mukaan on nähtävissä neljä päätapaa määritellä maskuliinisuus: essentialistinen, positivistinen, normatiivinen ja semioottinen. Essentialistisissa määritelmässä usein valitaan ominaisuus, joka määrittelee maskuliinisuuden ytimen, ja miesten elämää kuvaillaan valitusta ominaisuudesta käsin. On

kuitenkin selvää, että ytimen valinta on mielivaltainen tapahtuma, eikä tällä voida tyhjentävästi selittää ja kuvata maskuliinisuutta. (Connell 1995, 68–71; Huuki 2010, 19.) Positivistiset määritelmät taas pyrkivät löytämään faktat ja haluavat näyttää sen, mitä miehet todella ovat. Tämä määritelmä on psykologian maskuliinisuus/feminiinisyys-asteikon perusta. (Connell 1995, 69; Morawski 2005.) Myös etnografiset kuvaukset maskuliinisuudesta kuvaavat miesten elämän kaavoja tästä näkökulmasta – kuitenkin jättäen huomiotta tutkittavana olevan kulttuurin – ja kuvaavat näitä kaavoja maskuliinisuudeksi, olivat ne mitä vain. Ei kuitenkaan ole kuvausta ilman näkökulmaa. (Connell 1995, 69.)

Connell (1995) kuvaa näennäisesti neutraalien kuvausten maskuliinisuudesta pohjautuvan oletuksiin sukupuolesta. Positivistiset määritelmät siis nojautuvat sellaisiin tyypittelyihin, jotka ovat itse asiassa tutkimuksen kohteena. Kuvailut siitä, mitä miehet empiirisesti todellisuudessa ovat, rajaavat esimerkiksi feminiiniset miehet tai feminiiniset asenteet pois riippumatta siitä, kuka niitä esittää. Jos kyse olisi ainoastaan miesten ryhmän välisistä eroista tai naisten ryhmän välisistä eroista, termejä maskuliinisuus ja feminiinisyys ei tarvittaisi ollenkaan. Tällöin olisi mahdollista puhua vain miehistä ja naisista, sillä maskuliinisuus ja feminiinisyys viittaavat biologisen sukupuolen erojen ohi siihen, miten miehet eroavat keskenään ja miten naiset eroavat keskenään sosiaalisen sukupuolen näkökulmasta. (Connell 1995, 69; Morawski 2005.) Kun puhutaan maskuliinisuuksista, se liittyy aina ympäröivään maailmaan ja muihin luokitteluihin, kuten naisiin tai feminiinisyysiin.

Normatiiviset määritelmät tunnistavat erot miesten kesken ja naisten kesken. Ne tarjoavat standardin: maskuliinisuus on sitä, mitä miesten pitäisi olla. Tämä mahdollistaa sen, että miehet voivat tavoitella standardia eri pisteisiin asti. Kuinka normatiivista kuitenkin on, että vain harva saavuttaa asetetun normin? Lisäksi normatiiviset määritelmät maskuliinisuudesta eivät huomioi persoonallisuutta. (Connell 1995, 70; Silva 2016). Semioottiset tavat torjuvat essentialismin mielivaltaisuuden haasteet ja positivististen ja normatiivisten määritelmien paradoksit määrittelemällä maskuliinisuuden ei-feminiinisytenä. Semioottiset määritelmät siis jättävät huomiotta persoonallisuuden tasot ja määrittelevät maskuliinisuuden niiden symbolisten erojen avulla, jotka asettavat maskuliinisuuden ja feminiinisyuden vastakkain. Jotta on mahdollista saavuttaa kokonaisempi kuva maskuliinisuudesta, tarvitaan tapoja kuvailla myös muunlaisia suhteita, kuten instituutioiden tai työnjaon ja kulutuksen sukupuolittuneita paikkoja. (Connell 1995, 70–71; Nieminen 2013, 36–37; Lusher & Robins 2009, 403.)

3.2 Maskuliinisuudesta kohti maskuliinisuuksia

Maskuliinisuutta ei tule pyrkiä määrittelemään kohteena, eli luonnollisena luonnetyyppinä, käyttäytymisen keskiarvona tai normina. Määritelmän pohjalla tulee olla ne prosessit sekä suhteet, joiden avulla miehet ja naiset esiintyvät sukupuolittuneina olentoina. (Connell 1995, 71; Jokinen 2010, 130–131.) Lyhyesti määriteltynä maskuliinisuuden voidaan sanoa olevan yhtä aikaa sekä sosiaalisen sukupuolijärjestelmän paikka – niitä käytäntöjä, joiden kautta miehet ja naiset osallistuvat sosiaaliseen sukupuoleen – että niiden käytäntöjen seuraukset ruumiillisessa kokemuksessa, persoonallisuudessa sekä kulttuurissa (Connell 1995, 71; Levto, Barker, Contreras-Urbina, Heilman & Verma 2014, 468). Tämä tarkoittaa sitä, että maskuliinisuus viittaa miehen vartaloon, mutta vartalo ei määrittele maskuliinisuutta. Siksi on loogista puhua niin maskuliinisuudesta miesten elämässä kuin maskuliinisista naisista tai maskuliinisuuksista naisten elämässä. (Connell 2000, 29.)

Sosiaaliset käytännöt luodaan sosiaalisten suhteiden rakenteissa. Sukupuolijärjestelmä, eli ihmisten ja ryhmien väliset suhteet lisääntymisen kentällä, on eräs suurimpia tällaisia rakenteita kaikissa tunnetuissa yhteiskunnissa. Näiden rakenteiden käytännöt tehdään prosessina suuremmissa yksiköissä, ja puhuttaessa maskuliinisuudesta ja feminiinisuudesta tarkoitetaan sosiaalisten sukupuolikäytäntöjen tekemisen prosessia, joka on käynnissä kaikkialla jokaisessa sosiaalisen maailman osassa. (Connell 1995, 72; Jokinen 2010, 129–130.) Se muovautuu jatkuvasti henkilön persoonallisuudessa itsenäisesti sekä ulkopuolelta tulevien diskurssien voimasta, mutta myös instituutioissa, kuten valtiossa tai koulussa. Monet instituutiot ovat sukupuolittuneita, ja esimerkiksi valtio on maskuliininen instituutio. (Connell 1995, 72–73; Jokinen 2010, 131.) Myös koulut ovat paikkoja, jossa miesdominanssia säädellään, normalisoidaan ja oikeutetaan. Koulussa koulun jäsenten, organisaatioprosessien, paikallisen yhteisön vaikutusten, ympäröivän kulttuurin sekä kasvatuskäytäntöjen väliset suhteet tuottavat useita maskuliinisuuden muotoja missä vain tietyssä koulussa. (Skelton 2001, 23; Swain 2005.)

Maskuliinisuudet ovat käytäntöjen rakennelmia, jotka toteutetaan sosiaalisessa elämässä. Siten ne voivat vaihdella tietyissä sosiaalisissa konteksteissa ja sukupuolijärjestelmissä. (Connell & Messerschmidt 2005, 836.) Maskuliinisuudet ovat olemassa kolmella eri tasolla: paikallisella, yhteiskunnallisella sekä globaalilla. Yksilön sukupuolen tekeminen on huomattavasti näkyvämpää paikallisella tasolla kuin yhteiskunnallisella tai globaalilla tasolla. (Connell & Messerschmidt 2005; Lusher & Robins 2009, 393, 406.) Henkilökohtainen sukupuolijärjestelmän vastustaminen ja

vahvistaminen tapahtuu juuri tällä paikallisella tasolla – esimerkiksi yksittäisen koulun piirissä – vaikka paikalliset asetelmat ovat kiistatta yhteydessä yhteiskunnallisiin ja globaaleihin asetelmiin (Lusher & Robins 2009, 406).

Kolmen eri tason lisäksi maskuliinisuuksien rakentuminen riippuu rakenteellisista, yksilöllisistä sekä kulttuurisista komponenteista (Lusher & Robins 2009, 393; Ratele 2014, 513). Voidaan sanoa, että ne miehet, jotka hallitsevat maskuliinisuuksien hierarkian valta-asemia, tukevat yleensä voimakkaammin uskomuksia miesten hallinnasta ja paremmuudesta. Tässä huomioidaan maskuliinisuuksien rakenteelliset sekä yksilölliset komponentit. (Cunningham, Domke, Coe, Fahey & Van Leuven 2013, 502–503; Lusher & Robins 2009, 397.) Rakenteelliset komponentit viittaavat hierarkian korkeampien asemien hallintaan ja valtaan, yksilölliset komponentit taas yksittäisen ihmisen uskomukseen miesten paremmuudesta. Hegemonia kuitenkin liittyy henkilökohtaisten uskomusten ja valtasuhteiden lisäksi myös kulttuuriin. Kulttuuriset uskomukset eivät ole yksilöiden henkilökohtaisten uskomusten summa. (Lusher & Robins 2009, 397–398.) Sen sijaan ne viittaavat siihen, mitä yleisesti pidetään hyväksyttävänä ja sopivana. Tällöin henkilökohtaiset ja kulttuuriset uskomukset ovat toisistaan riippuvaiset, mutta ne eivät tarkoita samaa asiaa. (Cunningham ym. 2013, 511; Lusher & Robins 2009, 397–398.) Esimerkiksi yksittäinen ihminen voi henkilökohtaisesti ajatella, että ihmisen syrjiminen hänen uskonnollisen vakaumuksensa vuoksi ei ole hyväksyttävää. Samaan aikaan kuitenkin ympärillä voi olla ihmisiä, jotka näkevät asian toisin. Valtaa pitävät saattavat jopa tehdä päätöksiä, joilla estetään tietyn uskonnon edustajien pääsy maahan.

Yksilön ja kulttuurin väliset riippuvuudet ovat monimutkaiset. Kulttuuri ei välttämättä muuta yksilön uskomuksia, vaikka sillä on sen mahdollisuus. (Lusher & Robins 2009, 398–399; Ratele 2014, 513.) Se kuitenkin voi muuttaa yksilön käyttäytymistä tietyssä kontekstissa kulttuurin standardien tai ryhmän normien vuoksi. Kulttuuristen normien onkin todettu vaikuttavan yksilöön, mutta myös yksilön uskomukset voivat vaikuttaa kulttuuriin käsityksiin. (Lusher & Robins 2009, 398–401.) Maskuliinisuuksien näkökulmasta voidaan sanoa, että havainnoidut käsitykset maskuliinisuuksista ovat jyrkempiä kuin henkilökohtaiset maskuliinisuuden ilmentymät ja uskomukset siitä. (Cunningham ym. 2013, 511; Lusher & Robins 2009, 399).

Jotta voidaan tunnistaa usea maskuliinisuus, on tarpeen tutkia niiden välisiä suhteita. Lisäksi täytyy muistaa, että seuraavaksi kuvatut maskuliinisuudet eivät ole lukkoon lyötyjä kategorioita,

sillä esimerkiksi hegemoninen maskuliinisuus ei ole sama kaikkialla ja kaikissa ajoissa. (Connell 1995, 76; Connell & Messerschmidt 2005, 836.)

Hegemonia voidaan määritellä kulttuuriseksi dynamiikaksi, jolla ryhmä vaatii ja ylläpitää johtoasemaansa sosiaalisessa elämässä koko yhteiskunnan tasolla. Hegemoninen maskuliinisuus taas voidaan määritellä sukupuolikäytäntöjen kokoelmana, joka ilmentää sillä hetkellä hyväksytyt ratkaisun patriarkaalisuuden hyväksymisen ongelmaan. (Connell 1995, 77–78; Jokinen 2010, 131–133.) Tällä taataan jatko miesten hallintaan ja naisten alistamiseen. Aiemmin esitetty massakulttuurin esittämä kuva ”oikeasta miehen roolista” kuvaa juuri tällaista kulttuurisesti autoritaarista ja hegemonista maskuliinisuutta. Hegemonisen maskuliinisuuden esimerkki määrittelee miehenä olemisen muun muassa vahvaksi ja ei-homoseksuaaliseksi. (Connell 2000, 30, 83; Jokinen 2010, 133). Koska hegemoninen maskuliinisuus on edellä kuvatuilla tasoilla kulttuurisesti ihannoituin käsitys maskuliinisuudesta, se edellyttää jokaisen miehen asemoitumista suhteessa hegemoniseen maskuliinisuuteen.

Vaikka hegemoninen maskuliinisuus nähdään ajasta ja paikasta riippuvaiseksi kuvaukseksi, yleensä länsimaissa siihen kytkeytyy maskuliinisuuden kulttuuristen ideaalien tavoittelu. Näitä ideaaleja ovat länsimaissa valta, naisten alistaminen, voima, menestys, kilpailullisuus, tunteiden hallinta ja rationaalisuus, heteroseksuaalisuus ja homofobia. (Connell 2000, 69–85; Connell 1995, 90; Jokinen 2000, 210.) Kulttuurinen maskuliinisuus kertoo, miten miehen tulee kävellä, puhua, ajatella, tuntea, pukeutua ja rakastella. Tärkeintä on, että omalla toiminnalla ei herätä epäilyksiä omasta miehuudesta. (Jokinen 2000, 213.)

Hegemonisen maskuliinisuuden kantajat eivät kuitenkaan usein ole niitä, joilla on eniten valtaa. Hegemonisen maskuliinisuuden ideaalit voivat siten olla esimerkiksi elokuvien fiktiivisiä hahmoja tai näyttelijöitä. (Connell 1995, 77; Huuki 2010, 23–24; Jokinen 2010, 131–132.) Kilpaurheiluinstituutiot ovat merkittävä osa länsimaisten maskuliinisuuksien rakentumista, ja kilpaurheilijat voivat olla yksittäisiä hegemonisen maskuliinisuuden malliesimerkkejä. Tämä status kuitenkin usein kahlitsee heitä, sillä heiltä odotetaan tietynlaista käyttäytymistä, johon heidän tulee mukautua. (Connell 2000, 11, 67–85.)

Joka tapauksessa hegemoniaan vaaditaan jonkinlainen vastaavuus kulttuurisen ideaalin ja institutionaalisen vallan välille. Esimerkiksi yritysmaailman maskuliininen kuva on saavuttanut hegemonisen kuvan ja auktoriteetin, jolla hegemoniaa ylläpidetään väkivallan sijaan. (Connell

1995, 77; Jokinen 2010, 131.) Voidaan ajatella, että jos hegemonia nähtäisiin jatkuvasti haastettuna valtasuhteena, valtaa pitävät eivät todennäköisesti ajattelisi, että kaikki muut jakavat heidän näkemyksensä hegemoniasta. Tämä ristiriitaisuus voi lisätä hegemoniaa ylläpitävän joukon halua jatkaa valtasuhteitaan juurruttamalla henkilökohtaisia näkemyksiään muihin johtamisen tai muun vallankäytön avulla. (Lusher & Robins 2009, 399–400.)

Maskuliinisuudet siis määritellään yleisesti kulttuurissa, ja niitä ylläpidetään instituutioissa ja organisaatioissa. Sosiaalisesti valtuutetut hegemonisen maskuliinisuuden muodot näkyvät myös paikallisella tasolla esimerkiksi perhe-elämän piirteissä ja jokapäiväisissä toiminnoissa. (Connell 2000, 11; Connell & Messerschmidt 2005, 839, 850; Jokinen 2010, 132.) Paikallisella tasolla esillä voi olla useita näkemyksiä hegemonisesta maskuliinisuudesta, mutta jokainen niistä pyrkii olemaan tavoiteltavin ja halutuin maskuliinisuus (Connell & Messerschmidt 2005, 845, 847).

Monet naiset hyväksyvät hegemonisen maskuliinisuuden, mikä näkyy naisten poikiin ja miehiin langettamina erilaisina odotuksina. Naiset itse voivat sopeutua hegemoniseen maskuliinisuuteen esimerkiksi mukautumalla patriarkaalisiin odotuksiin ja ottamalla perinteisen äidin roolin. (Connell 1995, 77; Jokinen 2000, 218.) Hegemoniseen maskuliinisuuteen ei kuitenkaan ole pakko alistua, ja mikä vain miesryhmä voidaan haastaa milloin vain, joten hegemonia on historiallisesti liikkuva suhde. Sen aaltoilu onkin oleellinen ajatus maskuliinisuudesta. (Connell 1995, 77; Jokinen 2000, 218–219.) Oleellista maskuliinisuuksissa siten on, että erilaiset luokittelut ja nimet eri maskuliinisuuksille eivät ole kiinteitä määritelmiä, vaan koko ajan ajassa ja paikassa muuttuvia rakennelmia. Niin maskuliinisuudet kuin sukupuoli rakentuvat eri tavalla eri kulttuureissa sekä eri ajanjaksoissa (Connell 2000, 10).

Monet miehet eivät saavuta hegemonisen maskuliinisuuden normatiivista määritelmää, ja itse asiassa hegemonisia käytäntöjä harjoittavat miehet voivat olla melko vähässä. Suuri osa miehistä kuitenkin hyötyy hegemoniasta, sillä he hyötyvät patriarkalisesta jaosta yhteiskunnassa. (Connell 1995, 79; Jokinen 2010, 133.) Näitä miehiä, jotka hyötyvät hegemonisesta projektista, mutta eivät ole itse patriarkalisuuden etujoukoissa, voidaan kutsua myötämielisiksi. He ovat usein keskivertoja tai ”tavallisia” miehiä ja perheenisä, jotka kunnioittavat vaimojaan, eivät ole väkivaltaisia naisia kohtaan ja elättävät perheensä, mutta saattavat ajatella, että feministit ovat ”rintaliivejä polttavia radikaaleja”. (Connell 1995, 79–80; Jokinen 2010, 133.) Hegemonisen maskuliinisuuden liittoutuma myötämielisen maskuliinisuuden kanssa tarjoaa pääasiallisen syyn hegemonisen maskuliinisuuden oikeutukseen. Jos hegemonia on toimiva, hegemonisen ja

myötämielisen maskuliinisuuden väli on usein hämärä. (Connell & Messerschmidt 2005, 839; Lusher & Robins 2009, 403.) Tästä syystä ei aina ole helppo yksiselitteisesti sanoa, edustaako henkilö enemmän hegemonista vai myötämielistä maskuliinisuutta. Voidaan kuitenkin olettaa, että länsimaisen yhteiskunnan miehistä suuri osa on myötämielisiä, jotka hyötyvät asemastaan ilman, että tekevät mitään erityistä sen eteen.

Miesryhmien välillä on hallinnan ja alistamisen suhteita. Itse asiassa hegemoninen maskuliinisuus rakentuu aina suhteessa alistettuihin maskuliinisuuksiin ja naisiin. Huomattavin tällainen hallinnan ja alistamisen suhde Euroopassa tai Pohjois-Amerikassa on heteromiesten hallinta ja homomiesten alistaminen. (Connell 1987, 183; Connell 1995, 78; Jokinen 2010, 133.) Alisteisuus sijoittaa homoseksuaaliset maskuliinisuudet miesten sukupuolihierarkian pohjalle, sillä se yhdistetään feminiinisyteen hegemonisen maskuliinisuuden näkökulmasta. Homomiesten alistaminen on ilmeisin hallinnan ja alistamisen suhde, mutta on olemassa paljon muita heteroseksuaalisia mies- ja poikaryhmiä, joita alistetaan erilaisin negatiivisin ja feminiinisin sanankääntein, kuten sanoilla nössö, neiti, mammanpoika, nörtti tai kermaperse. (Connell 1995, 78–79; Jokinen 2010, 133.) Koulussa edellä mainitut haukkumasanat ovat yleisessä käytössä alistus- ja kiusaamistilanteissa. Hegemonisen maskuliinisuuden hallinnan kautta tapahtuva toisten miesryhmien alistaminen voi tapahtua huomaamatta taustalla, mutta se voi olla myös väkivaltaista ja näkyvää, kuten homofobinen väkivalta (Connell 2000, 11).

Hegemonia, myötämielisyys ja alisteisuus ovat sukupuolijärjestelmän sisäisiä suhteita. Kun tarkasteluun lisätään esimerkiksi luokka tai etnisyys, saadaan lisää maskuliinisuuksien välisiä suhteita. (Connell 1995, 80; Jokinen 2010, 133.) Marginalisointi kuvaa hallitsevien ryhmien ja alistettujen tai etnisten ryhmien välisiä maskuliinisuuksien suhteita. Marginalisointi liittyy aina hegemonisen maskuliinisuuden valtuuttamaan hallitsevaan ryhmään. (Connell 1995, 80–81; Jokinen 2010, 133.) Toisin sanoen hallitseva ryhmä ylläpitää tai ihannoii hegemonista maskuliinisuutta ja valtuuttaa marginalisoinnin. Marginalisointia voi tapahtua myös alistettujen maskuliinisuuksien välillä. (Connell 1995, 80–81.) Selvä esimerkki länsimaissa tapahtuvasta marginalisoinnista kohdistuu tummaihoisiin miehiin. Tummaihoisen miesurheilija voi olla esimerkkinä maskuliinisesta voimasta ja menestyksestä, mutta sillä ei ole vaikutusta tummaihoisiin miehiin yleisellä tasolla. (Connell 1995, 80–81; McKay, Mikosza & Hutchins 2005, 277–278.) Voi täten olla, että marginalisoituun ryhmään liitetään joitain hegemonisen maskuliinisuuden ominaisuuksia, mutta ryhmän jäsenet ovat silti sosiaalisesti riisuttuja auktoriteetista (Connell 2000, 30–31). Tällöin heillä ei ole aitoa mahdollisuutta tavoitella hegemonista asemaa yhteiskunnassa.

Alistetut ja marginalisoidut maskuliinisuudet ovat myös aktiivisessa roolissa maskuliinisuuksien rakentumisessa ja muuttumisessa. Niiltä kuitenkin puuttuvat taloudelliset resurssit ja institutionaalinen auktoriteetti, jotka ovat yhteiskunnan ja globaalin hegemonisen maskuliinisuuden perustavia osia. (Connell 1995, 109–111; Connell & Messerschmidt 2005, 847.) Kuitenkin vaikka homoseksuaaliset miehet ovat yleisesti alistettu ryhmä, suurissa länsimaisissa kaupungeissa olevat homoyhteisöt voivat olla jopa kulttuurisen ylistyksen kohteena. Näin on nähtävissä, että ei-hegemonisia maskuliinisuuksia, joihin voi liittyä esimerkiksi fyysistä vammaa, luokkaepätasa-arvoa tai seksuaalivähemmistöjä, on mahdollista samaan aikaan sortaa ja sisällyttää osaksi yhteiskuntaa. (Connell & Messerschmidt 2005, 847–848). Lisäksi homofobisen puheen muuttuminen laittomaksi jo pelkän lainsäädännön näkökulmasta voi viitata siihen, että homofobia ei enää ole niin oleellinen tekijä hegemonisen maskuliinisuuden käytännöissä. Tämä ei kuitenkaan automaattisesti poista jatkuvaa tiettyjen miesryhmien institutionaalista etuoikeutettua asemaa tai piiloista ennakkoluuloa. (de Boise 2014, 325.)

Täten on olemassa kahdenlaisia suhteita. Ensimmäinen kuvaa sukupuolijärjestelmän sisäisiä suhteita hegemonian, hallinnan ja alistamisen ja myötämielisyyden muodossa. Toiseen liittyy esimerkiksi etnisyys tai luokka ja toisten marginalisointi sekä toisten valtuuttaminen. On oleellista muistaa, että käytetyt termit eivät ole kiinnitettyjä kuvauksia, vaan tiettyjen tilanteiden rakennettuja käytäntöjä, jotka ovat jatkuvassa muutoksessa. (Connell 1995, 81; Jokinen 2010, 131.) Erilaiset käytännöt eivät ole tyhjiössä, eivätkä ne etene tyhjiössä. Tämä koskee myös käytäntöjä, jotka luovat ja rakentavat maskuliinisuutta. (Connell 1995, 65.)

Edes hegemoninen tai myötämielinen maskuliinisuus ei ole sen yhtenäisempi kuin alistettu tai marginalisoitu maskuliinisuus. Eri maskuliinisuudet eivät myöskään pohjaudu puhtaaseen voimaan perustuvaan hallintaan. (Connell 1995, 81, 181; Connell & Messerschmidt 2005, 846.) Kyseessä on maskuliinisuuksien hierarkia, johon liittyy sosiaalisesti hallitsevien maskuliinisuuksien kulttuurinen hyväksyntä, institutionalisaatio sekä vaihtoehtojen marginalisointi. Toisaalta toimiva sukupuolijärjestelmä voi toisinaan rakentua ei-hegemonisten maskuliinisuuksien sisällyttämisellä alistamisen tai väkivallan sijaan, mutta käytännössä sisällyttäminen ja alistaminen voivat tapahtua yhtä aikaa. (Connell & Messerschmidt 2005, 846–848.)

Hegemoninen maskuliinisuus ei ole ainoastaan huono asia. Siihen liittyy myös positiivisia asioita, kuten isänä oleminen, talouden ylläpito tai seksuaalisen suhteen ylläpito. (Connell &

Messerschmidt 2005, 840.) Hegemoninen maskuliinisuus tuskin olisi hegemoninen, jos sen ainoat ominaisuudet olisivat väkivalta, aggressio ja itsekeskeisyys, sillä hegemonian hyväksyntään tarvitaan alempien ryhmien hyväksyntä ja osallistuminen. Hegemoninen maskuliinisuus ei siis ole pääasiallinen syy, vaan tapa hahmottaa tietty dynamiikka sosiaalisissa prosesseissa. (Connell & Messerschmidt 2005, 840–841.)

3.3 Väkivalta miesten ja poikien rajoittajana

Väkivalta liittyy jokaiseen mieheen ja kaikkiin maskuliinuuksiin, vaikka suurin osa miehistä tavoittelee väkivallatonta elämää. Sillä säilytetään saavutettua asemaa, mutta samaan aikaan se on osoitus saavutetun vallan epätäydellisyydestä. (Connell 1995, 83–84; Jokinen 2000, 188, 203.) Täysin legitimiillä hierarkialla ei olisi tarvetta uhkailuun ja pelotteluun. On huomionarvoista, että väkivalta ei ole valtaa, mutta se voi tuoda valtaa samaan tapaan kuin ideologia voi tuoda valtaa. (Connell 1995, 84–85; Jokinen 2000, 188, 203; Lusher & Robins 2009, 404.) Väkivaltaista maskuliinisuutta on mahdollista esittää kuitenkin ilman väkivaltaa. Väkivaltakulttuuria edustavia asioita ovat esimerkiksi nahkavaatteet, maihinnousutakit, tietynlainen parta sekä moottoripyörä. (Jokinen 2000, 232.)

Miesten väkivalta ulottuu maskuliinuuksien tavoin elämän moneen osa-alueeseen. Miesten naisiin kohdistetut väkivallan teot kytkeytyvät miesten toisiin miehiin kohdistettuihin väkivallan tekoihin, mutta myös väkivallan itseen kohdistamiseen. Tästä huomataan, että miesten naisiin kohdistama väkivalta ei tapahdu eristyksissä. (Inckle 2014; Kaufman 2001, 39.) Väkivalta näkyy patriarkaalisten hierarkioiden eri tasoilla siten, että niin naiset kuin tietyt miesryhmät nähdään tiettyjä miesryhmiä alempana hierarkiassa. Patriarkaalisen yhteiskunnan eri ihmisryhmät luovat sellaisia sosiaalisia organisaatioita ja ideologioita, jotka selittävät, oikeuttavat sekä täydentävät näitä todellisuuksia. Väkivalta tai sen uhka on sisällytetty eri tavoin näihin rakenteisiin erityisesti siksi, että miehet ovat hyötyneet sen tuomasta vallasta ja etuoikeuksista. (Connell 2002b, 93; Kaufman 2001, 40.) Esimerkiksi monissa maissa miesten naisiin kohdistaman väkivallan torjunta on lainsäädännön tasolla vähäistä tai lähes olematonta. Rakenteiden väkivalta näkyy lisäksi muun muassa kansainvälisessä asekaupassa, aseiden lobbauksessa sekä postkoloniaalisen sodan levinneisyydessä. (Connell 2002b, 93; Kaufman 2001, 40–41.) Tämä myöntää tietyille miehille eräänlaisen hyväksynnän väkivallan käyttöön ja sitä kautta vallan tavoitteluun.

Suomalaisessa kulttuurissa miesten ja poikien välinen väkivalta koetaan olevan osa miehenä olemista ja mieheksi kasvamista. Kulttuurinen maskuliinisuus ei automaattisesti siirry poikiin ja miehiin, vaan se on ansaittava ja todistettava erilaisten miehuuskokeiden avulla. (Jokinen 2000, 29–30, 68–70.) Oleellista miehuuskokeissa on miehen fyysisen tai henkisen hyvinvoinnin asettaminen vaaraan ja fyysisen tai henkisen kivun sietäminen (Jokinen 2000, 68–70). Nuorten miesten autoilla kaahailu ja toisinaan sitä seuraavat valitettavat kuolemat ovat surullisia esimerkkejä tällaisista miehuuskokeista.

Armeija on sukupuolittunut instituutio ja avoimesti väkivaltaan valmistautuva sekä siihen kouluttava legitiimi laitos, joka yhdistää opettamansa väkivaltakäyttäytymisen suoraan miehuuteen sekä miehiin. Voidaan siis olettaa, että armeija muovaa suomalaisen ja länsimaisen miehen käsitystä väkivallasta ja maskuliinisuudesta sekä suhtautumista niihin. (Jokinen 2000, 127, 132.) Varusmiespalvelus usein nähdään initiaationa – ”ukkojen kouluna” – jossa nuoret miehet rakentavat kollektiivisesti vanhempien miesten avulla aikuisen miehen maskuliinisuutta. Kuitenkin käsitykset tämän uuden maskuliinisen identiteetin luonteesta vaihtelevat huomattavasti. (Jokinen 2000, 131.) Sotilaskoulutuksen myönteisesti näkevät käsitykset ajattelevat armeijan olevan rituaali, joka siirtää pojan lapsuudesta vastuulliseen aikuisuuteen. Kun miehestä tulee sotilas, hän elää maskuliinista perintöään. (Jokinen 2000, 131.) Kuitenkin armeija liittyy maskuliinisuuden avoimesti väkivaltaan ja alistaviin hierarkioihin sekä opettaa naisvihamielisiä ja autoritaarisia asenteita. Alistaminen tapahtuu muun muassa erottamalla ’meidät’ ’toisista’. (Higate & Hopton 2005; Jokinen 2000, 132, 147.)

Armeijassa pojan tulee alistua kuriin sekä järjestykseen. Toisinaan miehuus hankitaan äärimmäisyyksiin viedyllä kurilla ja järjestyksellä, jolloin kyse on alistamisesta ja alistumisesta. (Jokinen 2000, 188.) Erilaisissa siirtymäriiteissä mieheksi on kasvettu ja edelleen kasvetaan häpeän kautta (Jokinen 2000, 188, 203). Perheen tasolla Adams ja Coltrane (2005, 234) toteavat isien kasvatuksen sisältävän enemmän sukupuolistereotyyppisiä ominaisuuksia kuin äitien. Tämä koskee erityisesti poikien kasvatusta. Taipumus stereotyyppisempään kasvatukseen näkyy eri alueilla, kuten lelujen hankinnassa, kurinpidossa, vuorovaikutuksessa tai kotitöissä. Vaikka sekä tytöt että pojat saavat sukupuolitettuja viestejä vanhemmiltaan, poikia kannustetaan enemmän mukautumaan kulttuurisesti ihannoituun maskuliinisuuteen. (Adams & Coltrane 2005, 234.) Isien suhtautuminen poikiensa pitämiin feminiinisenä nähtyihin asioihin voi riippua näiden asioiden käytännöllisyydestä elämässä. Esimerkiksi pojan tanssiharrastus voi näyttäytyä stereotyyppisiä ominaisuuksia arvostavalle isälle vastenmielisenä, kun samaan aikaan ruoanlaitto voidaan nähdä usein

tarpeellisenä ja hyödyllisenä taitona elämässä. (Bartholomaeus 2013, 287.) Näin käytännöllisyys voi vaikuttaa harrastuksen ja kiinnostuksen kohteen hyväksymiseen riippumatta siitä, millaisia sukupuolittuneita assosiaatioita niihin liitetään.

Miehenä ja maskuliinisena epäonnistuminen tai pelkkä epäonnistumisen pelko voi viedä monet – erityisesti nuoret – miehet pelon, eristyksen, vihan, itseinhon ja aggression polulle. Tällaisessa tunteellisessa tilassa väkivallasta tulee korvaava mekanismi, jolla pyritään palauttamaan maskuliininen tasapaino sekä vakuuttamaan itse ja muut omista maskuliinisista meriiteistä. (Connell 2002b, 95; Kaufman 2001, 41.) Usein väkivalta kohdistetaan johonkin valittuun heikompana nähtyyn kohteeseen, joka voi olla esimerkiksi lapsi, nainen, homomiehet tai maahanmuuttajat. Tällainen korvaavan mekanismin salliminen on syntynyt samalla, kun väkivalta on hyväksytty tapana ratkaista ongelmia sekä puolustaa valtaa ja hallintaa. (Kaufman 2001, 41–42.) Tämä väkivaltainen tapa ratkaista ongelmia on hyväksytty muun muassa miesten etuoikeuksina sekä lakiin, rakenteisiin ja uskomuksiin kytkettyinä asioina (Kaufman 2001, 42).

Kaufmanin (2001) mukaan ne tavat, joilla miehet ovat saavuttaneet sosiaalisen ja henkilökohtaisen valtansa, ovat miehille samaan aikaan pelon, eristyksen ja tuskan lähteitä. Valta hallinnan välineenä ja vaikutusvaltaisena esiintyminen edellyttää henkilökohtaisen suojakuoren muodostamista sekä emotionaalista etäntymistä muista. Lisäksi vallan ja etuoikeuden maailma poistaa miehet lapsenhoidon ja hellyyden maailmasta. Nämä aiheuttavat sen, että miesten kuva heidän omasta vallastaan on täynnä ongelmia. (Kaufman 2001, 41.) Pääasiallinen syy on se, että maskuliinisuuden sisäiset odotukset on mahdotonta täyttää. Tämä pätee erityisesti sellaisissa yhteiskunnissa, joissa esimerkiksi yhteiskunnan jäykän sukupuolijaon haastaminen tai muunlaisen muutoksen pelko on läsnä. (Kaufman 2001, 41.) Suomessa tällainen yhteiskunnallinen keskustelu on ollut vahvasti läsnä viime vuosina.

Maskuliininen sukupuoli-identiteetti nähdään haavoittuvaisempana kuin feminiininen sukupuoli-identiteetti. Tämä johtuu siitä, että maskuliininen sukupuoli-identiteetti vaatii enemmän psyykkistä työtä sen ylläpitämiseen erityisesti tunteiden hallinnan osalta. (Adams & Coltrane 2005, 234–235.) Länsimaisen kulttuurin miehen ideaalissa ei ole soveliasta näyttää haavoittuvaisuutta tai kiintymistä, ja tämä koskee myös poikia. Isät siten ehkä myös huomaamattaan edistävät sitä, että heidän pojistaan ei tule tunteitaan ja haavoittuvaisuuttaan osoittavia ”nössöjä” (Adams & Coltrane 2005, 235). Emotionaalinen etäisyys muista tukahduttaa empatiakykyä ja kykyä nähdä toisten tunteet ja tarpeet suhteessa omiin tunteisiin, mikä omalta osaltaan mahdollistaa väkivallan toista

henkilöä kohtaan. Tällainen poikien kasvatus muovaa heidän käsityksiään jo pienestä pitäen, eikä menneiden kokemusten merkitystä väkivaltaisten käytäntöjen syntyemisessä voida väheksyä. (Kaufman 2001, 42–43.)

3.4 Modernit maskuliinisuudet

On aiheellista pohtia, sopiiko Connellin teoria nykyaikaan. Ajat ovat muuttuneet ja länsimainen kulttuuri on yleisesti ottaen muuttunut avoimemmaksi esimerkiksi seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Voidaan ajatella, että esimerkiksi heteroseksuaalisuus ei ehkä ole enää niin oleellinen osa hegemonista maskuliinisuutta tai homoseksuaalisuus osa alistettua maskuliinisuutta kuin ennen on ollut. (de Boise 2014, 321–322; Duncanson 2015, 239; Levtoy ym. 2014, 469.) Teoria on kuitenkin edelleen sovellettavissa nyky-yhteiskuntaan ja nykymaailmaan, sillä Connell korostaa hegemonisen maskuliinisuuden olevan jatkuvasti muutoksessa oleva dynamiikka sosiaalisissa prosesseissa.

Haywood ja Mac an Ghail (2013, 110) toteavat, että voi olla olemassa maskuliinisuuksia, jotka eivät mahdu Connellin hegemonisen maskuliinisuuden muottiin. Esimerkiksi Swain (2006) tutkimuksessaan lisäsi Connellin malliin personoidun maskuliinisuuden muodon, jolla hän viittasi sellaisiin poikiin, jotka halusivat edistää omanlaistaan identiteettiä.

Modernien maskuliinisuuksien ymmärtämiseen tulee käyttää apuna edellä kuvattuja sosiaalisten suhteiden neljän rakenteen kehystä: valtaa, työnjakoa, tunnesuhteita ja symbolismia. Valtasuhteiden kautta pohdittu maskuliinisuuksien kehittyminen näyttää, miten patriarkaalisen vallan mureneminen ja globaali pyrkimys naisten emansipaatioon ovat muuttaneet maskuliinisuuksia. (Connell 1995, 84–85.) Myös työnjako on muuttunut: naimisissa olevien naisten työllistyminen on lisääntynyt merkittävästi viime vuosikymmenten aikana. Tämän lisäksi tunnesuhteiden saralla on nähtävissä muutosta, kun asenteet seksuaalivähemmistöjä kohtaan ovat parantuneet. (Connell 1995, 85.)

Viime vuosien aikana tehty tutkimus on löytänyt uusia tapoja olla mies. Lomas, Cartwright, Edginton ja Ridge (2015) huomasivat, että sopivassa ympäristössä miehet osoittivat merkkejä esimerkiksi emotionaalisesta avautumisesta ja he oppivat olemaan empaattisempia erityisesti toisia miehiä kohtaan. He myös vahingoittivat itseään vähemmän alkoholin ja huumeiden käytöllä. Näiden muutosprosessien pysyvyyttä kuitenkin hankaloittivat niin henkilökohtaiset käsitykset maskuliinisuuksista kuin ympäristön reaktiot hegemonisen maskuliinisuuden haastamiseen.

Ympäristö yrityi palauttaa miehet takaisin ruotuun, sillä poikkeavaa käytöstä ei katsottu hyvällä. (Lomas ym. 2015, 297–298.) Tällaisten miesten on haastavaa tasapainoilla erilaisten ympäristöjen ja ihmisten odotusten ja käsitysten kanssa.

Elliott (2015) tarjoaa mallin, jolla maskuliiniset identiteetit voidaan muokata välittäviksi. Tämä tapahtuu hylkäämällä valta-asema, joka on olennainen osa perinteistä hegemonista maskuliinisuutta. Hallinnan ja valta-aseman sijaan välittävät maskuliinisuudet sisältävät hoivan ja huolenpidon affektiiviset, ihmisten toisistaan riippuvaliset sekä emotionaaliset osa-alueet. Hallitsevassa hegemonisessa maskuliinisuudessa ei ole tällaisille piirteille tilaa. (Elliott 2015, 252–253.) Esimerkiksi kompetenssi ei tässä mallissa viittaa perheen tai taidon hallintaan, vaan taitoon välittää omista lapsistaan. Toinen esimerkki välittävistä maskuliinisuuksista viittaa vastuuseen, jolloin sillä viitataan vastuuseen huolehtia nuoresta elämästä perheen elättämisen sijaan. (Elliott 2015, 253.)

Tällaisilla välittämiseen perustuvilla maskuliinisuuksilla voi olla miesten elämiin merkittävä vaikutus emotionaalisella, psykologisella sekä fyysisellä tasolla. Lisäksi ne voivat tarjota monipuolisempia maskuliinisuuden malleja kuin perinteinen hegemoninen maskuliinisuus. (Elliott 2015, 253.) Miehiä tulee rohkaista, taivutella ja kannustaa hyödyntämään välittäviä maskuliinisuuksia osoittamalla heille, että ne ovat positiivisia sekä maskuliinisia identiteettejä rikastuttavia. Se ei välttämättä ole helppoa, sillä hoivan ja välittämisen ilmaisu tarkoittaa hegemonisen maskuliinisuuden haastamista. (Elliott 2015, 254.)

Kaiken kaikkiaan maskuliinisuuksien muutokseen liittyy paljon muuta kuin ainoastaan modernin miehen sukupuolirooli tai syvä maskuliinisuus voisivat viitata. Muutokseen liittyvät niin talous, valtio ja globaalit suhteet kuin kotitaloudet ja henkilökohtaiset suhteet ihmisten välillä. Kaikki ovat mukana vaikuttamassa maskuliinisuuksien muutokseen ja yleisesti sukupuolijärjestelmän muutokseen, mutta lisäksi maskuliinisuus rakentuu miehen suhteesta omaan psyykeeseen ja ruumiiseen. (Connell 1995, 86.)

Jokaisella yksilöllä on asema suhteessa maskuliinisuuksiin. Se voi olla esimerkiksi myötämielisenä miehenä, alistettuna naisena, homoseksuaalisena miehenä tai maskuliinisena naisena. Maskuliinisuus on aina läsnä kulttuurissa ja yhteiskunnassa, ja sen kautta itsen identifiointi tapahtuu (Haywood & Mac an Ghail 2013, 126). Tästä syystä on tärkeää tiedostaa kulttuurissamme olevat erilaiset maskuliinisuudet, jolloin niiden vaikutukset poikiin on mahdollista tiedostaa.

4 POJAT JA MASKULIINISUUDET KOULUSSA

Maskuliinisuudella voidaan yhtenäistää yhteiskunnan poikia. Käsitteet maskuliinisuudesta kuitenkin vaihtelevat muun muassa kulttuuristen ja sosiaalisten kategorioiden kautta, eli maskuliinisuus nähdään eri tavalla esimerkiksi jossain Aasian maassa kuin jonkin länsimaan keskiluokkaisen työväestön keskuudessa. Voidaan siten sanoa, että maskuliinisuuteen vaikuttaa enemmän sosiaalinen konteksti kuin sosiaalinen kategoria. (de Boise 2015, 324; Haywood & Mac an Ghail 2013, 126; Huuki 2010, 25.)

Maskuliinisuuden ja feminiinisuuden käsitteiden rakenteet muokkaavat ja ohjaavat toimintaa paljon arkipäiväisessä elämässä – siis myös koulussa. Koulu nähdään paikkana, jossa valtavirtaideoita tai -diskursseja välitetään (Haywood & Mac an Ghail 2013, 9; Huuki 2010, 23–25). Opettajat ja oppilaat usein tietämättään vahvistavat ja toisintavat yhteiskunnassa hyväksytyjä näkemyksiä maskuliinisuudesta ja feminiinisuudesta. Lisäksi muun muassa viralliset tekstit voivat vahvistaa populaarikulttuurin käsitystä siitä, että maskuliinisuus määritellään erilaisuutena feminiinisuudesta (Connell 2000, 156).

4.1 Sukupuolijärjestelmä peruskoulussa

Myös koulun sukupuolijärjestelmä kytkeytyy aiemmin kuvattuun neljänlaiseen suhteeseen: valtaan, työnjakoon, tunnesiteeseen ja symbolismiin. Valta koulussa liittyy opettajien auktoriteettiin, valvontaan ja resurssien hallintaan, mutta myös maskuliinisuuksien kytkemiseen auktoriteettiin. (Bartholomaeus & Tarrant 2015, 358; Connell 2000, 153.) Työnjaon suhde näkyy opettajien opettavien aineiden sukupuolittuneisuutena, jolloin nainen voi usein opettaa esimerkiksi kotitaloutta tai tekstiilikäsityötä ja mies matematiikkaa tai poikien liikuntaa. Työnjakoon liittyvä sukupuolijärjestelmä näkyy, kun apuun pyydetään iso, vahva poika. (Connell 2000, 153.) Lisäksi erilaisten aktiviteettien kautta luodaan sukupuolen symbolismia koulussa. Esimerkiksi urheilun tai tiedon sukupuolittaminen liittyy sukupuoleen monenlaisia symbolisia merkityksiä. (Bartholomaeus

& Tarrant 2015, 358–359; Connell 2000, 154.)

Näiden toisiaan leikkaavien rakenteiden kautta koulu määrittelee institutionaalisia maskuliinisuuden kuvia. Ne ovat olemassa sosiaalisina faktoina, ja oppilaat saapuessaan kouluun elävät sen rakenteissa. (Bartholomaeus & Tarrant 2015, 362; Connell 2000, 154.) Muun muassa koulutyössä käytetyt oppikirjat vahvistavat näitä rakenteita. Oppilaat voivat mukautua näihin rakenteisiin, kapinoida niitä vastaan tai pyrkiä muokkaamaan niitä. Paine mukautua on kuitenkin vahva, sillä koulussa ylläpidetään vahvaa käsitystä sukupuolieroista, mikä mahdollistaa hegemonisen maskuliinisuuden ylläpidon. (Bartholomaeus 2011, 236; Bartholomaeus 2013, 287; Connell 2000, 154, 157.) Myös tytöt vahtivat poikien käytöstä, mikä omalta osaltaan ylläpitää koulun kaksijakoista sukupuolijärjestelmää (Bartholomaeus 2011, 236).

Tiedon sukupuolittaminen tytöille tai pojille kuuluvaksi määrittelee poikien hyväksytyä maskuliinisuutta (Connell 2000, 157; Swain 2005, 215–217). Esimerkiksi entinen tekninen työ kuului perinteisesti pojille ja tekstiilityö tytöille. Lisäksi poikiin kohdistetaan usein enemmän kurinpidollisia toimenpiteitä. Jopa kurinpitoon saattaa liittyä sukupuolittuneita käytäntöjä, jos opettaja kutsuu pojan käytöstä tyttömäiseksi. (Connell 2000, 158.) Ennen kaikkea urheilun ihannointi – erityisesti poikien ja miesten – määrittelee ihannoiduimman maskuliinisuuden muodon samalla kun se epäsuorasti marginalisoi toiset. Myös tytöt osallistuvat urheiluun, mutta poikien urheilua pidetään usein tärkeämpänä kuin tyttöjen urheilua. (Connell 2000, 159–160.)

Poikien vertaisryhmä odottaa poikien välittelevän tai ainakin väheksyvän ahkeraa koulutyöskentelyä. Samaan aikaan vertaisryhmä odottaa heidän olevan urheilun ja heteroseksuaalisuuden saralla kovia sekä hyvin kilpailuhenkisiä. (Epstein 1998, 106; Swain 2005, 217.) Tämä kuitenkin usein muuttuu myöhemmin ainakin keskiluokkaisten miesten joukossa, sillä mitä kovemmin mies vaikuttaa työskentelevän työnsä ja uransa puolesta, sitä maskuliinisempänä hänet nähdään. Lapsuuden ja nuoruuden kilpailuhenkisyys urheilussa ja heteroseksuaalisissa saavutuksissa voi siis vaihtua siihen, kuka työskentelee eniten ja pisimpään. (Epstein 1998, 106.)

Monet pojat joutuvat olemaan koulussa erilaisten paineiden ristitulella. Opettajat kohdistavat heihin tietynlaisia odotuksia koulun edustajina, kun samaan aikaan niin pojilla kuin ympäröivällä yhteisöllä on omia käsityksiä siitä, mitä on olla poika. (Paechter 2007, 78; Swain 2005, 218.) Tässä paineessa eläminen vaatii tasapainottelua koulupojaksi kehittymisessä, mutta itse asiassa poikien mahdollisuudet suhteessa formaalin koulun auktoriteettiin ovat melko rajoitetut. Pojat voivat joko

mukautua ja totella, vastustaa ja haastaa tai kuten suurin osa tekee, he voivat neuvotella itselleen sellaisen polun, joka parhaiten sopii heidän tarpeilleen. (Swain 2005, 218.) Suurin osa pojista on kuitenkin banaaleja maskuliinisuuksia, eli tavallisia heteroseksuaalisia poikia, joiden tavallisuutta on vaikea määritellä ja joihin erilaisuutta verrataan (Manninen 2010, 84).

Bartholomaeus (2011, 235) tutkimuksessaan totesi, että suurin osa tutkimukseen osallistuneista oppilaista pystyi erottamaan kuvakirjojen hegemoniset ja ei-hegemoniset hahmot. Tämä viittaa siihen, että myös oppikirjat ja niiden kuvitukset ovat merkittäviä oppimisen ja kulttuurisen tiedon lähteitä. Toiset tutkimukseen osallistuneista pojista samaistuivat mieluummin kirjan naishahmoon kuin ei-hegemoniseen poikaan tai mieheen. Toiset taas samastuivat vaihtoehtoiseen maskuliinisuuksiin, osin hyvin pinnallisista syistä, kuten samasta hiusväristä. (Bartholomaeus 2011, 235, 237.) Pojat eivät siten aina halua tulla yhdistetyksi ei-hegemoniseen käytökseen. Tutkimukseen osallistuneet lapset kokivat, että yksilö voi ylittää sukupuolten rajoja teoilla, mutta sukupuolikategoriat ovat kiinteät ja muuttumattomat. (Bartholomaeus 2011, 235, 238.)

4.2 Maskuliinisuudet poikien näkökulmasta

Lasten maskuliinisuudet rakentuvat koulussa suhteessa moneen tekijään. Maskuliinisuuksien rakentumiseen koulussa vaikuttavat ainakin koulun vertaisryhmä, vanhemmat lapset, koulu kurinpidollisena instituutiona sekä fyysisenä tilana, joka tuottaa ja tarjoaa tietoa. Myös lasten henkilökohtaiset ja kollektiiviset käsitykset muista tilan käyttäjistä vaikuttavat maskuliinisuuksien rakentumiseen. (Paechter 2007, 77.) Maskuliinisuudet eivät siten ole vertaisryhmän muodostamia ja luokkaan pakottamia, vaan luokkahuone sekä institutionaaliset prosessit ovat merkittävässä asemassa niiden rakentumisessa.

Valinnat muutoksen suhteen tehdään aina tietyissä olosuhteissa, mikä rajoittaa mahdollisuuksia ja valintojen seurauksia (Connell 1995, 86; Jokinen 2000, 228–229). Koulun kontekstissa on useita tällaisia mahdollisuuksien rajoittajia, eräinä esimerkkeinä oppikirjat ja muu oppimateriaali tai opettajan tarjoama kuva maskuliinisuuksista. Ikä vaikuttaa poikien mahdollisuuksiin päästä käsiksi maskuliinisiin resursseihin ja materiaaleihin, joilla maskuliinisuutta voidaan muokata. Pojat voivat kuitenkin irtautua kulttuurisesti hyväksytystä maskuliinisuudesta ja tavoitella omanlaistaan maskuliinisuutta. (Bartholomaeus 2011; Haywood & Mac an Ghail 2013, 121; Swain 2006.) Usein tällaisia irtautujia pyritään palauttamaan kulttuurisesti hyväksytyyn maskuliinisuuden pariin erilaisin keinoin (Haywood & Mac an Ghail 2013, 121).

Koulussa poikien väärän sukupuolisen tekemisen nimeksi on kehittynyt homous. Tällöin homofobialla kontrolloidaan poikien käytöstä ja määritellään, että ”oikeaan” tapaan olla poika liittyy heteroseksuaalisuus. (Lehtonen 2003, 165; Renold 2007, 283–284; Swain 2005, 222–223.) Toisin sanoen kun poika ei toimi hegemonisen maskuliinisuuden mukaan tai sitä edistäen, hänet alistetaan homottelemalla. Samaan aikaan jokaiselta yksilöltä viedään mahdollisuus rakentaa positiivinen kuva vaihtoehtoisesta maskuliinisuudesta (Maher & Ward 2002, 37; Renold 2007, 283–290). Myös Manninen (2011) viittaa useaan tutkimukseen, joiden mukaan pojat ymmärtävät koulussa, että on olemassa useita kilpailevia tapoja olla poika. Näistä tavoista toiset nähdään arvokkaampina kuin toiset. (Connell 2000, 160–161; Manninen 2011, 67.)

Seksuaalisuuden sekä feminiinisuuden ja homoseksuaalisuuden kielteisen kommentoinnin on todettu olevan merkittävä osa koulun poikien hegemonista maskuliinisuutta. Pojat eivät aina kuitenkaan täysin ymmärrä homoseksuaalisuutta, joten he voivat jossain määrin jäädä jumiin kritiikittömään heteronormatiivisuuteen. (Bartholomaeus 2011, 232.) Vaikka tällainen homotteludiskurssi ei välttämättä pyri tietoiseen alistamiseen tai marginalisointiin, näin usein tapahtuu kyseenalaistamattomien symbolisten käytäntöjen kautta. Nämä hegemonisten kuvausten kautta normalisoidut käytännöt leimaavat ei-heteroseksuaalisen seksuaali-identiteetin omaavat henkilöt. (de Boise 2014, 332; Coles 2009, 39; Pascoe 2005.) Samalla tavalla käy, jos pyytää poikaa olemaan käyttäytymättä ”kuin tyttö”. Vaikka sanonnalla ei suoraan tarkoitettaisi, että feminiinisyys pitäisi nähdä halvennettavana asiana, se viittaa kielen ja vallan historialliseen vuorovaikutukseen. (de Boise 2014, 332.)

Kuten aikuiskeskeisessä maskuliinisuustarkastelussa, myös poikien keskuudessa alistetut maskuliinisuudet nähdään usein feminiinisinä ja siten maskuliinisuushierarkian pohjalla. Pieni eroavaisuus normiin voi riittää sadakseen alempiarvoisen leiman. (Swain 2005, 221.) Tällainen eroavaisuus voi olla esimerkiksi vain pieni ero kehonkielessä tai ruumiissa, liian hyvä suoriutuminen koulussa tai heikkouden osoittaminen. Tästä syystä koulun vertaisryhmässä on paljon opittavia asioita, jotta pojat eivät joutuisi alistetuksi. (Swain 2005, 221.)

Koulumaailmassa hegemoninen muoto voi vaihdella paikallisella tasolla koulusta toiseen. Formaalin koulun kulttuurista ja resursseista riippuen se voi näyttäytyä vakaampana tai epävakampana, näkyvämpänä tai näkymättömämpänä, passiivisempänä tai väkivaltaisempänä ja mukautuvampana tai vastustavampana koulun auktoriteettia kohtaan. (Connell 2000, 154; Swain

2006, 337.) Koulun hegemoninen maskuliinisuus koostuu kuitenkin yleensä tietyistä sosio-kulttuurisista rakennelmista, kuten atleetisuudesta, voimasta, kilpailullisuudesta, kovuudesta, vallasta, kurista, rohkeudesta, seikkailunhaluisuudesta ja itseluottamuksesta. Hegemoninen maskuliinisuuden muoto koulussa voi siten olla melko kapea. Usein poikien silmissä halutuin ja hyväksytyin tapa olla mies liittyy fyysiseen ruumiiseen ja suorituskykyyn. (Bartholomaeus 2011, 232; Swain 2006, 337.) On kuitenkin tehty tutkimuksia, joissa on todettu älykkyyden ilmaisun olleen hyväksyttyä ja jopa arvostettua yksittäisissä kouluissa. Tällöin älykkyys on voitu nähdä vaihtoehtoisena hegemonisen maskuliinisuuden muotona hegemonian haastamisen sijaan. Silti pystyäkseen rakentamaan hyväksytyin, esimerkiksi älykkyyteen perustuvan, maskuliinisuuden, hegemonisen maskuliinisuuden piirteitä tulee huomioida omassa toiminnassa. (Bartholomaeus 2013, 283–286.) Poikien tulee siis tasapainotella maskuliinisuuden tavoittelussa hegemonisen maskuliinisuuden ja muunlaisten poikuuden piirteiden kanssa.

Hegemonista maskuliinisuutta sovelletaan poikiin lähinnä urheilun, kehon sekä seksuaalisuuden näkökulmista. Poikien pääsy näihin hegemonisen maskuliinisuuden osa-alueisiin on kuitenkin rajoitettua. (Bartholomaeus 2011, 232.) Koulussa rajoituksia luovat esimerkiksi väkivaltaa vähentävät urheilun kevennetyt säännöt, sekajoukkueissa pelaaminen, tyttöjen ja poikien ruumiiden vielä rajalliset eroavaisuudet sekä käytännössä olematon kokemus seksuaalisissa suhteissa. Pojat voivat kuitenkin näistä rajoituksista huolimatta hyödyntää esimerkiksi aikuisten miesten urheilua tuodakseen esiin maskuliinisuuttaan samalla tavalla kuin lapset yleisesti voivat hyödyntää aikuisuuden konsepteja ja sukupuolista tekemistä leikissä. (Bartholomaeus 2011, 232–233.)

Skelton (2001) vetoaa tutkimuksiin, joiden mukaan koululla on vain pieni rooli monien teini-ikäisten poikien maskuliinisen identiteetin kehittämisessä. Enemmän näiden poikien maskuliinisen identiteetin kehittämiseen ovat vaikuttaneet lapsuuden perhe, aikuisuuden työpaikka ja seksuaaliset suhteet. Alakouluikäisten poikien kohdalla työelämä ja seksuaaliset suhteet eivät kuitenkaan ole ajankohtaisia, joten voidaan olettaa, että nuorempien poikien maskuliinisuuden kehittämisessä koululla saattaa olla merkittävämpi rooli. (Skelton 2001, 23.) Kuten aiemmin on todettu, oppikirjat ovat koululaiselle usein merkittävä oppimisen väline, joiden kautta välitetään kuvaa muun muassa tietynlaisesta maskuliinisuudesta.

Poikien rakentama maskuliinisuus ei välttämättä ole samanlaista kuin aikuisten keskuudessa. Inho esimerkiksi tuhmuutta ja kiusaamista – tietynlaisia auktoriteettimuotoja – kohtaan ja kuuliaisuuden

ja kiltteyden suosiminen ovat ristiriidassa aikuiskeskeisen hegemonisen maskuliinisuuden kanssa. Varhaiset kouluvuodet voivat siis olla aikaa, jolloin hallitsevat näkemykset maskuliinisuudesta on mahdollista purkaa ja nähdä niiden piiloiset merkitykset. Joka tapauksessa aikuiskeskeisellä käsityksellä hegemonisesta maskuliinisuudesta on mahdollista ymmärtää vain osittain poikien maskuliinisuuden rakentumista. (Bartholomaeus 2011, 242.)

Pääsyyt siihen, miksi poikien on vaikeaa saavuttaa aikuisten miesten maskuliinisuutta, liittyvät vaikeuteen hyötyä patriarkalisesta jaosta yhteiskunnassa. Pojat nähdään ja pojat näkevät usein itsensä enemmän lapsena kuin miessukupuolen edustajana. (Bartholomaeus 2011, 233–234; Connell 2002a, 142.) Hegemonisen maskuliinisuuden voisi pelkistää heteroseksuaalisuuteen, perheen elättämiseen ja aggressioon. Vaikka pojat tällöin haluaisivat tavoitella hegemonista maskuliinisuutta, heillä on vain vähän siihen tarvittavia resursseja. (Bartholomaeus 2011, 234, 238–239.) Pojat voivat myös kokea, että aikuisten hegemoninen maskuliinisuus alistaa heitä. Siitä syystä he eivät välttämättä tue hegemonista maskuliinisuutta silloin, kun se ilmenee aggressiona tai muunlaisena valtakäytöksenä osittain siksi, että heillä on näihin rajalliset mahdollisuudet. (Bartholomaeus 2011, 238.)

Oppilaat eivät aina ole tietoisia maskuliinisuuksien hierarkiasta ja sen toisia etuoikeuttavasta asemasta. Hierarkiat ovat kuitenkin usein huomattavissa poikaryhmän johtohahmon muodossa. (Bartholomaeus 2011, 239.) Pojat voivat hetkellisesti kokeilla hegemonista maskuliinisuutta, mutta erityisesti luokkahuonetilanteessa pojat kokevat merkityksellisemmäksi lapsuuden yhteisen kokemuksen tyttöjen kanssa kuin mieheyden kokemuksen miesten kanssa. Vaikka merkityksellisempää olisi yhteinen lapsuus tyttöjen kanssa kuin mieheyden kokemus miesten kanssa, raja tyttöjen ja poikien välillä on selvä. Tästä johtuen pojat ponnistelevat yhdistellessään maskuliinisuuteen ja lapsuuteen liittyvää käytöstä. (Bartholomaeus 2011, 240; Swain 2005, 223.)

Poikien vertaisryhmällä on merkittävä vaikutus maskuliinisen identiteetin rakentamisessa, sillä vertaisryhmät hallitsevat sukupuolen määritelmiä yksilön sijaan. (Connell 2000, 161–162; Manninen 2011, 66, 69; Swain 2004). Hierarkiassa korkeammalla olevilla pojilla on enemmän valtaa arvostetun ja hyväksytyyn toiminnan määrittelyssä poikien vertaisryhmässä. Lisäksi ne, jotka täyttävät poikiin kohdistuvat kulttuuriset odotukset, ovat korkean statuksen poikia. (Manninen 2011, 15.) Feminiinisiksi määriteltyjen, menestyvien tai lihaviiden poikien on todettu olevan alistettuja ja kontrolloituja poikien hierarkkisissa suhteissa (Manninen 2011, 66, 69). Fyysisyydellä ja atleettisuudella pojat voivat kivuta hierarkiassa korkeammalle. Myös kovistelulla, huumorin

käytöllä sekä tietynlaisella muodikkaalla vaatetuksella pojat voivat pyrkiä saavuttamaan maskuliinista valtaa. (Connell 2000, 162–164; Swain 2004, 171–181.) Lisäksi kulttuurisen tiedon omaamisella, joka mahdollistaa keskustelun esimerkiksi jalkapallosta tai viimeisimmistä tietokonepeleistä, voidaan saavuttaa tietynlaista statusta koulussa. Nykyään sosiaalinen media luo kuvaa tietynlaisesta tavoiteltavasta maskuliinisuudesta, mikä väistämättä siirtyy myös kouluelämään oppilaiden keskusteluihin ja sukupuolen tekemisiin. (Connell 2000, 161–162; Swain 2004, 181.)

Mannisen (2010) mukaan jokaisella pojalla on käytössään tietty määrä statusresursseja, toisilla enemmän ja toisilla vähemmän. Nämä resurssit ovat pojille välineitä muodostaa kuvaa itsestä tietynlaisena maskuliinisena toimijana. Resurssien avulla jokainen poika sekä suhtautuu jollain tavalla paikalliseen hegemoniseen maskuliinisuuteen kuin myös tavoittelee sitä jossain määrin. Tämä tavoittelu ja suhtautuminen rakentaa tietynlaista kuvaa pojasta maskuliinisena toimijana, mutta lisäksi se asemoi hänet tiettyyn asemaan sosiaalisissa valtasuhteissa. (Manninen 2010, 101.) Hegemoninen maskuliinisuus ei välttämättä ole yleisin maskuliinisuus koulussa ja se voidaan haastaa, mutta se kuitenkin määrittää poikana olemisen normin, johon monet pojat kokevat joutuvansa mukautumaan. Hegemoninen maskuliinisuus pyrkii toimimaan salakavalasti yleisen hyväksynnän kautta, sillä helpoin tapa hallita on ilman, että hallitut tiedostavat olevansa hallittuja. (Swain 2005, 220.) Mitä vähemmän on vastustusta, sitä vahvempi hegemonia on.

Sellaiset pojat, jotka saavuttavat ympäristönsä hegemonisen maskuliinisuuden kaikki eri osa-alueet, ovat yleensä vähässä. On olemassa myös sellaisia maskuliinisuuksia, jonka edustajat haluaisivat olla hallitsevia poikia, mutta heiltä puuttuu siihen tarvittavia resursseja. (Swain 2005, 220.) Myötämieliset pojat, eli johtavien poikien kanssa olijat, omaavat monia ihannoidun tavan ominaisuuksia ilman, että he ovat kuitenkaan etulinjassa. Kuten aiemmin kuvattiin personoitua maskuliinisuutta, sellainen on löydettävissä ainakin poikien keskuudesta. Tällaiset maskuliinisuudet voivat elää hegemonisen maskuliinisuuden rinnalla melko vapaasti, kunhan ne eivät vastusta tai haasta vallitsevaa tapaa olla poika. Personoidun maskuliinisuuden pojilla ei usein ole tarvetta alistaa muita, eivätkä he ole myötämielisiä alistamiseen. (Swain 2005, 220–221.)

Hegemonisen maskuliinisuuden ideaalit vaihtelevat kulttuurisesti, historiallisesti sekä yhteiskunnan eri tasoilla. Tämä tarkoittaa sitä, että ne ovat kontekstisidonnaisia ja niitä ylläpidetään sitkeästi kulttuurisesti ja sosiaalisesti. (Manninen 2010, 106–109.) Koulussa rakennetut maskuliinisuudet ovat moninaisia ja suhteessa toisiinsa. Myös koulun maskuliinisuudet rakentuvat feminiinisyksien

rinnalla siten, että kaikenlaiset feminiinisyydet erotellaan selkeästi ”toisiksi” maskuliinisuudesta. Tämä johtaa oletukseen, että olla ihminen on olla mies. (Paechter 2007, 78.)

Manninen (2010) toteaa, että hegemoninen maskuliinisuus vaikuttaa niin poikien kuin tyttöjen identiteettityöhön. Kun paljastetaan ne arjen käytännöt, joissa hegemoninen maskuliinisuus on läsnä, on mahdollista kyseenalaistaa sen ongelmallisuuksia eri konteksteissa. Kun on osoitettu, miten sukupuolidikotomiaa ja hegemonisen maskuliinisuuden diskurssia tuotetaan ja ylläpidetään koulussa, ilmiötä voidaan ymmärtää. Vasta sitten se voidaan asettaa kyseenalaiseksi ja tarjota vaihtoehtoisia diskursseja, kuten samanarvoiseen ihmisyyteen kasvamisen diskurssia. (Manninen 2010, 109.)

Koska poikien vertaisryhmä vaikuttaa merkittävästi maskuliinisen identiteetin rakentamiseen, koulun tulee osaltaan tukea maskuliinisuuden rakentumista. Koulu ei kuitenkaan ole aina samoilla linjoilla muiden maskuliinisuuksia tuottavien rakenteiden kanssa. Muun muassa perhe, media ja työpaikat luovat tietynlaista kuvaa maskuliinisuuksista. Koulussa toiset maskuliinisuudet luodaan taistelemalla koulun auktoriteettia vastaan, toiset sisältämällä ne koulun akateemisiin polkuihin. (Connell 2000, 146.) Koulun täytyy edesauttaa erilaisten maskuliinisuuksien rakentavaa ja kestäväää kehittymistä ja kukoistusta muiden rinnalla. Myös opettajan rooli tässä on merkittävä. Formaalin koulun näkökulmasta oppikirjojen tulee tukea tätä pyrkimystä, sillä oppikirjat noudattavat virallista Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteita (2014), jonka tulee edistää tasa-arvoa.

5 TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHTA JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Edellä on osoitettu, miten maskuliinisuudet liittyvät olennaisesti sukupuoleen sekä naisiin ja naisten alistamiseen. Tutkimuksen laajuuden vuoksi tässä tutkimuksessa keskitytään kuitenkin vain miehiin ja poikiin sekä heidän maskuliinisuksiensa rakentumiseen. Haluna on ymmärtää, miten pojat näkevät poikuuden ja mieheyden. Vaikka länsimainen binäärinen mies–nainen-jakauma rajoittaa näkemystä sukupuolesta ja maskuliinisuuksista, sitä hyödynnetään tässä tutkimuksessa. Oppikirjojen tuottamia maskuliinisuuksia tarkastellaan edellä esitetyn teorian valossa.

Tutkimus kytkeytyy sukupuolentutkimukseen ja kohdistuu erityisesti kriittiseen miestutkimukseen. Tutkimus on profeministinen. Tutkimuksessa käsitellään maskuliinisuuksia sosiaalisesti, historiallisesti ja kulttuurisesti rakentuneina. Tärkeää on, että perinteiset maskuliinisuuden muodot kyseenalaistetaan ainoana hegemonisen maskuliinisuuden sisältöinä. (Connell 1995; Skelton 2001, 39–41.) Koulu nähdään paikkana, jossa maskuliinisuuksien skaala toimii ja sukupuoli on suhteellinen. On tarpeen tuoda esiin vaihtoehtoisia näkemyksiä maskuliinisuudesta, uudelleenmäärittellä mieshahmoja sekä haastaa sukupuolia vastakkainasettelevia kategorioita. (Skelton 2001, 56.)

Tutkimuksen avulla pyritään selvittämään, millaisia kuvia maskuliinisuuksista vuonna 2014 hyväksytyyn Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaiset oppikirjat tarjoavat oppilaille. Tutkimuksen kohteena ovat 5. luokan historian sekä ympäristöopin oppikirjat. Tavoitteena on saada tietää, tarjoavatko oppikirjat pojille useita tapoja olla maskuliininen, vai rajautuuko maskuliinisuuksien esittäminen hegemoniseen sekä myötämieliseen maskuliinisuuteen.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Miten miehet sijoitetaan eri maskuliinisuuksiin 5. luokan historian ja ympäristöopin oppikirjoissa?

2. Miten pojat sijoitetaan eri maskuliinisuuksiin 5. luokan historian ja ympäristöopin oppikirjoissa?

6 TUTKIMUSASETELMA

Laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan usein erilaisten kokemusten henkilökohtaisia merkityksiä tai julkisten lähteiden sosiaalisia merkityksiä tutkimuskysymysten avulla (Schreier 2012, 21, 29). Tässä tutkimuksessa kohde on jälkimmäinen, sillä kouluissa käytettävät oppikirjat ovat julkisia teoksia.

6.1 Aineistonkeruu

Alakoulun 5. luokalla oppilailla alkaa uutena oppiaineena muun muassa historia, joka tarjoaa monenlaista tietoa sukupuolesta ja maskuliinisuuksista historian kerronnan lomassa. Historian tarinat ja kuvaukset kertovat tietynlaisen historian tietystä näkökulmasta painottaen tiettyjä asioita ja vaimentaen tiettyjä. Katsellessani 5. luokan oppikirjojen kansikuvia marraskuun puolessavälissä 2016 huomasin, että Sanoma Pron historian oppikirjasarjan nimi on Ritari ja 5. luokan oppikirjan kannessa kuvattiin miessotilas miekka kädessä vesisateessa linnan muurilla. Tämä vetosi minuun, sillä tutkimukseni koskee juuri näitä asioita. Tämä vaikutti osaltaan valitessani 5. luokan oppikirjat aineistokseni. Ympäristöopin kirjoissa on sisältöjä maantiedosta, biologiasta, terveystiedosta sekä fysiikasta ja kemiasta. Peruskoulun 5. luokalla ympäristöopin yhtenä jaksena on ihmisen biologia. Tästä johtuen olin kiinnostunut tietämään, miten ympäristöopin kirjoissa kuvataan poikia ja miehiä erityisesti ihmisen biologian näkökulmasta.

Otin marraskuun puolessavälissä 2016 sähköpostilla yhteyttä kahteen suureen suomalaiseen oppikirjakustantamoon, Otavaan sekä Sanoma Prohon. Kerroin sähköpostissa tutkimukseni aiheen ja tavoitteen sekä toivoin näytekappaleita heidän 5. luokan oppikirjoistaan. Otava vastasi jo seuraavana päivänä ilmoittaen, ettei voi lähettää ilmaiseksi kuin yhden näytekappaleen toivomastani oppiaineesta. Sain kuitenkin neuvoteltua yhden näytekappaleen kahdesta oppiaineesta, historiasta sekä ympäristöopista. Ennen marraskuun loppua kyseiset kirjat olivat hallussani.

Sanoma Pron vastauksessa kesti pidempään. Hieman alle kahden viikon kuluttua ensimmäisen sähköpostin lähettämisestä he vastasivat pahoitellen vastauksen viipymistä. Sanoma Pro suostui

lähettämään lähes kaikki toivomani oppikirjat. He postittivat kotiini 5. luokan historian, ympäristöopin, matematiikan, uskonnon sekä yhteiskuntaopin oppikirjat. Joulukuun alkupuolella 2016 koko aineisto oli hallussani.

Koska oppikirjat ovat julkisia teoksia, niiden käyttäminen tutkimusaineistona ei vaadi erityistä tutkimuslupaa, toisin kuin esimerkiksi lasten haastattelut. Tästä syystä aineistokeruuprosessi oli nopea tässä tutkimuksessa. Pyysin oppikirjoja useammalta kuin vain yhdeltä kustantajalta oppikirjojen vertailun mahdollistamiseksi ja siten tutkimuksen eettisyyden parantamiseksi. Aineisto kuvataan taulukossa 1.

TAULUKKO 1. Tutkimusaineisto

Kustantaja	Oppikirja	Tekijät	Kuvitus	Painos
Otava	Forum 5 Historia	Kimmo Päivärinta, Kati Solastie ja Simo Turtiainen	Hannu Lukkarinen	2.–9. painos 2010
Sanoma Pro	Ritari 5	Jarno Bruun, Ossi Kokkonen, Milena Komulainen, Petro Lassi ja Ari Sainio	Antti Tiainen	1.–2. painos 2015
Otava	Tutkimusmatka. Ympäristöoppi 5	Martti Heinonen, Sanna Jortikka, Jukka Kohtamäki, Mikko Korhonen, Outi Kuusela, Aulikki Laine, Teuvo Nyberg ja Matti Palosaari	Väinö Heinonen	1.–2. painos 2015
Sanoma Pro	Pisara 5. Ympäristöoppi	Hannele Cantell, Heikki Juttila, Harri Laiho, Jari Lavonen, Erkki Pekkala ja Heikki Saari	Tuuli Hypén, Cara Knuutinen, Kaisa-Maria Laiho, Anni Tolvanen, Kalleheikki Kannisto ja Spatio Oy/Kauko Köystiö	1.–2. painos 2016

Oppilaat käyttävät oppikirjoja lähes päivittäin osana koulutyötään ja opettajat hyväksyvät oppikirjojen sisällöt hyödyntäessään niitä opetuksessa. Sekä ympäristöopin että historian oppiaineen alusta alkaen on tärkeää rakentaa historiasta sellainen kuva, että se mahdollistaa tasapainoisen minäkuvan rakentamisen sisältäen oman mahdollisen maskuliinisuuden löytämisen ja rakentamisen. Lopullinen aineisto muodostui molempien kustantajien historian sekä ympäristöopin kirjoista. Koska hallussani oli ainoastaan Sanoma Pron matematiikan, uskonnon sekä yhteiskuntaopin kirjat, en sisällyttänyt niitä analyysiini.

TAULUKKO 2. Tutkimusaineiston jaksojen sivumäärät

Oppikirja	Korkea- kulttuurit	Antiikin Kreikka	Antiikin Rooma	Suomen/ Pohjolan esihistoria	Ihminen	Yhteensä
Forum (Otava)	28	36	38	26	-	128
Ritari (Sanoma Pro)	29	31	37	15	-	112
Tutkimusmatka (Otava)	-	-	-	-	55	55
Pisara (Sanoma Pro)	-	-	-	-	21	21
					Yhteensä	316

Ennen varsinaisen analyysin aloittamista tutustuin oppikirjoihin. Havaittiin, että mitä kauemmas historiaan oppikirjoissa mennään, sitä vähemmän annetaan suoria viittauksia tiettyyn sukupuoleen. Tällöin historian oppikirjojen esihistoriaa koskevat jaksot olivat sukupuolen näkökulmasta pitkälti melko neutraalia kuvausta esihistoriasta. Tästä syystä päätin jättää analyysin ulkopuolelle esihistoriaa koskevat jaksot sekä ne, joille ei löytynyt vastaavaa jaksoa toisen kustantajan oppikirjasta. Lopulliseksi aineistoksi valikoitui molemmista historian oppikirjoista neljä jaksoa, jotka koskevat samoja historiallisia aikakausia. Näin aineistoa on helpompi vertailla eri kustantajien kesken. Historian oppikirjojen analysoitavat jaksot koskevat korkeakulttuureita, antiikin Kreikkaa, antiikin Roomaa sekä Suomen esihistoriaa (taulukko 2). Tekstin lisäksi analysoitiin kuvat kirjojen analysoitavista jaksoista. Taulukossa 3 kuvataan aineiston kaikkien ihmisiä sisältävien kuvien suhde relevantteihin, miehiä tai poikia sisältäviin kuviin.

TAULUKKO 3. Relevanttien kuvien suhde kaikkiin ihmisiä sisältäviin kuviin oppikirjoittain

Oppikirja	Relevantit kuvat (lkm)	Aineiston kaikki ihmisiä sisältävät kuvat (lkm)	Miehiä tai poikia sisältävien kuvien suhde kaikkiin ihmisiä sisältäviin kuviin
Forum (Otava)	64	91	70,3 %
Ritari (Sanoma Pro)	28	43	65,1 %
Tutkimusmatka (Otava)	19	40	47,5 %
Pisara (Sanoma Pro)	8	26	30,8 %

Ympäristöopin kirjojen alustava tutkiminen auttoi huomaamaan, että lähes kaikki teksti koskee jotain muuta kuin ihmistä. Tämä ei ole yllätys, sillä ympäristöopin kirjoissa on sisältöjä niin biologiasta, ympäristötiedosta, fysiikasta ja kemiasta kuin terveystiedosta. Ainoa jakso, jonka teksti käsitteli ihmistä, oli ihmisen biologiaa käsittelevä jakso. Sen teksti vaikutti olevan biologista kuvausta ihmisestä ja murrosiässä tapahtuvista muutoksista. Tästä johtuen ympäristöopin tekstikirjoista päätin ottaa analyysin kohteeksi ihmisen biologia -jaksot molemmista oppikirjoista sekä tekstin että kuvien osalta (taulukot 2 ja 3).

6.2 Relevantti aineisto ja analyysiyksiköt

Kiviniemen (2015) mukaan tutkimuksen aiheen rajaamiseen liittyvät aina tulkinnalliset rajaukset. Tutkijan omat kiinnostuksen kohteet vaikuttavat esimerkiksi kerätyn aineiston luonteeseen. Laadullinen aineisto ei siten esitä suoraan todellisuutta, vaan todellisuus näkyy tutkijan tekemien tulkintojen kautta. Tutkija päättää tutkimustehtävää rajaamalla, mikä on aineiston ydinsanoma ja mikä halutaan nostaa tarkastelun kohteeksi. (Kiviniemi 2015, 77.) Tässä tutkimuksessa tarkkailun kohteeksi rajautuivat poikiin ja miehiin kohdistetut maskuliinisuudet. Maskuliinisuuksiin liittyvät olennaisesti myös muun muassa naiset, maskuliiniset naiset, feminiiniset miehet sekä feminiinisyudet (esim. Connell 1995, 69–78). Tutkielman rajallisen laajuuden vuoksi niitä ei kuitenkaan käsitelty tässä tutkimuksessa.

Määrittelin tutkimuksen relevantiksi aineistoksi sellaiset osiot, jotka koskevat tai kuvaavat jollain tavalla selkeästi miehiä tai poikia. Etenin alleviivaamalla tällaiset virkkeet jaksojen kappaleista. Koska maskuliinisuudet ovat vahvasti kytköksissä myös naisiin esimerkiksi naisten alistamisen muodossa, sisällytin relevanttiin aineistoon tässä vaiheessa myös naisia koskevat maininnat. Koska relevantin luokan on suositeltavaa olla laajempi kuin epärelevantin luokan, merkitsin naisia koskevat maininnat merkinnällä ”N”. Tutkimuksen rajallisen laajuuden vuoksi päätin loppujen lopuksi pitäytyä vain miehiä ja poikia koskevissa kuvauksissa. Oppikirjojen jaksojen kuvituksessa relevantiksi aineistoksi määrittelin sellaiset kuvat, joissa esiintyy selkeästi pojaksi tai mieheksi sukupuolitettu ihmishahmo. Merkitsin tällaiset kuvat siirrettävällä teippimerkillä.

Oppikirjojen teksteissä oli paljon sisältöjä, joissa ei ollut suoraa viittausta tiettyyn sukupuoleen. Näissä tapauksissa puhuttiin yleisesti ihmisistä, kansalaisista, ateenalaisista, kauppiaista, papeista, lääkäreistä, kirjureista, käsityöläisistä, maanviljelijöistä, sepistä, virkamiehistä, metsästäjistä, matkamiehistä, filosofiista, talonpojista tai orjista. Jos sukupuoleen ei selkeästi viitattu tekstissä tai

kuvissa, en hyväksynyt kohtaa relevantiksi aineistoksi. Myöskään virkamiehiä, talonpoikia tai matkamiehiä kuvaavia kohtia ei automaattisesti hyväksytty relevantiksi aineistoksi, koska esimerkiksi virkamiehet eivät ole nykyään ainoastaan miehiä. Jos kuitenkin kirjan luvussa puhuttiin esimerkiksi ensin yleisesti kansalaisista – jotka nykyään nähdään olevan mitä sukupuolta vain – mutta myöhemmin luvussa määriteltiin kansalaisten olevan miehiä, luvun kaikki maininnat kansalaisesta yhdistettiin mieheksi. Näin toimin myös muiden tekijäsanojen kanssa, kuten pappi, käsityöläinen tai kauppias. Tarkastelin jokaista esiintyvää tekijäsanaa tapauskohtaisesti. Jos esimerkiksi yhdessä luvussa pappi kuvattiin mieheksi, mutta toisessa ei, jälkimmäisessä tapauksessa en hyväksynyt mainintaa papista automaattisesti relevanttiin aineistoon. Nykyään pappi voi olla mitä sukupuolta vain, joten automaattisesti ei voida olettaa, että kirjan käyttäjä yhdistää kaikki kuvaukset papeista miehiin. Myös kirjan kuvitusten sukupuolittuneisuutta hyödynnettiin päätettäessä aineiston relevanteista osuuksista.

Kuvaukset sotilaista sisällytettiin relevanttiin aineistoon, sillä kaikki sotilaat kuvissa olivat miehiä. Vaikka nykyään naiset voivat halutessaan suorittaa varusmiespalveluksen, on armeija instituutiona maskuliininen ja sotilaat ensisijaisesti yhdistetään biologiseen miehen sukupuoleen. Kuvaukset jumalista merkittiin relevantiksi aineistoksi, jos asiayhteydestä pystyi päättämään niiden esittävän biologista miessukupuolta esimerkiksi jumala–jumalatar-jaottelulla. Jos mainintaa sukupuolesta ei ollut, sitä ei hyväksytty relevantiksi. Myöskään mainintoja ihmisjoukoista, jos ne eivät selkeästi olleet joukko miehiä, ei hyväksytty relevanttiin aineistoon. Relevanttiin aineistoon ei hyväksytty kuvauksia henkilöistä, joiden sukupuolta länsimaisen lapsen on vaikea määritellä pelkästään annetun nimen perusteella. Tällaisia nimiä olivat esimerkiksi Feidias, Sofokles, Demokritos, Plinius ja Aristofanes.

Tutkijana minun tuli päättää analyysiyksikkö, johon analyysi kohdistui. Se pystyi olemaan esimerkiksi sana, lause, virke, kertomus, kuva tai merkitys. (Eskola 2015, 205; Schreier 2012, 126–132.) Tekstin osalta aineiston analyysiyksikkö oli oppikirjan luku. Oppikirjat on jaoteltu useisiin jaksoihin, jotka jakautuvat lukuihin. Yksi tällainen luku oli siis analyysiyksikkö. Koodausyksikkö oli pääasiassa lause. Virke osoittautui usein liian suureksi yksiköksi, sillä virkkeen eri lauseissa oli usein monta koodattavaa osiota. Joissain tapauksissa myös lause jaettiin pienempiin osiin, jos se oli tarpeellista kaiken relevantin aineksen sisällyttämiseen. Joissain tapauksissa usean lauseen virke voitiin koodata yhtenä yksikkönä, jos kaikki lauseet sijoittuivat samaan alakategoriaan. Esimerkiksi Forum-oppikirjassa seuraava virke alleviivattiin relevantiksi: ”Lopulta valta siirtyi yhdelle miehelle, Julius Caesarille, mutta hänet murhattiin pian valtaantulonsa jälkeen.” Esimerkin tapauksessa virke

jaettiin lauseiden mukaisesti kahteen koodausyksikköön, jotta kaikki relevantti aines oli mahdollista sisällyttää analyysiin. Kuvien osalta yksittäinen kuva oli analyysiyksikkö, ja yksittäinen kuvassa esiintyvä mies tai poika oli koodausyksikkö.

6.3 Koodausrunгон rakentuminen

Kun relevantti aineisto oli valittu, seuraava vaihe oli koodausrunгон rakenteen luominen (Schreier 2012, 84). Teorialähtöisessä analyysissä rungon luominen oli melko suoraviivaista ja lähti olemassa olevasta teoriasta, jota hyödynnettiin tutkimuksen teoreettisena viitekehyksenä. Tutkijana minun tuli päättää mistä osasta aloittaa koodausrunгон rakentaminen. Koska aineisto koostui useista oppikirjoista, oli hyödyllistä aloittaa yhdestä lähteestä. (Schreier 2012, 80–81.) Tässä toimintatavassa luotiin koodausrunko, joka sopi kyseiseen lähteeseen, ja myöhemmin sitä voitiin täydentää sopimaan myös muihin lähteisiin. Tässä tutkimuksessa aloitin koodausrunгон luomisen Otavan kustantamasta Forum-kirjasarjan oppikirjasta. Kyseisestä oppikirjasta valitsin Antiikin Kreikka -nimisen jakson, jonka avulla lähdin rakentamaan koodausrunkoa.

Koodausrungolla oli useita vaatimuksia, jotka sen tuli täyttää. Suurta osaa niistä voitiin arvioida vasta ensimmäisessä testikoodausvaiheessa, mutta vaatimukset tuli pitää mielessä jo koodausrunгон rakennusvaiheessa. (Schreier 2012, 71.) Ensimmäinen vaatimus koski yksiulotteisuutta. Jokaisen koodauskehyksen pääkategorian tuli koskea vain yhtä näkökulmaa aineistossa. Tämä oli oleellista kahdesta syystä. Yksiulotteinen koodausrunko tarjoaa johdonmukaisemman kuvauksen aineistosta. Lisäksi alakategorioista on vaikeampi tehdä toisensa poissulkevat, jos koodausrunko ei yleisesti ole yksiulotteinen. (Schreier 2012, 74.) Poissulkevuus ei koskenut koko koodausrunkoa, vaan jokaista yksittäistä pääkategoriaa ja sen mahdollisia alakategorioita (Schreier 2012, 75). Tämä tarkoittaa, että poissulkevat alakategoriat eivät sisältäneet samankaltaisia osia.

Koodausrunгон tuli olla rakenteellisesti valmis, eli sen tuli sisältää kaikki alakategoriat, jotka olivat toisensa poissulkevat (Schreier 2012, 84–85, 91–93.) Näin oli tässä tutkimuksessa. Aineistosta oli kuitenkin mahdollista nousta sellaisia kategorioita, jotka eivät sovi teoriasta muodostettuihin kategorioihin (Schreier 2012, 84–85). Oli siten hyödyllistä jättää tilaa aineistosta nouseville teorian ulkopuolisille asioille, sillä usein sisällönanalyysissä aineistosta ilmenee enemmän kuin etukäteen olisi osannut ennakoida. Tällä tavalla koodausrungosta tuli tyhjentävä. (Schreier 2012, 76, 85–89.) Tässä tutkimuksessa sekä pää- että alakategoriat luotiin teorian pohjalta. Mukaan sisällytettiin

jokaiselle tasolle ylimääräinen sekalainen kategoria, johon voitiin sisällyttää teorian rakenteeseen suoraan sopimattomat aineiston relevantit osat.

Tutkimuksen koodausrungossa pääkategoriat muodostuivat siis Connellin esittämien maskuliinisuuksien pohjalta. Pääkategorioita oli viisi: hegemoninen maskuliinisuus, myötämielinen maskuliinisuus, alistettu maskuliinisuus, marginalisoitu maskuliinisuus sekä muunlainen maskuliinisuus. Hegemonisessa maskuliinisuudessa alakategoriat olivat ihannoidun valta, ihannoidun voima, ihannoidun menestys, ihannoidun heteroseksuaalisuus, ihannoidun tunteiden hallinta sekä muu ihannoidun ihmisen ominaisuus. Myötämielisessä maskuliinisuudessa oli vastaavat alakategoriat, ihannoidun-sanan paikalla oli sanapari ”tavallisen miehen”. Koska alistettuun ja marginalisoituun maskuliinisuuteen ei yleisesti liitetä hegemonisen maskuliinisuuden piirteitä, niillä ei ollut alakategorioita koodausrungossa.

Koska tutkimus oli kiinnostunut oppikirjojen maskuliinisuuksista sekä miesten että poikien näkökulmasta, tämä huomioitiin koko tutkimusprosessin ajan. Koodausrunkoon luotiin omat sarakkeet miehiä koskeville koodausyksiköille sekä poikia koskeville koodausyksiköille. Lisäksi kuvat ja tekstit eroteltiin. Näin sarakkeita oli koodausrungossa yhteensä neljä. Koodausrunгон rakenne on havainnollistettu taulukossa 4.

Yleisesti ottaen laadullisen sisällönanalyysin koodausrunko on kylläntyvä, kun jokaista alakategoriaa käytetään analyysin aikana vähintään kerran. Aineistolähtöisessä koodauksessa tämä tapahtuu kuin itsestään, sillä kategoriaa ei luoda, ellei siihen sopivaa aineiston osaa löydy. (Schreier 2012, 77.) Teorialähtöisessä analyysissä on kuitenkin mahdollista, että alun perin luoduista alakategorioista jokin jää tyhjäksi. Tässä tapauksessa kylläntymisen kriteeri ei ole suoraan sovellettavissa, sillä tyhjän tai vähän edustetun alakategorian löytyminen voi olla merkittävä löytö teorialähtöisessä analyysissä. (Schreier 2012, 77.) Näin tapahtui myös tässä tutkimuksessa. Siitä syystä oli tärkeää säilyttää koodausrungossa kaikki Connellin esittelemät maskuliinisuudet, jotta tällaiset tulokset oli mahdollista havaita.

6.4 Aineiston koodaus

Kun koodausrunko oli muodostettu, seuraava analyysin vaihe oli määritellä jokainen luotu kategoria. Nämä määritelmät ohjasivat aineiston osien siirtämistä kategorioihin. (Schreier 2012, 94–95.) Kategorioiden määrittelyssä niiden nimeäminen, määrittely ja esimerkkien antaminen olivat

pakollisia vaiheita, mutta päättämiseen liittyvät säännöt olivat tarpeellisia vain, jos kategoriat olivat limittäisiä. Kategorian nimen tuli olla selkeä ja ytimekäs kuvaus, jota käytettiin itse koodauksessa. (Schreier 2012, 95–97.) Kategorioiden nimet syntyivät teorialähtöisesti, kuten edellä on kuvattu.

Määritelmien avulla kuvailtiin kategorioita laajemmin ja tarjottiin indikaattoreita, jotka viittasivat määriteltyyn kategoriaan. Niiden tuli olla riittävän yleisiä, mutta samaan aikaan sopivan tarkkoja, jotta ne määrittivät kategorian hyvin. (Schreier 2012, 95–98.) Indikaattorit täydensivät määritelmiä ja ohjasivat aineiston osia määriteltyihin kategorioihin. Nämä indikaattorit toimivat siltana kategorian pohjana olevan teorian sekä aineistosta nousevien konkreettisten esimerkkien välillä. (Schreier 2012, 98–99.) Ne olivat esimerkiksi sanoja tai muunlaisia kuvauksia tavoista, joilla ilmiö pystyi tulemaan näkyviin aineistossa. Indikaattorit eivät kuitenkaan olleet pakollisia, sillä pakon edessä keksityt indikaattorit voivat johtaa koodausta harhaan. (Schreier 2012, 99–100.)

Tutkimuksen koodausrunгон pääkategorioiden nimet olivat hegemoninen maskuliinisuus, myötämielinen maskuliinisuus, alistettu maskuliinisuus, marginalisoitu maskuliinisuus ja muunlainen maskuliinisuus. Määritelmät koodausrunkoon tulivat pääasiassa suoraan tutkimuksessa käytetystä teoriasta. Jokainen maskuliinisuus määriteltiin siten, miten ne oli määritelty kirjallisuudessa. Muunlainen maskuliinisuus määriteltiin edustamaan sellaista maskuliinisuutta, joka ei sovi neljään ensimmäiseen maskuliinisuusluokkaan.

Koodausrunkoa muodostettaessa esimerkiksi hegemoninen maskuliinisuus määriteltiin sukupuolikäytäntöjen kokoelmaksi, joka ilmentää sillä hetkellä hyväksytyyn ratkaisun patriarkaalisuuden hyväksymisen ongelmaan. Tällä käytäntöjen kokoelmalla taataan jatko miesten hallintaan ja naisten alistamiseen. Hegemoniaan vaaditaan jonkinlainen vastaavuus kulttuurisen ideaalin ja institutionaalisen vallan välille. Maskuliinisuudet määritellään yleisesti kulttuurissa, ja niitä ylläpidetään instituutioissa ja organisaatioissa. Nähdään, että hegemoninen maskuliinisuus rakentuu aina suhteessa alistettuihin maskuliinisuuksiin ja naisiin. Hegemoninen maskuliinisuus on aina hierarkian huipulla. Hegemonista maskuliinisuutta ei käsitetä ainoastaan huonona asiana. (Ks. esim. Connell 1995.) Indikaattoreina käytettiin hegemonisen maskuliinisuuden ideaaleja, kuten elokuvien fiktiivisiä hahmoja, näyttelijöitä, kilpaurheilijoita, jumalia tai kuninkaita. Muita indikaattoreita koodausrungossa olivat muun muassa viittaukset siihen, miten hegemoninen maskuliinisuus on usein ihannoitua maskuliinisuutta ja myötämielinen maskuliinisuus on ”tavallisena” miehenä olemista.

Hegemonisen maskuliinisuuden alakategoriat – ihannoidun valta, ihannoidun voima, ihannoidun menestys, ihannoidun tunteiden hallinta, ihannoidun heteroseksuaalisuus ja muu ihannoidun ominaisuus – määriteltiin myös teorian pohjalta. Esimerkiksi ihannoidun valta -alakategoria määriteltiin sellaiseksi, jossa osoitetaan merkkejä auktoriteetista, kulttuurisesti hyväksytyin tiedon omaamisesta, homoseksuaalisuuden tai feminiinisuuden negatiivisesta kommentoinnista, naisten alistamisesta tai muusta vallankäytöstä tai väkivallasta. Ihannoidun voima -alakategoria taas määriteltiin hegemonisen maskuliinisuuden edustajien fyysisen voiman, kuntoilun tai atleettisuuden esittämiseksi.

Esimerkeillä havainnollistettiin kategorioita entisestään, sillä kategorian määritelmät ja indikaattorit saattoivat olla jossain määrin yleisiä. Käytettävät esimerkit oli hyödyllistä etsiä suoraan aineistosta, jota käytettiin koodausrunгон laatimisessa. (Ks. Schreier 2012, 100.) Teorialähtöisessä kategorioiden luonnissa aineistosta ei välttämättä löytynyt sopivaa esimerkkiä jokaiselle kategorialle, jolloin Schreierin (2012) mukaan oli sallittua keksiä hypoteettinen esimerkki. Esimerkkien oli hyvä olla tyypillisiä – jopa stereotyyppisiä – sillä jotkut aineistosta poimitut esimerkit saattoivat kuvata kategoriaa vain tietystä näkökulmasta. (Schreier 2012, 100–101.) Aineistosta löytyi lukuisia esimerkkejä. Lisäksi aineistossa olevia esimerkkejä yhdisteltiin ja muodostettiin kokoavia kategorioita. Tästä esimerkkinä hegemoniseen maskuliinisuuteen liitettiin muun muassa keisareihin tai huippu-urheilijoihin liittyviä kuvauksia kategorian esimerkeiksi.

Jos alakategoriat olivat päällekkäisiä, koodausrunkoon tuli luoda päättämistä helpottavia sääntöjä, jotka kertoivat, mitä tiettyyn kategoriaan ei kuulunut ja mihin ne sen sijaan kuuluivat. Tällöin aineiston koodaajana tiesin, mihin ryhmään mikäkin aineiston osa kuului. (Schreier 2012, 102.) Pääkategorioista hegemoninen maskuliinisuus sekä myötämielinen maskuliinisuus on toisinaan hankala erottaa toisistaan, jos hegemonia on vahva (Connell & Messerschmidt 2005, 839). Tästä syystä myös koodausrungossa oli sääntöjä, jotka erottivat hegemonisen ja myötämielisen maskuliinisuuden selvästi toisistaan. Tämä oli tärkeä koodausta helpottava sääntö, sillä sekä hegemonisen maskuliinisuuden että myötämielisen maskuliinisuuden alakategoriat olivat samankaltaiset, kuten ”ihannoidun valta” ja ”tavallisen miehen valta” tai ”ihannoidun menestys” ja ”tavallisen miehen menestys”. Aineiston osa sijoitettiin hegemonisen maskuliinisuuden alakategoriaan, jos siinä kuvattiin hallitsevaa, ihannoitua tai vallassa olevaa hahmoa tai sellaista, joka aktiivisesti ylläpiti miesten valtaa. Tällaisia olivat esimerkiksi hallitsijat, maineikkaat sotapäälliköt tai suosittu ja voitokkaat miesurheilijat.

Myötämielisiin maskuliinisuuksiin päätettiin kuuluvaksi sellaiset kuvaukset ”tavallisista” miehistä ja pojista, jotka eivät aktiivisesti pyrkinet edistämään miesten valtaa, mutta hyötyivät siitä arkielämässään. Tällaisia olivat esimerkiksi kuvaukset perheenisistä, mieskauppiaista tai miespapeista. Vaikka alakategoriat olivat samankaltaisia, päättämistä helpottavat säännöt kertoivat, kumman pääkategorian alakategoriaan aineiston osa kuului. Haasteena sijoittamisessa oli kuitenkin ”tavallisuuden” määrittely, mikä on hyvin subjektiivinen ja tulkinnallinen käsite. Esimerkiksi papit ja kauppiat päätettiin sijoittaa myötämielisen maskuliinisuuden pääkategorian alle. Vaikka historian oppikirjoissa usein mainittiin pappien olevan tiettyjen yhteiskuntien hierarkiassa hallitsijoista seuraavia ja kauppiat kuvattiin jossain määrin alistettuina toisiin miesryhmiin nähden, nykyään papit ja kauppiat kuitenkin nähdään ”tavallisina” ihmisinä. On mahdollista, että oppikirjojen käyttäjä assosioi nykykäsityksen tiettyyn ammattiryhmään voimakkaammin kuin kirjojen esittämän kuvan.

Kuvaukset sotilaista sijoitettiin myötämielisen maskuliinisuuden alle samasta syystä kuin papit ja kauppiat. Suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa armeijan käyvien miesten ajatellaan olevan ”tavallisia” miehiä, joten tämä assosiaatio nähtiin voimakkaana yhdistävänä tekijänä myötämielisen maskuliinisuuden kategoriaan. Vaikka historian kirjoissa kuvattiin muunlaista kuin nykyaikaista maskuliinisuutta, aineiston koodausta ohjasi nykyaikainen, länsimainen käsitys maskuliinisuuksista. Jos nykyisessä länsimaisessa yhteiskunnassa on edelleen olemassa sama ammatti tai tehtävä kuin koodattavassa aineiston osassa, se koodattiin nykykäsityksen pohjalta. Jos kuvaus oli historiallinen, eikä tehtävää tai ammattia enää ole samanlaisena nyky-yhteiskunnassa, se koodattiin siten, millaisena se oppikirjassa kuvattiin. Tällaisia olivat esimerkiksi kuvaukset gladiaattoreista. Heidät koodattiin marginalisoituun maskuliinisuuteen, koska heidät kuvattiin usein sodassa saatuina orjina.

Kun koodausrunko oli kehitetty ja koodausyksiköt päätetty, oli tärkeää testata koodauskehys osalla aineistoa. Koska tässä tutkimuksessa analyysi tehtiin yksin, testikoodaus tuli tehdä uudelleen noin 10–14 päivän kuluttua. (Schreier 2012, 146.) Testivaihe oli tärkeä, sillä etukäteen oli mahdotonta ennustaa mahdollisia esteitä tai haasteita, joita eteen saattoi tulla. Testattava osio oli osa varsinaista analysoitavaa aineistoa ja se kattoi koko aineiston vaihtelevuuden, sillä näin siitä sai paremman kuvan. (Schreier 2012, 146–149.) Tässä tutkimuksessa testiosio oli Otavan Forum 5 -oppikirjan Antiikin Kreikka -niminen jakso, jota hyödynnettiin myös koodausrungon luomisessa. Aineiston kattavuuden lisäksi testivaiheessa tuli muistaa testata koko koodausrunko. Käytännöllisyys tuli kuitenkin pitää mielessä, sillä testivaiheessa ei ollut mielekäästä testata todella suuria osia. (Schreier 2012, 150–151.)

Relevantti aineisto jaettiin koodausvaiheessa osiin siten, että jokainen osa sopi täsmälleen yhteen koodausrunгон kategoriaan. Koodausyksiköiden jakoperiaatteet kuvattiin edellä. Jakaminen oli tärkeää tehdä, koska sen avulla voitiin varmistua, että kaikki relevantti materiaalissa otettiin huomioon. (Schreier 2012, 126–129.) Kuvien koodausyksiköt sijoitettiin koodausrunkoon sen mukaan, mihin koodausyksikkö parhaiten sijoittui. Jos relevantti koodausyksikkö oli selkeästi sijoitettavissa useampaan koodausrunгон kategoriaan, näin tehtiin analyysin alkuvaiheessa, mutta nämä koodaukset merkittiin sinisellä värillä. Näin seuraavissa analyysin vaiheissa oli nähtävissä, mitkä kuvat oli koodattu useampaan kategoriaan.

Koodaus tehtiin Microsoft Excel -taulukko-ohjelmaan. Aineiston käsittely tietokone-ohjelmalla helpotti analyysin tekemistä, sillä sitä voitiin muokata koko tutkimusprosessin ajan ilman, että dokumentista tuli hankalasti luettava. Näin käytetty ohjelma oli systemaattinen työkalu teorian testaamiseen. (Rantala 2015, 123, 130.)

Testikoodauksissa koodattiin ensin otsikot ja leipätekstit. Otsikot koodattiin koodausrunkoon alleviivattuna. Jos koodattavassa leipätekstissä oli lihavoitua tekstiä, ne koodattiin vastaavien muotoilujen kanssa myös koodausrunkoon. Tämän jälkeen tarkasteltiin relevantteja kuvatekstejä. Jos niissä oli toistoa leipätekstiin nähden, ne merkittiin relevantiksi toistoksi leipätekstin koodausyksikön kohdalle merkinnällä (T), mutta niitä ei koodattu uudestaan uutena rivinä. Jos kuvatestit tarjosivat uudenlaista koodattavaa, ne koodattiin asianmukaisesti. Kuvat koodattiin tekstin koodauksen jälkeen. Testikoodauksen aikana koko koodausrunko tuli testattua. Lisäksi muut kirjat sopivat koodausrunkoon, joten runkoa ei ollut tarpeen täydentää varsinaista koodausta varten.

Testikoodauksen jälkeen koodauksia vertailtiin. Testikoodauksista kävi ilmi, että kaikkia koodattavia yksiköjä ei ollut helppo yksiselitteisesti sijoittaa yhteen tiettyyn kategoriaan. Tällöin eroavaisuuksia tuli jonkin verran vaikeasti sijoitettavien koodausyksiköiden kesken. Eroavaisuudet eivät olleet kuitenkaan suuria. Testikoodauksessa oleellista ei ollut tasainen jakautuminen eri alakategorioiden kesken, sillä tutkimuksen koodausrunko oli teorialähtöinen (Schreier 2012, 189–190). Joidenkin alakategorioiden määritelmiä ja indikaattoreita täsmennettiin, jotta koodaus olisi jatkossa johdonmukaisempaa. Esimerkiksi hegemonisen maskuliinisuuden alakategorioiden ”ihannoidun valta” ja ”ihannoidun menestys” välille luotiin päättämistä helpottava sääntö, jonka mukaan hegemonisen maskuliinisuuden toisten kukistaminen ja voittaminen sijoitettiin ihannoidun menestykseen, vaikka menestys olisi saavutettu väkivallalla tai vallankäytöllä.

Koodausvaiheessa päätettiin yksittäiset koodausyksiköt, merkittiin ne oppikirjoihin ja siirrettiin koodausrunkoon. Koodausyksiköiden siirtämisessä koodausrunkoon käytettiin tiettyä merkintätapaa. Jokaisella oppikirjalla oli tietty lyhenne: F = Forum, R = Ritari, T = Tutkimusmatka sekä P = Pisara. Tiettyä kirjaa kuvaavan kirjaimen jälkeen laitettiin kirjan lukua vastaava numero, jonka jälkeen merkittiin kyseisen luvun yksittäinen koodausyksikkö. Esimerkiksi F12.6 tarkoittaa Forum-oppikirjan lukua 12 ja sen 6. koodausyksikköä juoksevassa järjestyksessä. Joidenkin jaksosten alussa oli johdanto-osio, jolla ei ollut luvun numeroa. Ne koodattiin hyödyntämällä seuraavana olevan luvun jaksoston numeroa, esimerkiksi F11J.2 (J = johdanto). Kuvat koodattiin kirjoittain juoksevassa järjestyksessä aineiston alusta loppuun. Jos kuvassa oli useita poikia tai miehiä, jokainen heistä huomioitiin koodauksessa. Esimerkiksi FK7.1–6 viittaa Forum-kirjan 7. relevanttiin kuvaan, jossa oli kuusi samaan alakategoriaan kuuluvaa mies- tai poikahahmoa. Taulukossa 4 kuvataan koodausyksiköiden sijoittuminen koodausrunkoon.

TAULUKKO 4: Tutkimusaineiston koodausrunko ja koodausyksiköiden lukumäärät kategorioittain

Koodausrunгон kategoriat	Teksti miehet	Kuvat miehet	Teksti pojat	Kuvat pojat	Yhteensä
hegemoninen maskuliinisuus					
a. valta	149	30	-	-	179
b. voima	10	11	-	-	21
c. menestys	56	-	-	-	56
d. tunteiden hallinta	12	3	-	-	15
e. heteroseksuaalisuus	8	-	-	-	8
f. muu	8	-	-	-	8
				yhteensä	287
myötämielinen maskuliinisuus					
a. valta	113	158	22	12	305
b. voima	15	29	8	16	68
c. menestys	38	24	14	3	79
d. tunteiden hallinta	10	39	11	10	70
e. heteroseksuaalisuus	11	5	1	-	17
f. muu	22	3	16	8	49
				yhteensä	588
alistettu maskuliinisuus	28	14	5	9	56
marginalisoitu maskuliinisuus	36	45	-	4	85
muu/personoitu maskuliinisuus	15	1	-	2	18
					1034

Edellä selitetty esimerkki koodausyksiköstä F12.6 on siis Forum-oppikirjasta. Koodausyksikkö on ”Zeus iskee kuin salama kirkkaalta taivaalta”. Yksikkö koodattiin hegemonisen maskuliinisuuden ihannoidun valta -alakategorian miehiä kuvaavan sarakkeen alle, sillä se selkeästi kuvaa ihannoidun mieshenkilön vallankäyttöä muihin. FK7.1–6 taas edustaa kuvaa papeista, jotka seuraavat tähtitaivasta temppelin katolla. Pappeja koskeva koodausyksikkö koodattiin myötämieliseen maskuliinisuuteen syistä, jotka kuvattiin edellä. Tarkalleen yksikkö sijoitettiin tavallisen miehen valta -alakategorian miehiä sisältävien kuvien sarakkeeseen, sillä kuvassa papit esitetään kulttuurisesti hyväksytyin tiedon ja auktoriteetin omaavina. Koodausyksikkö F14.28 ”En pelkää – –” (taulukossa 6) sijoitettiin myötämielisen maskuliinisuuden tavallisen miehen tunteiden hallinta -

alakategoriaan. Koska koodausyksikön kertojana oli spartalainen poika, se sijoitettiin poikia koskevan tekstisarakkeen alle.

Sokrates koodattiin usean eri maskuliinisuustyyppin alle. Riippuen siitä, millaisessa asemassa hänet esitettiin tiettyinä hetkinä, hänet voitiin sijoittaa joko myötämieliseen, alistettuun tai muunlaiseen maskuliinisuuteen. Sokratesta ei ollut mahdollista sijoittaa vain yhdenlaiseen maskuliinisuuteen, sillä hänet kuvattiin eri hetkinä erilaisessa asemassa suhteessa hegemoniseen maskuliinisuuteen. Esimerkiksi koodausyksikkö F16.13 ”Sokratesta kutsuttiin antiikin aikana viisaimmaksi ihmiseksi.” sijoitettiin myötämielisen maskuliinisuuden tavallisen miehen valta -alakategoriaan, sillä Sokrates kuvattiin hegemonisen maskuliinisuuden valtuuttamana henkilönä, joka sai valtaa ja ihailua osakseen. Koodausyksikkö R19.6 ”Sokrateen tapa kyseenalaistaa asioita ärsytti joitakin ateenalaisia päättäjiä. (T)” sijoitettiin alistettuun maskuliinisuuteen, sillä lauseessa kuvattiin, miten hegemonisen maskuliinisuuden hyväksyjät ja yhteiskunnan valtaa pitävät eivät halunneet Sokrateen kyseenalaistavan senhetkistä yhteiskunnan valta-asemaa. Jos Sokrates koodattiin muunlaiseen maskuliinisuuteen, sillä viitattiin personoituun maskuliinisuuteen.

6.5 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysi eroaa diskurssianalyysistä siten, että sisällönanalyysissä tavoitteena on etsiä tekstin merkityksiä, kun diskurssianalyysissä analysoidaan, miten kyseisiä merkityksiä tuotetaan. Huomioitavaa on, että sisällönanalyysissä on kyse todellisuuden ymmärtämisestä inhimillisenä ajattelutapana omista kokemuksista käsin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103–104.) Schreierin (2012) mukaan sisällönanalyysiä voidaan käyttää monenlaisiin aineistoihin, kuten haastatteluihin, oppikirjoihin, yritysten esitteisiin, päiväkirjoihin, nettisivuihin tai mainoksiin. Ei ole väliä, onko aineisto sanallinen vai visuaalinen. Aineistoa voidaan yksinkertaisesti kuvata ja raportoida, mitä aineistosta nousi. (Schreier 2012, 2–4.) Syvällisempi tutkimus kuitenkin syntyy, kun aineiston analyysin lisäksi tulkitaan löytyneitä kuvauksia. Aineisto ei koskaan kerro tuloksia, eikä sillä ole tiettyä merkitystä. Merkitys rakentuu, kun vastaanottaja tulkitsee kuullun, nähdyn tai luetun. (Schreier 2012, 2–4.) Tässä tutkimuksessa sisällönanalyysi oli pääanalyysitapa, sillä tarkoituksena oli löytää oppikirjoissa tuotettuja merkityksiä. Merkityksiä rakennettiin historian ja ympäristöopin oppikirjojen teksteistä ja kuvista. Laadullinen sisällönanalyysi oli hyvä analyysimenetelmä, koska aineiston analyysi vaati tulkintaa.

Aineiston analyysi oli teorialähtöistä tutkimusta (Eskola 2015, 188). Tutkimuksen teoreettisessa viitekehyksessä esiteltiin useita teorioita, mutta tärkein niistä oli Connellin (1995) teoria maskuliinisuuksista, johon aineiston analyysissä ja koko tutkimuksessa nojattiin. Muut teoriat tukivat aineiston analyysiä ja raportointia ja laajensivat käsitystä maskuliinisuuksista ja niiden yhteyksistä muihin konteksteihin. Oleellista oli tutustua aktiivisesti aineistoon teoriaa hyväksi käyttäen, mutta pidättäytyä ylitulkitsemaasta aineistoa teorian avulla (Eskola 2015, 191).

Laadullisessa tutkimuksessa oli tärkeää löytää teoreettisen viitekehyksen ydin, joka muokkautui ja kehittyi aineiston analysoinnin kautta. Samalla tutkimuksen edetessä tarkastelu tuli kohdennetummaksi. (Kiviniemi 2015, 79.) Tämä tarkoittaa sitä, että aineistoon tutustuminen osoitti, että Connellin teoria maskuliinisuuksista oli sopiva ydinteoria tutkimukseen. Tutkimuskohteen tarkentuminen ja tutkimusprosessin eteneminen auttoi huomaamaan, että oli tarpeen syventyä lisää muun muassa poikiin liittyvään maskuliinisuuskirjallisuuteen sekä teoriaan miesten väkivallasta. (Kiviniemi 2015, 80.) Myös Connellin maskuliinisuuksien teorian kritiikki oli hedelmällistä tutkimuksen kannalta, sillä se laajensi mahdollisuuksia analysoida aineistoa.

Aineistoa tarkasteltiin kokonaisuutena ja osina. Useiden lukukertojen jälkeen aineistosta alkoi ilmetä toistuvia kuvioita, joista kirjoitettiin huomioita koodausrunгон yhteyteen. Aineistosta selvitettiin, löytyykö niiden lisäksi muunlaisia huomioita tai sellaisia, jotka kumoavat tehdyt havainnot. Analyysin tukena hyödynnettiin Microsoft Excel -taulukko-ohjelman mahdollisuutta värikoodata soluja. Aineistoa tarkasteltiin ensin yhtenä kokonaisuutena, jossa oli kaikki koodausyksiköt mukana. Tarkastelua tehtiin myös kirjakohtaisesti ja kustantajien mukaan, jolloin yksittäiset koodausyksiköt oli merkitty eri värein käytetyn kirjan mukaan. Tällöin kustantajien välisiä samankaltaisuuksia ja eroja pystyttiin tarkastelemaan. Lisäksi erillisen tarkastelun kohteena olivat ne kuvat, jotka oli koodattu useampaan kuin yhteen alakategoriaan. Niistä kuvista tarkasteltiin, muodostavatko ne yhteisiä kokonaisuuksia, joita voitiin hyödyntää tulosten raportoinnissa.

7 TULOKSET

Oppikirjat tuottivat tietynlaisia kuvia maskuliinisuuksista. Erityisesti historian kirjoissa oli runsaasti sukupuolittunutta ja roolittavaa tekstiä, joka oli hedelmällistä tutkimuksen kannalta. Myös historian ja ympäristöopin kirjojen kuvat tarjosivat runsaasti analysoitavaa ja tulkittavaa maskuliinisuuksien näkökulmasta. Toisia maskuliinisuuksien ominaisuuksia korostettiin enemmän kuin toisia. Lisäksi miehiin ja poikiin liitetyissä maskuliinisuuksissa oli eroavaisuuksia.

7.1 Aikuisten miesten maskuliinisuudet

Valta oli keskeinen tekijä aikuisten miesten maskuliinisuuksissa. Se oli koodausrunгон selkeästi kuvatuin ja edustetuin alakategoria niin hegemonisessa kuin myötämielisessä maskuliinisuudessa. Hegemonisen maskuliinisuuden valta oli saavutettu pääasiassa väkivallan ja sotimisen avulla. Koulutusta ja sivistystä hegemonisen maskuliinisuuden edustajien joukossa kuvattiin vain Aleksanteri Suuren kohdalla. Hänen kuvattiin esimerkiksi olleen Aristoteleen oppilas, halunneen yhdistää kulttuureita sekä pitäneen muita kulttuureita samanarvoisina. Kuitenkin myös Aleksanteri Suuri kuvattiin lähtökohtaisesti hurjana sotapäällikkönä. Historian oppikirjojen joissain hegemonista maskuliinisuutta kuvaavissa kuvissa oli linkitetty voima sekä valta erityisesti ihailun ja arvostuksen näkökulmasta. Esimerkiksi Otavan Forum-oppikirjassa esitettiin tummaihoisen, voimakas miesurheilija ihailtavana ja menestyneenä hegemonisen maskuliinisuuden edustajana. Taulukossa 5 annetaan esimerkkejä hegemoniseen maskuliinisuuteen liittyvistä koodauksista.

TAULUKKO 5. Esimerkkejä hegemoniseen maskuliinisuuteen sijoitetuista koodausyksiköistä

Koodausrungon kategoria	Koodausyksikkö	Yhteensä
Hegemoninen maskuliinisuus valta	R22.20 Caesar toi joukkonsa pääkaupunkiin ja syrjäytti senaatin ja kansankokouksen. RK4.1 Farao on kuvattu egyptiläisen hierarkian huipulla. F14.57 Aleksanteri Suuri oli ennen kaikkea häikäilemätön ja julma sotapäällikkö – – F14.63 Toisaalta Aleksanteri oli sivistynyt hallitsija. F17J.1 – – armeijan ylipäällikkö Hannibal on yllättäen hyökännyt Italian niemimaalle – – F19.21 Suurta huvia hänelle tuotti lihaviiden vieraiden ahtaminen sohviinsa.	179
voima	FK55 Tummaihoisen, voimakas miesurheilija heittää kiekkoa kuten vieressä oleva lihaksikas patsas. R15.5 – – miest' ole moista, kuin oli kestävämielinen Odysseun kunto ja miehuus.	21
menestys	F14.9 Taistelussa Akhilleus osoittaa sankaruutensa kukistamalla Hektorin.	56
tunteiden hallinta	F21.20 Viimeisessä mutkassa Diocles koittaa uhkarohkeasti kiertää ulkokautta Kalliopedeen ohi – –	15
heteroseksuaalisuus	F11.19 Erään tarinan mukaan Zeus rakastui kauniiseen Europe-neitoon.	8
muu	F11.17 Zeus oli syntynyt Kreetalla.	8
	Yhteensä	287

Myötämielisen maskuliinisuuden edustajista sotilaat käyttivät eniten väkivaltaa tai olivat sen uhan alla. Myötämielisten miesten rohkeus korostui sotimisessa. Miesten mielenlujuuden saattoi tilapäisesti järkyttää vain epäluonnolliset asiat, kuten jättiläiset, tai jos mies säikähti hetkellisesti jotain arkielämän keskellä tapahtuvaa yllättävää asiaa. Armeijaan liittymisellä ja sotimisella pystyi saamaan valtaa sekä menestymään myöhemmin elämässä myös armeijan ulkopuolella. Muiden kuin sotilaiden kohdalla myötämielisten miesten väkivallan käyttö näkyi erityisesti isillä siten, että väkivalta tai sen uhka oli usein kohdistettu heidän lapsiinsa. Muuten väkivalta oli vähäisemmässä osassa myötämielisessä maskuliinisuudessa verrattuna hegemoniseen maskuliinisuuteen. Ympäristöopin kirjojen kuvaukset maskuliinisuuksista sijoittuivat lähes kokonaan myötämieliseen maskuliinisuuteen. Yksikään ympäristöopin kuvaus ei liittynyt hegemoniseen maskuliinisuuteen. Taulukossa 6 annetaan esimerkkejä aineiston myötämielisestä maskuliinisuudesta.

Miesten valta kosketti lähes jokaista elämän osa-aluetta. Historian kirjoissa kuvattiin vain miesten olleen yhteiskuntien kansalaisia, lisäksi vain miehet saivat olla mukana politiikassa. Miehet ja isät olivat yhteisöjensä johtavia hahmoja niin perheen, kylän kuin yhteiskunnan tasolla. Esimerkiksi naisfaraoja ei mainittu ollenkaan. Vaikka hetkittäin naisten kuvattiin olevan yhtä arvokkaita tai heillä sanottiin olevan samankaltaisia oikeuksia kodin ulkopuolella, heitä kuitenkin pidettiin eriarvoisessa asemassa. He eivät esimerkiksi olleet yhtä viisaita kuin pojat tai miehet. Ainoastaan lastenhoito oli toisinaan naisten tehtävä, tällöinkin heidän tehtävänänsä saattoi olla vain tyttöjen kasvatusta.

Myötämielisen maskuliinisuuden joukkoon kuului monenlaisia miehiä useista eri taustoista. Historian oppikirjoissa ihmisten välinen eriarvoisuus esitettiin normaalina ja tavallisena. Myötämielisen maskuliinisuuden edustajat eivät aktiivisesti alistaneet toisiaan väkivallan avulla, vaan heidän välisensä valtasuhteet tulivat ilmi lähinnä yhteiskuntaan yleisesti liittyvän, normaalina esitetyn, eriarvoisuuden kautta. Eriarvoisuus näkyi myös vallan määrässä. Rikkailla oli automaattisesti valtaa sekä mahdollisuus osallistua esimerkiksi yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Köyhät saattoivat saada haltuunsa tilapäistä valtaa muun muassa sattuman kautta. Toisin sanoen valtaa saatiin rahalla.

Myötämielisen maskuliinisuuden joukossa arvostettiin kirjoitus- ja väittelytaitoa, taitavaa puhumista sekä esiintymistä, viisautta, rikkaita maanomistajia sekä sotilaita. Arvostuksen saaminen liittyi siis sivistykseen, menestykseen sekä väkivaltaan. Joissain myötämielistä maskuliinisuutta edustavissa miesten kuvissa yhdistyivät valta, menestys sekä tunteiden hallinta. Tällöin valtaa ylläpitävät ”tavalliset” miehet voitiin nähdä rationaalisia ja pelkäämättöminä perheen elannon turvaajina. Lisäksi voima yhdistyi valtaan useassa kuvassa. Valtaa käyttävät myötämieliset miehet kuvattiin pääasiassa rehellisenä. Vain Sanoma Pron tuottamassa Ritarioppikirjassa oli yksi maininta epärehellisistä virkamiehistä, jotka keräsivät veroja omiin taskuihinsa.

TAULUKKO 6. Esimerkkejä myötämieliseen maskuliinisuuteen sijoitetuista koodausyksiköistä

Koodausrungon kategoria	Koodausyksikkö	Yhteensä
Myötämielinen maskuliinisuus		
valta	<p>F7.1 – – sotilaita, jotka suojelivat häntä [hallitsijaa], huolehtivat järjestyksestä ja puolustivat valtiota vihollisten hyökkäyksiltä.</p> <p>F20.8 Isä päätti, otettiin vastasyntynyt lapsi perheen jäseneksi vai luovutettiin hänet johonkin toiseen perheeseen.</p> <p>F20.10 Isällä oli jopa oikeus tappaa täysi-ikäinen lapsensa ilman rangaistusta.</p> <p>F14.42 – – eikä heillä [naisilla] ole samanlaista viisautta päätöksentekoon kuin meillä miehillä.</p> <p>R7.1 Valtakunnan alkuaikoina naisilla ja miehillä oli samanlaisia oikeuksia, mutta myöhemmin naisten oikeuden vähenivät.</p> <p>R10.5 Kodin ulkopuolella naisilla oli monia samoja oikeuksia kuin miehillä.</p> <p>F15.11 Kansankokoukseen osallistuminen edellytti myös asepalveluksen suorittamista.</p> <p>R16.13 Kansalaiseksi kelpasivat vain yli 20-vuotiaat miehet – –</p> <p>R21.5 – – vapaat roomalaiset miehet eli kansalaiset päättivät yhteisistä asioista.</p> <p>R16.10 – – kansankokouksissa, joissa äänioikeus oli yli 30-vuotiailla spartalaismiehillä.</p> <p>R18.1 Kaikki näyttelijät olivat miehiä eli he esittivät myös naisten roolit.</p> <p>F14.22 Ne [sotataidot] ovat paljon tärkeämpiä kuin lukeminen, kirjoittaminen tai musiikki.</p> <p>R16.3 Spartalaiset pojat siirtyivät 7-vuotiaina pois kotoa sotilasvalmennukseen, jossa heille opetettiin taistelemisen lisäksi lukemisen ja kirjoittamisen alkeita.</p> <p>F14.41 – – jokaisen on hyvä osata puhua yhteisistä asioista.</p>	305
voima	<p>F14.23 Painimme, nyrkkeilemme, miekkailemme, juoksemme ja urheilemme paljon.</p> <p>R16.4 Tärkeintä oli kuitenkin oppia taistelemaan ja kestämään räsitusta.</p> <p>T26.5 Murrosiässä poikien lihaksisto vahvistuu, hartiat levenevät ja karvoitus lisääntyy.</p>	68
menestys	<p>R22.12 Kun he [sotilaat] lopulta jättivät armeijan, he saivat viljelymaata maaseudulta tai rahaa.</p>	79

(jatkuu)

TAULUKKO 6. (jatkuu)

	F14.36 Harjoittelimme sitä päivää varten, jolloin saamme osallistua kansankokoukseen.	
	F14.26 Jonain päivänä olen valmis sotilaaksi – –	
tunteiden hallinta	F14.28 En pelkää – –	70
	R16.7 – – jotta he yrittäisivät varastaa toisilta ja oppisivat rohkeiksi ja viekkaiksi.	
	P32.5 Olen ihan epätoivoinen, koska kasvohini on ilmestynyt paljon finnejä.	
hetero- seksuaalisuus	T27.2 – – mies työntää jäykistyneen siittimensä naisen emättimeen.	17
muu	F16.7 Dionysos odottaa seuraavaksi kysymystä – –	49
	Yhteensä	588

Aikuisten miesten maskuliinisuuden kuvaukseen liittyi heteroseksuaalisuus. On mielenkiintoista, että vain Sanoma Pron tuottamassa Ritari-oppikirjassa mainittiin yhden luvun yhden sivun viimeisenä virkkeenä myös miesten välisten rakkaussuhteiden olleen yleisiä antiikin Kreikassa. Kaikki muut viittaukset seksuaalisuuteen kohdistuivat yksinomaan heteroseksuaalisuuteen. Modernin maskuliinisuuskäsityksen näkökulmasta personoitua maskuliinisuutta kuvattiin molempien kustantajien historian oppikirjoissa kuvaamalla miten muun muassa miesten meikkien, peruukkien ja korujen käyttö oli yleistä ja normaalia.

Sokrates kuvattiin molempien kustantajien kirjoissa esimerkkinä siitä, miten voi käydä, jos haastaa hegemonisen maskuliinisuuden valta-aseman. Sokrateen tapa rauhanomaisesti ja kriittisesti kehittää yhteiskuntaa sekä kyseenalaistaa asioita toi alkuun suosiota tavallisen kansan keskuudessa. Ajan mittaan kyseenalaistaminen ei enää sopinut hegemonisen maskuliinisuuden edustajille tai hyväksyjille eli suurinta yhteiskunnallista valtaa pitävälle hahmoille, sillä Sokrates sai hegemonian hiljaiset hyväksyjät kyseenalaistamaan yhteiskunnan tilan ja vallitsevan valta-asetelman. Hegemonisen maskuliinisuuden edustajat alistivat Sokrateen ja tuomitsivat hänet kuolemaan hegemonisen maskuliinisuuden haastajana kansan villityksestä. Näin hegemonisen maskuliinisuuden asema ylläpidettiin usein väkivallalla.

Oppikirjojen kuvissa esitettiin hyvin vähän ylipainoisia miehiä, teksteissä ei lainkaan. Ainoastaan Otavan Forum-oppikirjassa esitettiin muutamassa kuvassa merkittävässä roolissa ylipainoinen keisari, isomahainen mies veistämässä suurta patsasta sekä kaksi kuvaa ylipainoisesta, maassa

risti-istunnassa olevasta kirjurimiestä. Ylipainoiseen keisariin liitettiin selvästi vallan väärinkäyttöä (taulukko 5, koodausyksikkö F19.21).

TAULUKKO 7. Esimerkkejä alistettuun, marginalisoituun ja muuhun maskuliinisuuteen sijoitetuista koodausyksiköistä

Koodausrunгон		
kategoria	Koodausyksikkö	Yhteensä
Alistettu maskuliinisuus	F15.7 Näin köyhätkin kansalaiset saattoivat osallistua neuvoston toimintaan, jos arpa heidät siihen valitsi. R19.6 Sokrateen tapa kyseenalaistaa asioita ärsytti joitakin ateenalaisia päättäjiä – – R17.11 Myös miesten väliset rakkaussuhteet olivat yleisiä antiikin Kreikassa.	56
Marginalisoitu maskuliinisuus	R25.4 <u>Gladiaattoritaistelut olivat suosituinta viihdettä</u> F21.7 Suurin osa gladiaattoreista oli sodissa saatuja orjia. TK9.1 Tummaihoisen poika on uimahallin altaassa kolmen valkoihoisen lapsen kanssa.	85
Muu/personoitu maskuliinisuus	F16.17 Sokrates sanoi itseään paarmaksi, joka yksinkertaisilla kysymyksillä pisti ihmiset ajattelemaan. R19.5 Sokrateen mielestä hänen viisautensa perustui siihen, että hän tiesi ettei tiennyt oikeastaan mitään. FK26 Ateenalainen poika soittaa rauhallisesti lyyraa.	18
_		

Aineistossa kuvattiin marginalisoituina maskuliinisuuksina orjat ja gladiaattorit. Esimerkkejä marginalisoidusta maskuliinisuudesta annetaan taulukossa 7. Miesorjia esittävä aineisto kuvasi orjien elämän raskaaksi sekä fyysiseksi ja elinolot huonoksi. Orjat olivat hierarkiassa korkeammalla olevien ihmisten omaisuutta. Orjat pidettiin etäämpänä lukijasta kuin myötämielisen tai hegemonisen maskuliinisuuden edustajat. Heitä ei identifioitu yhtä selkeästi tiettyihin ihmisiin tai tarinoin, eikä heihin kohdistettu samalla tavalla tunnelatausta kuin hegemonisen tai myötämielisen maskuliinisuuden miehiin. Ainoastaan Otavan Forum-oppikirja kuvasi Spartacus-nimisen orjan aloittaman orjakapinan, jonka avulla marginalisoidut orjat pyrkivät muuttamaan yhteiskunnan valta-asetelmaa ja horjuttamaan hegemonisen maskuliinisuuden valtaa. Gladiaattorit kuvattiin usein orjina, joiden oleellinen tehtävä oli käyttää väkivaltaa ja viihdyttää sillä muuta kansaa. Väkivallalla yksittäinen gladiaattori saattoi toisinaan ansaita hegemonisen maskuliinisuuden valtuutuksen ja päästä irti marginalisoidun gladiaattorin statuksesta.

7.2 Poikien rajatut mahdollisuudet

Poikien mahdollisuudet tavoitella erilaisia maskuliinisuuksia olivat rajoitetut. Poikien mahdollisuudet erityisesti hegemonisen maskuliinisuuden tavoitteluun olivat olemattomat (taulukko 4). Oppikirjojen antama kuva poikien maskuliinisuuksista sijoittui pääasiassa myötämieliseen maskuliinisuuteen, eli pojille esitettiin malli yhteiskunnallisesti hyväksytystä ”tavallisesta” poikuudesta. Tämän hyväksytyyn poikuuden esittämisessä sovellettiin hegemonisen maskuliinisuuden piirteistä valtaa, voimaa, menestystä sekä tunteiden hallintaa. Myötämielisen maskuliinisuuden heteroseksuaalisuuteen liittyvät resurssit olivat pojilla hyvin vähäiset. Ainoa poikiin yhdistetty heteroseksuaalisuuteen viittaava koodausyksikkö Otavan Tutkimusmatka-kirjassa kuvasi, miten ”poika voi sukukypsytymisen jälkeen tulla isäksi, jos on tytön kanssa yhdynnässä”.

Poikien tavoite oli kasvaa valtaa pitäväksi mieheksi, eikä poikuutta nähty menestyksenä itsessään. Poikien menestys kuvasi edellä kuvattuja aikuisuuden tavoitteita: sotimista, väkivallan käyttöä sekä päätöksentekoa (taulukko 6). Pojat olivat rohkeita, he eivät pelänneet ja he olivat rohkeita taistelemaan. Joissain aineiston kuvissa poikien rohkeus ja tunteiden hallinta linkittyi fyysiseen suorituskykyyn ja voimankäyttöön. Murrosiässä poikien tunteiden hallinta sekä rohkeus joutuivat vaakalaudalle, sillä kehon suuret muutokset mieheksi kasvamisen aikana aiheuttivat pojissa epävarmuutta sekä ahdistusta. Esimerkiksi kasvoihin ilmestyvät finnit aiheuttivat pelon alistetuksi joutumisesta.

Tutkimusaineistossa pojat eivät oma-aloitteisesti alistaneet toisia poikia, vaan poikien alistaminen liittyi aikuisten vallankäyttöön. Ainoa tilanne, jossa pojat saattoivat pyrkiä alistamaan toisiaan oli tilanne, jossa aikuiset miehet olivat luoneet poikia eriarvoistavan ja poikien väkivaltaa edellyttävän asetelman sotilaskoulutusympäristössä. Yleensä pojan alistetuksi joutuminen tarkoitti sitä, että aikuinen toimi alistajana ja vallankäyttäjänä. Pojat olivat toisinaan miesten vallan kohteena opetuksen tai kasvatuksen kautta. Jos poika kasvatettiin väkivallalla, hänestä kasvoi väkivallan käyttäjä. Jos poika kasvatettiin koulutuksella ja sivistyksellä, hänestä ei tullut niin selvästi aktiivista väkivallan käyttäjää. Molemmissa tapauksissa pojasta kasvoi kuitenkin vallankäyttäjää. Otavan Tutkimusmatka-kirjassa kuvattiin poika syömässä välipalaa lippis väärinpäin päässä. Tällöin hän rikkoi perinteisesti hyvinä pidettyjä ruokapöytätapoja ja käytti valtaansa.

Erityisesti ympäristöopin oppikirjojen kuvien avulla pyrittiin valtuuttamaan muita kuin valkoihoisia poikia. Poikia ei siis marginalisoitu etnisyyden perusteella, vaan valtuuttaminen tapahtui kuvissa esittämällä muista etnisistä taustoista tulevat pojat urheilullisina eli voimankäyttäjinä (taulukko 7). Niin historian kuin ympäristöopin kirjoissa kaikilla pojilla fyysinen kunto, sitkeys ja rasituksen kestäminen esitettiin tärkeänä poikien kaikessa tekemisessä. Urheileva poika sai helpommin arvostusta osakseen. Fyysisen kunnon saavuttamiseen ja ylläpitoon oli myös tehtävä töitä. Ylipainoiset pojat puuttuivat tutkimusaineistosta kokonaan. Ainoastaan yksi lapsen pyöreyttä omaava poika esitettiin yhdessä kuvassa Sanoma Pron Pisara-oppikirjassa muiden hoikkien lasten joukossa.

Pojille ei juurikaan tarjottu esimerkkejä personoidun maskuliinisuuden rakentamisesta. Ainoat pienet merkit muunlaisen kuin poikien myötämielisen maskuliinisuuden esittämisestä olivat Otavan Tutkimusmatka-oppikirjan yhden kuvan trumpettia soittava poika ja Otavan Forum-kirjan toisen kuvan lyyraa rauhallisesti soittava poika (taulukko 7). Erityisesti lyyra voidaan nähdä muuna kuin perinteisenä maskuliinisena soittimena.

8 TULOSTEN TARKASTELUA

Tutkimuksen aineistona olleista oppikirjoista voidaan tehdä johtopäätös, että niiden maskuliinisuuksien kuvaus painottuu vahvasti hegemonisen ja myötämielisen maskuliinisuuden esittämiseen. Alistettua, marginalisoitua tai personoitua maskuliinisuutta esitetään merkittävästi vähemmän (taulukko 4). Tämä tarkoittaa sitä, että oppikirjoissa halutaan tuoda esiin vain tietynlaista kuvaa maskuliinisuuksista ja niiden historiasta. Tällöin oppikirjat vahvistavat käsitystä siitä, että toiset maskuliinisuudet ovat parempia kuin toiset ja toisia voidaan alistaa. Lisäksi oppikirjat hyväksyvät sen, että itseään voi nostaa korkeampaan asemaan muita alistamalla maskuliinisuuksien kentällä.

8.1 *Miehet vallan kahvassa*

Länsimaissa maskuliinisuuden kulttuurisiin ideaaleihin kuuluvat muun muassa valta, naisten alistaminen, voima, menestys, kilpailullisuus, tunteiden hallinta ja rationaalisuus sekä heteroseksuaalisuus. (Connell 2000, 69–85; Connell 1995, 90; Jokinen 2000, 210.) Nämä kulttuuriset ideaalit tulivat selkeästi esiin myös aineistossa.

Valta oli aikuisten miesten maskuliinisuuksissa edustetuin alakategoria sekä hegemonisessa että myötämielisessä maskuliinisuudessa. Tämä ei yllätä, sillä hegemoninen maskuliinisuus tarjoaa senhetkisen ratkaisun patriarkaalisuuden hyväksymisen ongelmaan. Lisäksi hegemoninen maskuliinisuus rakentuu suhteessa alistettuihin maskuliinisuuksiin sekä naisiin. (Connell 1987, 183; Connell 1995, 77–78.) Miesten valta koodausrunгон edustetuimpana alakategoriana kuvaa voimassa olevaa miesten hallintaa sekä monien muiden ryhmien alistamista.

Sokrateen pyrkimys kyseenalaistaa hegemoninen maskuliinisuus kysymyksillään aiheutti Sokrateen alistamisen ja lopulta kuoleman. Näin hegemonisen maskuliinisuuden asema ylläpidettiin väkivallalla. Kun hiljainen hegemonian hyväksyntä alkoi muuttua vallitsevan valta-aseman kyseenalaistamiseksi, hegemonisen maskuliinisuuden hallinta tuli säilyttää erilaisten toimien avulla. Tämä kuvasi asetelmaa sellaisesta hegemonisesta maskuliinisuudesta, jonka piti turvautua

väkivaltaan pitääkseen valta-asemansa. Väkivallalla säilytettiin saavutettua asemaa, mutta samaan aikaan se oli osoitus saavutetun vallan epätäydellisyydestä. Kuten edellä on kuvattu, on tärkeä muistaa, että väkivalta ei ole valtaa, mutta sillä voi kuitenkin saada valtaa. Jos hierarkia olisi täysin legitiimi, sillä ei olisi tarvetta uhkailuun ja pelotteluun. (Connell 1995, 83–85; Jokinen 2000, 188, 203; Lusher & Robins 2009, 404).

Väkivalta oli vähäisemmässä osassa myötämielisessä maskuliinisuudessa verrattuna hegemoniseen maskuliinisuuteen. Tämä oli oletettavaa, sillä usein myötämielinen maskuliinisuus ei aktiivisesti edistä hegemoniaa, se vain hyötyy siitä. Myötämieliseen maskuliinisuuteen yhdistetyistä miehistä sotilaat käyttivät eniten väkivaltaa. Voidaan olettaa, että armeija muovaa miehen käsitystä väkivallasta sekä maskuliinisuudesta ja suhtautumista niihin, sillä armeija on avoimesti väkivaltaan valmistautuva ja siihen kouluttava sukupuolittunut instituutio (Jokinen 2000, 127, 132). Tästä syystä voidaan ajatella, että sotilaat käyttävät enemmän väkivaltaa muihin myötämielisen maskuliinisuuden edustajiin nähden.

”Tavalliset” miehet eivät koe tarpeelliseksi käyttää väkivaltaa säilyttääkseen asemansa, sillä hegemoninen maskuliinisuus pitää siitä huolen. Joka tapauksessa väkivalta liittyy kaikkiin miehiin ja kaikkiin maskuliinisuuksiin, vaikka miehistä suurin osa tavoittelee väkivallatonta elämää. (Connell 1995, 83–84; Jokinen 2000, 188, 203.) Aineiston myötämielisen maskuliinisuuden miehistä isät kohdistivat eniten väkivaltaa tai sen uhkaa heidän lapsiinsa. Adams ja Coltrane (2005, 234) ovat todenneet isien kasvatuksen sisältävän enemmän sukupuolistereotyyppisiä piirteitä kuin äitien, erityisesti kun kyseessä on poikien kasvatusta. Vallalla ja väkivallalla kasvatusta voi siten vahvistaa aikuisten miesten käsityksiä siitä, miten eri poikien sukupolvet tulee kasvattaa yhä uudelleen kohti kulttuurisesti ihannoitua maskuliinisuutta.

Aineistossa hegemonisen ja myötämielisen maskuliinisuuden raja oli usein häilyvä. Näin usein on, jos hegemonia on toimiva (Connell & Messerschmidt 2005, 839; Lusher & Robins 2009, 403). Itse asiassa hegemonian hiljainen hyväksyntä on oleellista hegemonisen maskuliinisuuden hallinnan jatkumiselle. Hegemoninen maskuliinisuus tuskin pystyisi olemaan hegemoninen, jos se turvautuisi ainoastaan väkivaltaan, aggressioon tai itsekeskeisyyteen. (Connell & Messerschmidt 2005, 840–841.) Tämän tutkimuksen aineiston ”tavallisten” miesten valtaa saatiin pääasiassa rahalla. Rikkailla oli valtaa automaattisesti, kun köyhät saivat valtaa enemmän arvan ja sattuman kautta. Tämä käsitys viittaa myös nyky-yhteiskunnan markkinatalouden tuomaan näkemykseen oman itsen yrittäjyydestä sekä omien toimien vaikutuksesta menestymiseen. Markkinatalouden

mukaan jokaisella on yhtäläiset mahdollisuudet menestyä ja saavuttaa asioita. Miehet kuvattiin pääasiassa rehellisinä kansalaisina. Tämä viittaa nykykäsitykseen työteliäästä sekä ahkerasta miehestä, jolla on mahdollista saavuttaa maskuliinista arvostusta. (Epstein 1998, 106.)

Miesten valta näkyi myös siinä, miten miehet kuvattiin yhteiskuntien kansalaisina sekä johtavina hahmoina. He olivat myös ainoa ryhmä, joista osa sai olla mukana politiikassa ja päätöksenteossa. Myötämielisen maskuliinisuuden miesten keskuudessa ei ollut toisten aktiivista alistamista, mutta rakenteellista eriarvoisuutta kuvattiin merkittävästi, mikä toisaalta loi alisteisia suhteita yhteiskuntaan. Vauraus loi eriarvoisuutta, mutta sitä loivat myös rakenteelliset sekä kulttuuriset maskuliinisuuksien tasot (Lusher & Robins 2009, 393). Patriarkaalisuutta kuvattiin näiden lisäksi myös kuvauksin naisten eriarvoisuudesta ja alistamisesta. Tämä ilmeni erityisesti historian oppikirjoissa joko naisten kuvausten puuttumisella tai vähyydellä tai suoranaisella naisten vähättelyllä. Tämä voitaisiin tulkita ”historiallisena perusteluna” jatkaa patriarkaalisuutta ja naisten alistamista.

Naiset hyväksyivät hegemonisen maskuliinisuuden aineistossa. He sopeutuivat hegemoniseen maskuliinisuuteen mukautumalla patriarkaalisiin odotuksiin ja ottamalla perinteisen äidin roolin. Tällainen kuva naisista annettiin niissä yhteyksissä, joissa mukana oli myös mies tai poika. Työnjako oli muutenkin selkeästi sukupuolittunutta. Hegemoniseen maskuliinisuuteen ei kuitenkaan ole pakko alistua, ja mikä vain miesryhmä voidaan haastaa milloin vain. (Connell 1995, 77; Jokinen 2000, 218–219.) Tällaista naisista lähtöisin olevaa haastamista ei kuitenkaan osoitettu oppikirjojen relevantissa aineistossa, vaikka historiassa on ollut muun muassa naisfaraoja. Pyrkimys oli tällöin normalisoida miesten hallinta ja naisten alistaminen.

Miesten urheilussa oli oleellista hierarkiat ja kilpailullisuus sekä naisten dominointi rajaamalla heidät pois. Myös poikien rajaaminen erillisiin omiin ryhmiin pois miesten urheilusta oli tärkeää. Kaikki tämä palvelee symbolisena todisteena miesten paremmuudesta sekä oikeudesta hallita (Connell 1995, 54). Aineistossa esitettiin tummaihoisen miesurheilija esimerkkinä maskuliinisesta voimasta ja menestyksestä, mutta tällainen kuva ei kuitenkaan yleisesti muuttanut tummaihoisten miesten marginalisoitua asemaa (Connell 1995, 80–81).

Vähäinen ylipainoisten miesten kuvaaminen viittaa lihavuuden alistuneisuuteen sekä ajatukseen fyysisen kunnon ja suorituskyvyn paremmuudesta. Ylipainoisina esitetyt miehet eivät olleet fyysisesti aktiivisia tai heidät esitettiin muuten huonossa valossa. Toisaalta ylipainoisina kuvatuilla

miehillä oli usein valtaa, sillä he olivat arvostetussa asemassa kirjureina tai johtavassa asemassa keisarina. Kuitenkin heidät kuvattiin vähemmän voimakkaassa asemassa olevina kuin lihaksikkaat tai urheilulliset miehet. Esimerkiksi lihaksikkaasta ja väkivaltaan turvautuvasta keisarista sai korkeammalla hierarkiassa olevan vaikutelman kuin ylipainoisesta, tavallisia ihmisiä ilokseen nöyryyttävästä keisarista.

On mielenkiintoista, että viime vuosien yhteiskunnallinen keskustelu sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen asemasta yhteiskunnassa ei näkynyt aineistossa yhtä virkettä enempää, vaikka miesten välisten rakkaussuhteiden sanottiin olleen yleistä antiikin Kreikassa. Tätä yhtä virkettä lukuun ottamatta miehiin liittyvä seksuaalisuus yhdistettiin heteroseksuaalisuuteen. Tämä viittaa siihen, että seksuaalivähemmistöt ovat edelleen hegemonisen maskuliinisuuden alistamana yhteiskunnassa, eikä heidän alistettua asemaansa haluta tuoda esiin ja siten kyseenalaistaa hegemonisen maskuliinisuuden valta-asemaa. Hegemonisen maskuliinisuuden alistaminen voi tapahtua huomaamatta taustalla, mutta se voi olla myös väkivaltaista ja näkyvää (Connell 2000, 11). Aineistosta löytyi molemmankaltaisia tapoja alistaa miesryhmiä.

Näkyvämpi homoseksuaalisten miesten sekä etnisten vähemmistöjen osuus yhteiskunnassa väistämättä vaikuttaa hegemonisten käytäntöjen rakentumiseen. Hegemonian tulee siis elää yhteiskunnan mukana, jotta sen legitiimi asema säilyy. (de Boise 2014, 324.) Huomionarvoista on, että vaikka kulttuurisella tasolla homoseksuaalisuus on alisteinen hegemoniselle maskuliinisuudelle, suurissa länsimaisissa kaupungeissa olevat paikallisen tason homoyhteisöt voivat olla jopa kulttuurisen ylistyksen kohteena (Connell & Messerschmidt 2005, 847–848; Lusher & Robins 2009, 393, 406).

Molempien kustantajien historian oppikirjoissa kuvattiin miesten meikkien, peruukkien ja korujen käytön olleen yleistä. Näistä oli vain yhdet maininnat molemmissa kirjoissa, mutta tämä tuo esiin maskuliinisuuksien kulttuuri- sekä aikasidonnaisuuden. Nykyaikainen länsimainen hegemoninen maskuliinisuus tulkitsee meikit ja peruukit feminiinisiksi sekä niitä käyttävät miehet feminiinisiksi. Tällaisilla miehillä on riski, että heidät alistetaan. Oppikirjoissa asia kuitenkin kuvataan neutraalina asiana, joten myös tässä suhteessa hegemonian on täytynyt muuntautua säilyttääkseen asemansa. Kuten Connell (1995, 77) korostaa, hegemonia on historiallisesti liikkuva suhde, ja sen aaltoilu on oleellinen ajatus maskuliinisuudesta. Edellä kuvatuista esimerkeistä huomataan, miten todellakin myös alistetut ja marginalisoidut maskuliinisuudet ovat aktiivisessa roolissa maskuliinisuuksien rakentumisessa ja muuttumisessa (Connell & Messerschmidt 2005, 847; Connell 1995, 109–111).

Alistettujen ja marginalisoitujen maskuliinisuuksien rooli maskuliinisuuksien rakentumisessa ja muuttumisessa on myös nähtävissä, kun oppikirjoissa pyrittiin valtuuttamaan erilaisista etnisistä taustoista tulevia marginalisoituja maskuliinisuuksia. Erityisesti poikia pyrittiin valtuuttamaan. Orjiin tämä ei pätenyt, sillä orjat esitettiin selvästi alempiarvoisena ja marginalisoituna ilman pyrkimystä valtuuttaa heitä. Otavan Forum-oppikirjan kuvaama orjakapina kuvasi tätä hyvin. Orjat pyrkivät pois marginalisoidusta asemastaan, mutta heiltä kuitenkin puuttuivat tarvittavat taloudelliset resurssit sekä institutionaalinen auktoriteetti, jotka nähdään yhteiskunnan ja globaalien hegemonisen maskuliinisuuden perustavina osina (Connell & Messerschmidt 2005, 847–848).

8.2 Poikuus välinearvona

Poikien rajalliset mahdollisuudet tavoitella erilaisia maskuliinisuuksia vahvistivat käsitystä siitä, että hegemonista maskuliinisuutta sovelletaan poikiin lähinnä urheilun, ruumiin sekä seksuaalisuuden näkökulmista (Bartholomaeus 2011, 232). Poikien pääsy kuitenkin myös näihin osa-alueisiin oli rajoitettua. Poikiin ei yhdistetty seksuaalisuutta kuin Otavan Tutkimusmatka-oppikirjassa. Tällöin seksuaalisuus yhdistettiin ainoastaan heteroseksuaalisuuteen. Tästä voidaan päätellä, että poikien ei nähdä vielä 5. luokalla olevan tarpeen tavoitella (hetero)seksuaalisuutta, vaikka se nähdään oleellisena osana kulttuurisesti ihannoitua maskuliinisuutta. Miesten heteroseksuaalisuutta kuvattiin monella tavalla.

Ruumiin ja urheilun näkökulmasta hegemonista maskuliinisuutta sovellettiin poikiin voimakkaasti. Poikien oleminen oli usein fyysistä ja urheilullista. Poikien silmissä halutuin tai hyväksytyin tapa olla mies liittyy usein juuri fyysiseen ruumiiseen ja suorituskykyyn (Swain 2006, 337). Aktiivisen ja urheilullisen elämäntavan esittäminen ei ole automaattisesti huono asia – onhan urheilulla terveyttä edistäviä vaikutuksia. Voidaan kuitenkin pohtia, millaisen kuvan poikuudesta oppikirjat antavat, kun ne esittävät pojat käytännössä yksinomaan hoikkina, voimakkaina sekä urheilullisina. Muun muassa lihaviiden poikien on todettu olevan alistettuja ja kontrolloituja poikien hierarkkisissa suhteissa, ja fyysisyydellä pojat voivat kivuta korkeammalle hierarkiassa. (Connell 2000, 162–164; Manninen 2011, 66, 69; Swain 2004, 171–181). Näin oppikirjoissa esitettiin poikien hierarkian yläpään poikia. Hierarkiassa alistettuja, muun muassa ylipainoisia, poikia ei esitetty. Kuten miesten kohdalla, myöskään poikien hierarkiaa ei haluta tuoda esiin kuvaamalla ylipainoisia ja muita alistettuja poikia. Hegemonisen maskuliinisuuden kautta tapahtuva toisten poikaryhmien

alistaminen tapahtuu huomaamatta taustalla (Connell 2000, 11). Näin hegemonia pyritään pitämään vahvana ja sen hiljainen hyväksyntä läsnä.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että poikien yksiselitteinen tavoite oli kasvaa mieheksi. Poikuudella ei ollut itseisarvoa, vaan kaikki poikuuden tavoitteet ja toimet tähtäsivät kasvuun kohti valtaa pitävää miestä. Näin toki on ollut historiassa. Poikien kasvatus oli lähes aina miesten tehtävä. Jos oppikirjoissa kuvattu tavoite oli kasvaa mieheksi armeijan kautta, tämä voi kannustaa kasvattamaan poikia stereotyyppiseen mieheyteen, sillä oppikirjatkin tekevät niin. Oppikirjoissa poikia kasvatettiin miehiksi joko väkivallalla tai koulutuksella ja sivistyksellä. Sotilaskoulutuksen saaneet pojat kasvoivat aktiivisemmiksi väkivallan käyttäjiksi kuin sivistykseen perustuvan koulutuksen saaneet. Käytettiin kumpaa kasvatusmenetelmää vain, pojista kasvoi yhteiskunnan vallankäyttäjiä. Kasvatuksen avulla pojista kasvoi myös rohkeita. Rohkeus ja kulttuurinen maskuliinisuus saavutettiin erilaisten miehuuskokeiden avulla. Sotilaskoulutus oli yleisin tällainen koe. Usein näissä miehuuskokeissa pojan hyvinvointi asetettiin vaaraan ja heidän piti sietää fyysistä tai henkistä kipua. (Jokinen 2000, 23–30, 68–70.) Rohkeus muuttui tilapäiseksi epävarmuudeksi murrosiässä tapahtuvien kehollisten muutosten vuoksi.

Erityisesti ympäristöopin oppikirjat pyrkivät valtuuttamaan erilaisista etnisistä taustoista tulevia perinteisesti marginalisoituja poikia. Valtuuttamisessa hyödynnettiin voimaa ja fyysisyyden merkkejä, jotka ovat keskeisessä osassa poikuudessa ja poikuuden maskuliinisuuksien rakentumisessa (Swain 2006, 337). Tästä voidaan päätellä, että yleinen kulttuurin ilmapiiri on yhteiskunnassa muuttunut jossain määrin avoimemmaksi todennäköisesti osittain alistettujen ja marginalisoitujen maskuliinisuuksien ansiosta. Kuten edellä on todettu, ne ovat mukana maskuliinisuuksien muokkaamisessa. Myös hegemonian aaltoilu on oleellinen ajatus maskuliinisuudesta. (Connell & Messerschmidt 2005, 847; Connell 1995, 77, 109–111.) Toisaalta etnisten vähemmistöjen kasvanut osuus yhteiskunnassa vaikuttaa välttämättä hegemonisten käytäntöjen muodostumiseen ja muuttumiseen. Jotta hegemonian legitiimi asema säilyy, sen tulee elää yhteiskunnan mukana. (de Boise 2014, 324.) Tästä johtuen on tarpeen tehdä esimerkiksi edellä kuvattuja valtuutuksia, jotta hegemonia säilyy. Aineistossa ei kuitenkaan esitetty ollenkaan alistettuja maskuliinisuuksia poikien hierarkiasta. Tämä voi johtua siitä, että alistetuilta ja marginalisoiduilta maskuliinisuuksilta puuttuvat taloudelliset resurssit ja institutionaalinen auktoriteetti, mistä johtuen ne jäivät aineistossa pimentoon (Connell & Messerschmidt 2005, 847; Connell 1995, 109–111).

Poikiin kohdistunut alistaminen liittyi aikuisten – yhtä poikkeusta lukuun ottamatta miesten – valtaan ja poikien alistamiseen. Pojat voivatkin kokea, että aikuisten hegemoninen maskuliinisuus alistaa heitä (Bartholomaeus 2011, 238). Alistaminen liittyi usein sotilaskoulutukseen. Pojan tulee armeijassa alistua järjestykseen ja kuriin, ja toisinaan miehuus hankitaan äärimmäisyyksiin viedyllä järjestyksellä ja kurilla. Tällöin kyse on alistamisesta ja alistumisesta. (Jokinen 2000, 188.) Sotilaskoulutuksen myötä pojasta kasvaa vastuullinen mies ja edelleen sotilas, joka elää maskuliinista perintöään (Jokinen 2000, 131). Armeija kuitenkin liittää maskuliinisuuden avoimesti väkivaltaan ja alistaviin hierarkioihin sekä opettaa naisvihamielisiä ja autoritaarisia asenteita. Alistaminen tapahtuu muun muassa luomalla me-toiset-vastakkainasettelu. (Jokinen 2000, 132, 147.) Tällaisilla kuvauksilla vahvistetaan maskuliinisuuden paremmuutta ja alistettujen ja marginalisoitujen maskuliinisuuksien sekä naisten alempiarvoisuutta.

Pojilla on mahdollisuuksia tavoitella omanlaistaan maskuliinisuutta irtautumalla kulttuurisesti hyväksytystä maskuliinisuudesta (Bartholomaeus 2011; Haywood & Mac an Ghail 2013, 121; Swain 2006). Tällaista toimintaa ei kuitenkaan tuettu oppikirjoissa. Oppikirjat tarjosivat hyvin vähän kuvauksia personoidusta, alistetusta tai marginalisoidusta maskuliinisuudesta. Poikien pyrkimykset tavoitella personoitua maskuliinisuutta koskivat ainoastaan soittiharrastuksia, joita voidaan pitää ainakin jossain määrin feminiinisinä. Tällaisia poikia ei pyritty kuitenkaan alistamaan, vaan ennemmin tarjoamaan ne todellisena vaihtoehtona myötämielisen maskuliinisuuden rinnalle. Näillä personoidun maskuliinisuuden pojilla ei ollut tarvetta alistaa muita, eikä heitä esitetty myötämielisinä alistamiseen (Swain 2005, 221). Useiden vaihtoehtoisten maskuliinisuuksien sijaan oppikirjoissa esitettiin pääasiassa kuvauksia banaaleista pojista. Historian oppikirjat kuvasivat historiallisten aikakausien banaaleja poikia tiettyjen nykyaikaisen länsimaisen hegemonisen maskuliinisuuden osa-alueiden kautta sekä ympäristöopin oppikirjat nykyaikaisia banaaleja poikia samoin kriteerein. Näillä tiettyjen maskuliinisuuksien esittämisellä on omat vaikutuksensa.

9 TUTKIMUKSEN LUOTETTAVUUS JA TUTKIMUSEETTISET SEIKAT

Tarkasteltaessa tutkimuksen luotettavuutta tulee arvioida, kuinka pätevästi tutkimuksessa esitetään tutkittu kohde. Tällöin hyödyllinen käsite on validiteetti, joka voidaan jaotella sisäiseen ja ulkoiseen validiteettiin. Sisäinen validiteetti tarkoittaa tutkimuksen teoreettisen sekä käsitteellisen määrittelyn yhdenmukaisuutta, joka osoittaa tieteenalan sekä tieteellisen otteen hallintaa. (Eskola & Suoranta 1998, 213–214.) Tutkimuksessa käytettiin teoriatriangulaatiota, eli useiden näkökulmien hyödyntämistä tutkimustulosten tulkinnassa (Tashakkori & Teddlie 1998, 41). Tämä tukee ajatusta siitä, että tutkimuskohteena olleen ilmiön olemus tavoitettiin.

Avoimella määrittelyllä ja raportoinnilla tutkija voi tehdä tutkimuksestaan luotettavamman ja validimman ulkoisen validiteetin näkökulmasta, sillä julkisuus on eräs tieteellisen tutkimuksen peruspilareista (Aaltola 2015, 21; Eskola & Suoranta 1998, 214; Schreier 2012, 94–95). Tämä on hyvin tärkeä vaihe laadullisessa sisällönanalyysissä, sillä jos esimerkiksi koodausrunon määritelmiä ei ole selvästi kirjoitettu auki, toiset voivat ymmärtää ne eri tavalla tai tutkija itse voi määritellä ne eri hetkinä eri tavoin. Tutkimukseen liittyvien päätösten perusteleminen mahdollistaa niiden pätevyyden arvioinnin (Mäkelä 1990, 53; Silverman 2001, 230, 448). On todennäköistä, että samaa aineistoa analysoiva toinen tutkija tekee erilaisia tulkintoja ja johtopäätöksiä aineistosta. Toinen tutkija todennäköisesti voisi myös sijoittaa koodausyksiköt koodausrunkoon eri tavoin. Tässä tutkimuksessa esimerkiksi papit ja kauppiaat yhdistettiin myötämieliseen maskuliinisuuteen. Toinen tutkija olisi voinut eri perusteluin yhdistää papit hegemoniseen sekä kauppiaat alistettuun maskuliinisuuteen. Kuten aiemmin on kuvattu, maskuliinisuudet toimivat eri tasoilla. Näitä tasoja on hyödynnetty, kun tutkimuksessa päätettiin yksittäisten ammattiryhmien sijoittamisesta koodausrunon tiettyyn pää- tai alakategoriaan.

Tutkijan subjektiviteetti ja tutkija tutkimuksen keskeisenä tutkimusvälineenä tulee myöntää. Tällöin luotettavuuden suurin kriteeri on tutkija itse. (Eskola & Suoranta 1998, 211.) Historiani poikana, miehenä, valkoihoisena, länsimaalaisena ja osana maskuliinisuuksia vaikutti varmasti tekemiini

tulkintoihin ja koko tutkimukseen. Omat ajatukseni maskuliinisuuksista kiinnittivät huomioni tiettyihin asioihin ja jättivät tiettyjä asioita vähemmälle huomiolle tulkitessani kuvia ja tekstejä. Tiedostin tämän jo varhaisessa vaiheessa, joten jätin testikoodauksille, varsinaiselle koodaukselle ja aineiston analyysille riittävästi aikaa, jotta myös omaa ajattelua vastustavat näkemykset pääsivät esiin. Tällä pyrittiin siihen, että aineiston tulkinta oli reliaabelia, eikä se sisältänyt ristiriitaisuuksia (Eskola & Suoranta 1998, 214). Siitä huolimatta omat käsitykseni ja tulkintani maskuliinisuuksista ovat voineet huomaamattani ohjata analyysiä tiettyyn suuntaan. Lisäksi analyysin tulokset perustuvat valintoihin, joten jokaista koodausrunгон koodausyksikköä ei voitu hyödyntää tutkimustulosten esittelyssä. Tulokset siis kuvaavat yleisemmällä tasolla oppikirjojen tuottamia maskuliinisuuksia.

Jokaisessa tutkimuksessa tulee ottaa huomioon yleiset eettiset käytännöt tutkimustyössä. Hyvät tieteelliset käytännöt ovat oleellisia, jotta tutkimuksesta voi tulla uskottava. Pyrkimys objektiivisuuteen on tavoiteltavaa, mutta hankalaa, sillä jokainen tutkija toimii, tulkitsee ja analysoi aina omista lähtökohdistaan, kokemuksistaan ja sitoumuksistaan käsin. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 126–127, 134–137.) Nämä tutkimukseen vaikuttavat tekijät tulee kuitenkin pyrkiä tiedostamaan ja siten minimoimaan niiden vaikutus tutkimuksen reliabiliteettiin. Laadullisen tutkimuksen reliabiliteettiin liittyy myös se, että tulokset voivat vaihdella sen mukaan, kuka tutkimuksen tekee.

Tutkijana oli tärkeää tiedostaa oman tietoisuuden kehittyminen tutkittavaan aiheeseen ja aineistoon liittyen ja mahdollistaa tutkimukselliset uudelleenlinjaukset. Esimerkiksi tutkimuskysymykset muuttuivat ja kehittyivät useaan otteeseen tutkimusprosessin aikana, kun ymmärrys tutkittavasta kohteesta lisääntyi. (Kiviniemi 2015, 74–75.) Tämän tutkimuksen tutkijana tietoisuuteni kehittyi merkittävästi. Tutkimusprosessin alussa tietämykseni maskuliinisuuksista koostui pääasiassa yksittäisistä vastaan tulleista tieteellisistä teksteistä ja erityisesti massakulttuurin näkemyksistä, joita olen henkilökohtaisessa elämässäni kriittisesti tarkastellut. Tutkimuksen edetessä sain runsaasti lisätietoa maskuliinisuuksista tutkimusten ja muun kirjallisuuden muodossa.

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin maskuliinisuuksia vain tietystä näkökulmasta rajaten tiettyjä asioita tarkastelun ulkopuolelle. Tästä syystä tutkimus ei kuvaa täysin todellisuutta. Olisi mahdotonta kuvata täysin objektiivisesti todellisuutta, koska aineistosta tehtiin tulkintoja. Näihin tulkintoihin vaikuttivat tutkijan käsitykset teoriasta sekä kytkökset omaan kulttuuriin ja historiaan. (Kiviniemi 2015, 84.) Aineisto tulkittiin suurelta osin maskuliinisuuksien nykykäsityksen kautta. Vaikka historian oppikirjat esittivät selvästi historiallisen käsityksen yhteiskunnasta ja

maskuliinisuuksista, nykyaikainen käsitys maskuliinisuuksista lienee pojille oikea käsitys asiasta. Tästä syystä myös aineisto tulkittiin nykykäsitystä hyödyntäen. Näin pyrittiin saamaan todenmukaisempi kuva siitä, miten pojat voivat nähdä asian.

Tutkimuksessa ja aineiston analyysin koodausrungossa käytettiin jossain määrin karkeasti lokeroiden teoriaa maskuliinisuuksista. Tutkimuksessa silti tunnistettiin maskuliinisuuksien rakentuminen esimerkiksi osana aikaa ja paikkaa sekä osana sosiaalisia rakenteita. Hegemonista maskuliinisuutta ei nähty kiinteänä rakennelmana, vaan alati liikkeessä olevana ja muuttuvana rakennelmana sukupuolijärjestelmän sisällä. (Ks. Connell 1995.) Vaikka koodausrunko nojaa valmiiseen teoriaan, on kuitenkin mahdollista, että pääkategorioiden alle luodut alakategoriat olisivat muotoutuneet toisenlaisiksi toisen tutkijan työssä. Lisäksi oman koodausrunkon kategorioiden määrittely tai indikaattoreiden tai esimerkkien luonti on voinut tapahtua puutteellisesti, mikä on voinut johtaa virheellisiin koodauksiin ja virheellisiin tulkintoihin. Koodausrunko ja sen määritelmät ja indikaattorit muuttuivat ja täsmentyivät jonkin verran testikoodauksen jälkeen. Koodausrunko siten kehittyi paremmaksi ja tutkimusongelmaa vastaavammaksi.

Tutkimuksessa käytetty aineisto ei koskenut suoraan yksilöitä, eli aineisto ei koostunut esimerkiksi yksilöiden antamista haastatteluista tai kyselyvastauksista. Tästä syystä tutkimuksessa ei ollut tarpeen huomioida tutkimuksessa mukana olleiden yksilöiden anonymiteetistä, sillä aineisto koostui julkisista, kaikille saatavilla olevista oppikirjoista. Näin ollen eettisiä pulmia ei ollut aineiston suhteen (Kuula 2011).

Tutkimusaineistoksi valikoituivat kahden suurimman suomalaisen oppikirjakustantamon kaksi oppikirjaa. Otavalta aineistoon valittiin historian Forum 5 -oppikirja sekä ympäristöopin Tutkimusmatka-oppikirja. Sanoma Proelta aineistoksi valikoitui historian Ritari 5 -oppikirja sekä ympäristöopin Pisara 5 -oppikirja. Tutkimus olisi ollut kattavampi, jos aineisto olisi sisältänyt myös muilta kustantajilta oppikirjoja tai laajemman kokoelman Otavan ja Sanoma Pron oppikirjoja. Rajaus tehtiin kuitenkin näihin yhteensä neljään oppikirjaan tutkielman laajuuden vuoksi.

Toisia oppikirjoja käyttämällä tutkimuksen tulokset olisivat todennäköisesti jossain määrin erilaiset. Tässä tutkimuksessa käytetyistä oppikirjoista ja niistä valitusta relevantista aineistosta sai yksittäinen tutkija tietyt tulokset. Toisilla oppikirjoilla tai tässä tutkimuksessa käytettyjen oppikirjojen erilaisella rajaamisella tulokset olisivat voineet olla toisenlaiset. Tutkimuksen tulokset

painottuivat historian oppikirjoista saatuihin tuloksiin yksinkertaisesti siitä syystä, että niissä oli merkittävästi enemmän relevanttia aineistoa kuin ympäristöopin oppikirjoissa. Koska tutkimuksessa tutkittiin vain tiettyjä oppikirjoja, tulokset eivät ole laajemmin yleistettävissä. Huolella tehdyn tutkimuksen avulla voidaan silti esittää polkuja, jotka voivat esiintyä muissa samankaltaisissa tutkimuskohteissa (Yin 2003, 4; Tashakkori & Teddlie 1998, 65–66).

Tutkimuksen aikana tuli huomioida käsitteistöön liittyvät haasteet. Maskuliinisuus on aikuiskeskeinen ja politisoitunut käsitys, mutta sitä silti käytetään osittain käsitteellistämään pojan käsitettä. Kun esimerkiksi poikien toimia arvioidaan aikuisten maskuliinisuusidentiteettien kautta, tulee pohtia, suvaitseeko se lapsen ainutkertaisuutta. (Haywood & Mac an Ghail 2013, 122.) Aikuiskeskeistä teoriaa maskuliinisuuksista kuitenkin täydennettiin uudella tutkimustiedolla, joka on keskittynyt poikiin liittyviin maskuliinisuuksiin. Näin tutkimuksessa oli mahdollista analysoida oppikirjojen tuottamia poikien maskuliinisuuksia luotettavammin.

Tutkimuksessa nähtiin oppikirjat sellaisina, joita oppilaat lukevat todenmukaista sisältöä esittävinä. Vaikka esimerkiksi historian oppikirjojen sisältö esitetään aina tietystä näkökulmasta tiettyjä asioita painottaen, oppilaan näkökulmasta oppikirjojen kaikki tekstit ja kuvat ovat lähtökohtaisesti totta. Tästä syystä oppikirjojen relevantti aines koodattiin ja analysoitiin sellaisenaan ja se tulkittiin todenmukaisena kuvana historiasta ja ympäristöopista kuitenkin hyödyntäen nykykäsitystä maskuliinisuuksista.

Huomioitavaa on, että molemmissa historian kirjoissa on voinut olla esimerkiksi sama tarina tietystä hahmosta, mutta vain toisen kustantajan kirjassa hahmo sukupuolitettiin. Tämä johti luonnollisesti siihen, että vain mieheksi sukupuolitettu hahmo päätyi mukaan analysoitavaan aineistoon. Tästä syystä eri kustantajien tuottamat kirjat tuottivat myös erilaisen kuvan miehistä, pojista sekä maskuliinisuuksista tässä tutkimuksessa.

10 POHDINTA

Tutkimus on osoittanut, miten sukupuolidikotomiaa ja hegemonisen maskuliinisuuden diskurssia tuotetaan ja ylläpidetään oppikirjoissa. Vasta nyt ilmiötä aletaan ymmärtää. (Manninen 2010, 109.) Se, että oppikirjoissa tuodaan esiin pääasiassa vain tietynlaisia maskuliinisuuksia on hegemonisen maskuliinisuuden vallankäyttöä. Kun alistettuja maskuliinisuuksia ei tuoda selkeästi ja avoimesti esiin, halutaan piilottaa hegemonisen maskuliinisuuden hallinta eikä tuoda esiin maskuliinisuuksien hallinnan suhteita. Kun tutkittu ilmiö ymmärretään, se voidaan asettaa kyseenalaiseksi sekä tarjota vaihtoehtoisia diskursseja, jotka pyrkivät kohti ihmisten välistä tasa-arvoa (Manninen 2010, 109). Tutkimuksen ansiosta on mahdollista tarjota luokanopettajille ja luokanopettajakoulutukselle työkaluja, joilla haastaa ja muuttaa epätasa-arvoa tuottavia maskuliinisuuksia.

Sukupuolittuneessa yhteiskunnassa tapahtuneen kasvatuksen seurauksena poikien sukupuoli-identiteetit muodostuvat sellaisiksi, joissa kasvatuksen sukupuolittuneet viestit ja tavat olla ovat kytkeytyneet heidän tapansa olla poikia ja miehiä. Nämä ohjaavat heidän tapansa nähdä maailma kahden vastakkaisuuden maailmana – miehen ja naisen sekä maskuliinisuuden ja feminiinisyuden. (Adams & Coltrane 2005, 235.) Tämä stereotyyppisen sukupuoliskeeman kehittyminen tapahtuu tiedostamatta, ja lapset jatkavat tämän toisintamista heidän kehitystasonsa mukaisesti. He oppivat näkemään maailman, jossa miehet ja pojat sekä naiset ja tytöt eivät ole ainoastaan erilaisia vaan vastakkaisuuksia, ja jossa miehet ovat yleisesti voimakkaita ja etuoikeutettuja. He myös oppivat, että vaikka miehillä on yleisesti enemmän valtaa kuin naisilla, kaikki miehet eivät yllä kulttuuriseen miehen ideaaliin ja toiset ovat siitä syystä alistettuja. (Adams & Coltrane 2005, 235–236.) Tämä tutkimus osoitti samankaltaisia näkemyksiä oppikirjojen tuottamina.

10.1 Kohti tasa-arvoisempia maskuliinisuuden muotoja

Tämän tutkielman analyysin tuloksena luodut maskuliinisuudet eivät ole kiinteitä rakennelmia, vaan tutkijan lähtökohdista luodut rakennelmat, jotka ovat alttiita muutokselle ja uudelleentulkinnalle. Siksi oppikirjoissa esitetyt maskuliinisuudet eivät ole ainoita oppikirjojen maskuliinisuuksia, sillä on olemassa muun muassa erilaisia oppikirjoja eri tekijöineen. Vaikka siis

oppikirjojen maskuliinisuuksista on luotu analyysissä ja tutkimuksen raportoinnissa käytetyt nimetyt ryhmät, ne ovat muuttuvia rakennelmia. Käsitys länsimaisista maskuliinisuuksista sekä hegemonisesta maskuliinisuudesta muuttuu. Tämä muutos tulee tiedostaa ja tuoda näkyväksi myös oppimateriaaleissa.

Hegemonisen maskuliinisuuden käsitteellistämisen tulisi pelkän hierarkian tuottamisen sijaan selkeästi tiedostaa mahdollisuus sukupuolijärjestelmän demokratisointiin ja voiman epätasapainon poistamiseen. Tämä vaatii miesten joukkoon sellaisen hegemonisen maskuliinisuuden version, joka on avoin empatialle, kunnioitukselle sekä miesten ja naisten väliselle tasa-arvolle. (Connell & Messerschmidt 2005, 853; Duncanson 2015, 244.) Viime vuosina muun muassa Elliott (2015) ja Lomas ym. (2015) ovat tarjonneet vaihtoehtoja tähän esimerkiksi välittävien maskuliinisuuksien mahdollistamisen muodossa.

Connell (2000) asettaa opetukselle kolme tavoitetta: tiedon lisääminen, hyvien ihmissuhdetaitojen kehittäminen sekä oikeudenmukaisuuden lisääminen. Myös Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2014, 13, 16) tukee näiden tavoitteiden asettamista. Nykyiset maskuliinisuuden muodot voivat työntää monia poikia kauemmas sellaisesta tiedosta, jonka kanssa heidän tulisi olla tekemisissä. Erityisesti kielet ja kommunikaatiotaidot olisivat monille pojille tarpeen. (Connell 2000, 164.) Lisäämällä poikien tietoa ympäröivistä rakenteista ja niissä luotavista maskuliinisuuksista ne on mahdollista asettaa kyseenalaiseksi. Lisäksi hyvät ihmissuhdetaidot edistävät sukupuolten tasa-arvoa ja poikien tunteiden esittämisen tukemista. (Connell 2000, 165.)

Poikien ei voida yleisesti sanoa olevan vähempiosaisessa asemassa, sillä joka puolella maailmaa miehet ovat sukupuolijärjestelmässä lähes jokaisella mitattavalla resurssilla etuoikeutettu ryhmä. Silti poikia koskeva oikeudenmukaisuus on tärkeää. (Connell 2000, 165–166.) Marginalisoitujen poikien mahdollisuus nousta pois marginaalista mahdollistuu oikeudenmukaisuuden tavoittelulla. Oikeudenmukaisuuden tavoittelussa huomio täytyy kiinnittää sukupuolikäytäntöihin, jotka ylläpitävät sortoa ja ylivaltaa. Tällaisia koulussa olevia käytäntöjä ovat muun muassa maskuliinisuuksien hierarkia, kiusaaminen, homofobinen pahoinpitely ja tyttöjen häiriköinti. (Connell 2000, 166–167.) Joitain tällaisia käytäntöjä oli näkyvissä myös tutkimusaineistossa. Tästä syystä asiaan tulee kiinnittää huomiota jo luokanopettajakoulutuksessa, jotta sortavat käytännöt pystytään tiedostamaan ja purkamaan jo opettajaksi kouluttautumisenvaiheessa.

Oikeudenmukaisuuden tavoittelussa ei tule pyrkiä sukupuolineutraaliuteen, vaan tiedostavaan ja kriittiseen otteeseen. Tärkeintä oikeudenmukaisuuden tavoittelussa on, että sen tavoitteena on avata mahdollisuuksia ja että se avaa teitä kehitykselle. Miehiä ei tule syyllistää yhtenä yhtenäisenä ryhmänä, sillä sellaisella on vain vahingoittava vaikutus. (Connell 2000, 169–170.)

Yksiulotteinen käsitys pojista villeinä ja uhoavina ei palvele ketään, sillä hegemoniseen maskuliinisuuteen kuuluvalla poikakäsityksellä monet pojat alistetaan, eikä heillä ole silloin pääsyä hyväksytyyn poikuuteen. Keskustelussa tulee huomioida monipuolisesti erilaiset maskuliinisuudet, sillä ne helpottavat poikien pyrkimyksiä rakentaa vaihtoehtoisia käsityksiä sukupuolesta ja maskuliinisuudesta. (Connell 1995; Lahelma 2004, 60.) Esimerkiksi hiljaisiin poikiin ei liitetä kulttuurisia arvostuksia, eikä heidän katsota olevan yhtä nokkelia kuin puheliaampien poikien. Lisäksi hiljaisten poikien oletetaan olevan puheliaita poikia arempia. (Tolonen 2001, 154.) Hiljaisista pojista puhuminen voi nolostuttaa, sillä hiljaiseen luonteeseen saattaa liittyä jotain feminiinistä (Tolonen 2001, 154). Tämä voidaan nähdä hegemonisen maskuliinisuuden haastamisena, jos esiin nostetaan jotain ei-hegemonista. Hegemonisen maskuliinisuuden haastaminen ei ole aina helppoa institutionaalisilla tai yhteiskunnallisilla tasoilla muun muassa ympäröivän hiljaisen hyväksynnän vuoksi. Tästä syystä puhuminen sellaisista pojista, jotka eivät hyväksy tai edistä hegemonista maskuliinisuutta, ei ole helppoa, vaikka itse ei edes olisi haastajan asemassa. Opettajien tulee olla suunnannäyttäjiä maskuliinisuuksien haitallisten valtarakenteiden purkamisessa.

Peruskoulua instituutiona tulee tarkastella kriittisesti. Sen käytännöt tulee kyseenalaistaa ja arvioida, tuottavatko ne vain tietynlaista hyväksytyä maskuliinisuutta, vai tarjoavatko ne mahdollisuuksia myös toisenlaisille maskuliinisuuksille. Tarkastelun tulee tapahtua usealla tasolla: opettaja-, luokka-, koulu- sekä valtakunnallisella tasolla. Opettaja voi tarkastella maskuliinisuuksien rakentumista oman luokkansa ja omien oppilaidensa tasolla, mutta olla myös osana koko koulun kriittistä tarkastelua. Opettajan pedagogiset taidot ovat tässä avainasemassa. Esimerkiksi toimintakulttuuri vaikuttaa siihen, miten oppilaat ja koko ympäröivä maailma nähdään. Siksi kouluissa on koulukohtaisia eroja. Opettajien on tärkeää tiedostaa omat käsityksensä ja koulun erilaisten käytäntöjen taustat, syyt ja vaikutukset. Toimintakulttuuria kehittämällä on mahdollista tuoda esiin vaihtoehtoisia tapoja olla maskuliininen kuin ainoastaan feminiinisyuden erillisyyden tai hegemonisen maskuliinisuuden ihannoinnin kautta. Tämä kuitenkin edellyttää, että opettajat ovat tietoisia maskuliinisuuksien kehittymisestä ja rakentumisesta.

Valtakunnallisen tason muutos voi tapahtua muun muassa Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden kautta. Vuonna 2014 hyväksytty uusi opetussuunnitelma velvoittaa opettajia uudella tavalla tasa-arvon tavoitteluun. On kuitenkin yksittäisen opettajan päätettävissä, miten ja kuinka paljon tasa-arvoa tavoitellaan käytännön toiminnassa. Esimerkiksi erillinen puu- ja tekstiilikäsityö on ylläpitänyt käsitystä ”poikien ja tyttöjen käsitöistä”. Kun näistä erillisistä käsitöistä on luovuttu, oletus on, että muutosta tapahtuu sallivampaan ja oikeudenmukaisempaan suuntaan. Muutos voi kuitenkin olla hidasta, sillä opettajat eivät aina ole valmiita suuriin muutoksiin omassa työssään, jos kulttuuriset ja henkilökohtaiset näkemykset eroavat suuresti. Täydennyskouluttamalla aiemmin kouluttautuneita opettajia on mahdollista saada jo työelämässä olevat opettajat tavoittelemaan tasa-arvoa myös maskuliinisuuksien näkökulmasta. Lisäämällä maskuliinisuuksiin liittyvää ymmärrystä nykyiseen luokanopettajakoulutukseen saadaan lisäksi jokainen tuleva luokanopettaja mukaan edistämään tasa-arvoa monipuolisesti.

Opettajat ovat koulutusmuutosten käytäntöön panijoita ja myös opettajan ammatti sisältää useita maskuliinisuuksia. Osa niistä on halukkaita säilyttämään patriarkaalisen yhteiskunnan, mutta osa haluaa olla mukana muuttamassa hyväksytyä maskuliinisuutta poikien kanssa. Opettajilla on ammatillisia syitä olla kiinnostuneita maskuliinisuuksista, sillä maskuliinisuudet vaikuttavat muun muassa opettajien koettuun stressiin poikien väkivallan tai vastustuksen kautta. (Connell 2000, 174–175.) Jokaisen tasa-arvoa käsittelevän opettajan tulee siis ottaa asia vakavasti.

Opettajien sekä päättäjien tulee arvioida luokahuonekäytäntöjen vaikutuksia eri taustoista tuleviin lapsiin (Paechter 2007, 90–91). Erityisesti sellaiset käytännöt, jotka olettavat jatkuvan kilpailun ja suorituskyvyn parantavan poikien saavutuksia tulee kyseenalaistaa, sillä itse asiassa se voi aiheuttaa toisille pojille pettymyksiä samaan aikaan kun se tukee toisia. Opettajan tulee pyrkiä mallintamaan erilaisia maskuliinisuuksia. Tiettyjen maskuliinisuuksien avulla voi päästä lähemmäs tiettyä poikaryhmää, mutta se voi itse asiassa tapahtua jättämällä toisia ryhmiä ulkopuolelle. (Paechter 2007, 91.) Esimerkiksi tytöt voivat tällaisessa tilanteessa jäädä ulkopuolelle.

Oppikirjojen tuottamat maskuliinisuudet tulee asettaa myös kriittisen tarkastelun kohteeksi. Tässä tutkimuksessa on tutkittu, millaisia maskuliinisuuksia oppikirjat tuottavat 5. luokan tietyissä oppikirjoissa. Oppikirjat kehittyvät ajan ja opetussuunnitelmien mukana, mutta usein niissä on paljon tiedostamattomia käsityksiä, joita välitetään sosiaalisina faktoina oppilaille. Opettajan tulee kriittisesti tarkastella myös oppimateriaalia, jota tarjoaa oppilailleen. Jos opettaja huomaa epätasa-

arvoa tuottavia rakenteita koulussa tai oppikirjoissa, niihin tulee puuttua. Oppikirjojen epätasa-arvoa tuottavat osat voidaan ohittaa, käsitellä sellaisenaan tai yhdessä kriittisesti tarkastella oppilaiden kanssa. Viimeinen näistä on paras vaihtoehto, sillä sen avulla oppilaiden ajattelu kehittyy, tieto lisääntyy sekä avautuu uusia mahdollisuuksia löytää positiivisia polkuja maskuliinisuuksien rakentamiselle.

Miesten yleinen sukupuolietuoikeus hyödyttää myös poikia. Poikien motiiveja muuttaa tilannetta ja kieltäytyä sukupuolietuoikeudesta voivat olla esimerkiksi uteliaisuus, halu oikeudenmukaisuuteen tai halu lisätä ei-perinteisiä käytäntöjä. Näitä motiiveja saattavat herätellä henkilökohtaiset suhteet naisten ja tyttöjen kanssa sekä yleisesti samat kiinnostuksen kohteet, joita pojat jakavat tyttöjen ja naisten kanssa. (Connell 2000, 172–173.) Nämä ovat otollisia tilanteita esimerkiksi koulussa keskustella sukupuolietuoikeudesta sekä patriarkalisuudesta yhteiskunnassa.

Väkivallan vastaiseen mieskulttuuriin ei ole mahdollista päästä, ennen kuin ymmärrämme maskuliinisuuden ja väkivallan liitoksen. Miesten tulee pystyä näkemään, miten väkivalta erilaisina ajattelutapoina, asenteina ja sosiaalisina käytäntöinä liittyy yleensä miehiin. (Jokinen 2000, 250–251.) Aina, kun väkivaltaa katsotaan sormien läpi tai muuten sivuutetaan, se viestittää miehille ja pojille, että väkivaltainen maskuliinisuus on tavoiteltavan arvoinen asia. Poikia ja miehiä tulee opettaa kommunikoimaan, rikkomaan maskuliinisuuden ja väkivallan kytkös sekä asettamaan väkivallan tekijät vastuuseen tekemästään väkivallasta. (Jokinen 2000, 251.)

Koulun tulee kehittyä sellaiseen suuntaan, joka ei ainoastaan tarjoa kulttuurisesti ihannoitua maskuliinisuutta osana arkipäiväänsä. Koulun tulee pystyä kriittisesti tarkkailemaan erilaisia maskuliinisuuksia koulussa ja yleisesti yhteiskunnassa. Opettajien tulee tiedostaa oppimateriaalien hyödyt ja haasteet maskuliinisuuksien välittämisessä. Myös kustantajien tehtävä on tutustua uuteen tutkimustietoon maskuliinisuuksista, jotta tieto maskuliinisuuksista ei pohjaudu ainoastaan massakulttuurin välittämään käsitykseen miehistä, pojista ja maskuliinisuuksista.

Connellin (2000) mukaan koulujen mahdollisuudet tuottaa ja uusintaa sukupuolta ovat suuret. Koulu on merkittävä instituutio, jossa kulttuuria välitetään sukupolvien välillä. Se hallitsee omaa sukupuolijärjestelmäänsä, joka vaikuttaa jokaiseen koulua käyvään lapseen. Koulun maskulinisoivia käytäntöjä ei aina tiedosteta ja kyseenalaisteta, jolloin ne voivat olla ristiriidassa muiden koulun tarkoitusten kanssa. (Connell 2000, 175.)

Yksittäisten koulujen tulee tunnistaa kyseisessä ympäristössä toimivat maskuliinisuudet, jotta niihin on mahdollista reagoida ja puuttua tarvittavalla tavalla. Oppilaat tuovat mukanaan kouluun tietynlaisia kuvia maskuliinisuuksista. Lisäksi koulu sukupuolittuneena instituutiona heijastaa oppilaisiin kuvaa hallitsevista maskuliinisuuksista sekä opettajiin tietynlaisia rooliodotuksia. Opettajien tulee olla tietoisia, mistä ja miten kaikki nämä kuvat rakentuvat. (Skelton 2001, 115, 173–175.)

On yhteiskunnallisesti tärkeää tuoda maskuliinisuutta koskevat asiat esiin ja saada kasvattajat reflektoimaan omaa ja koulun toimintaa. Tutkimustieto auttaa huomaamaan, että pojat eivät ole homogeeninen ryhmä, maskuliinisuudet muuttuvat ja että sukupuolen näkökulmasta instituutioilla ja kehoilla on merkitystä. (Connell 2000, 176.) Muutoksen taustalla ei tule olla ainoastaan massakulttuurin stereotyyppinen näkemys miehestä ja hyväksytystä maskuliinisuudesta, sillä silloin vain osa pojista hyväksytään ja suuri osa pojista marginalisoidaan. Tasa-arvon edistämisen ei tule tapahtua ainoastaan poikiin kohdistuvien toimien avulla, vaan yleisesti koko ympäröivän kulttuurin. Maskuliinisuudet ovat kytköksissä yhteiskunnan niin moneen osa-alueeseen, että aitoa muutosta ei saavuteta, ellei kriittisen tarkastelun kohteeksi oteta koko ympäröivää sosiaalista maailmaa. (Skelton 2001, 175.) Vaikka pojilla on rajalliset mahdollisuudet maskuliinisuuksien tavoittelussa, on silti tärkeää ottaa heidät huomioon muutoksessa. Rajalliset mahdollisuudet laajenevat ajan mittaan, ja varhaisessa vaiheessa vaikuttaneet maskuliinisuudet vaikuttavat myös myöhemmissä identiteetin ja maskuliinisuuden rakennusprosesseissa.

Skeltonin (2001) mukaan pojat eivät välttämättä koe mielekkäänä tavoitella vaihtoehtoisia maskuliinisuuksia hegemonisen maskuliinisuuden sijaan. Siitä syystä opettajat voivat pyrkiä lisäämään poikien tietoisuutta maskuliinisuuksista keskustelemalla poikien kanssa siitä, millaisia maskuliinisuuksia he arvostavat ja miksi. Perehtymällä poikien kanssa hankaluuksiin, jotka liittyvät erilaisiin tapoihin olla maskuliininen, tietoisuuden kasvattaminen mahdollistuu. Muita keinoja on paljastaa ne hetket, jolloin pojat tekevät valintoja poikana olemisen suhteen. Myös näiden valintojen seuraukset tulee paljastaa. Lisäksi opettajat voivat rajoittaa väkivaltaisesti ja aggressiivisesti käyttäytyvien poikien mahdollisuuksia ja tarjota vahvaa tukea väkivallattomasti käyttäytyville pojille. Tarjoamalla erilaisia näkemyksiä maskuliinisuudesta ja auttamalla poikia kehittämään sellaisia maskuliinisuuden määritelmiä, jotka määrittelevät uudestaan rohkeuden, vahvuuden, ihailtavuuden, on mahdollista tukea poikia ja heidän vaihtoehtoista maskuliinisuuden rakentamista. (Skelton 2001, 176, MacNaughtonin 2000, 159 mukaan.)

Opetushallitus (2015) on laatinut Tasa-arvotyö on taitolaji -nimisen oppaan edistämään sukupuolten tasa-arvoa perusopetuksessa. Se tarjoaa tietoa sukupuolen moninaisuudesta sekä suomalaisen sukupuolijärjestelmän kriittiseen tarkasteluun tarvittavia välineitä tasa-arvoisemman opetuksen kehittämiseksi. Sukupuolten tasa-arvotyöllä voidaan edistää myös tasa-arvoista maskuliinisuuksien kehittymistä koulussa, sillä sukupuoli ja maskuliinisuus ovat vahvasti yhteydessä toisiinsa. Opas on vapaasti saatavilla internetissä.

Setlementtinuorten liitto ry on tuottanut Poikien maailma -hankkeessaan Fredi – Pojat, tasa-arvo ja ihmisoikeudet -nimisen opetusmateriaalin. Sen lähtökohtana on, että vain muun muassa itsensä tunteva ihminen kykenee tuntemaan empatiaa ja kunnioittamaan muiden oikeuksia. Fredin tavoitteena on lisätä erityisesti poikien tietoutta tasa-arvosta, ihmisoikeuksista ja demokratiasta. (Holm & Laukkanen 2013.) Opetusmateriaalia voidaan hyödyntää muun muassa vallan ja väkivallan kytköksen tai toisten poika- tai miesryhmien alistamisen käsittelyssä. Myös Fredi-opetusmateriaali on vapaasti saatavilla internetissä.

10.2 Kustantajien vertailua

Pojille muodostuva kuva maskuliinisuuksista riippuu siitä, kumman kustantajan kirjoja osana koulutyötä käytetään. Kustantajien oppikirjoja vertailemalla oli mahdollista tehdä monenlaisia huomioita oppikirjojen samankaltaisuuksista sekä eroavaisuuksista. Otavan oppikirjat olivat merkittävästi sukupuolittuneempia kuin Sanoma Pron oppikirjat. Nämä eroavaisuudet muovaavat kaikkien oppilaiden käsityksiä historiallisista tapahtumista sekä heidän käsityksistään siitä, mitä on olla mies.

Sukupuolittuneisuuden lisäksi eri kustantajien tuottamien kirjojen välillä oli jonkin verran eroavaisuuksia. Historian oppikirjojen aineiston kuvista oli selkeästi suurin osa sukupuolitettuja siten, että niissä esiintyi ainakin yksi mies. Historian kirjojen aineiston kuvista Otavan Forum-oppikirjassa oli 64 yksittäistä kuvaa, joissa esiintyi vähintään yksi selvästi mieheksi tai pojaksi sukupuolitettu hahmo. Ihmisiä esittäviä hahmoja oli yhteensä 91 kuvassa, jolloin miehiä tai poikia esittäviä kuvia oli 70,3 % kaikista ihmisistä sisältävistä kuvista. Sanoma Pron Ritari-oppikirjan aineistossa miehiä tai poikia sisältäviä kuvia oli 28 ja yleensä ihmisiä sisältäviä kuvia 43, jolloin miehiä tai poikia sisältäviä kuvia oli 65,1 %. Kuten luvussa 9 on kerrottu, historian oppikirjoissa saatettiin kertoa samoja tarinoita, mutta vain toisen kustantajan oppikirjassa tarinan hahmoja sukupuolitettiin. Näin oli esimerkiksi tarina samaanista, joka Otavan Forum-kirjassa

sukupuolitettiin, mutta Sanoma Pron Ritari-oppikirjassa ei. Erityisesti valtaan liittyvissä kuvauksissa Forum-oppikirjan osuus oli suurempi kuin Ritari-oppikirjan.

Ympäristöopin oppikirjoissa kuvien suhdeluku ei ollut niin suuri kuin historian oppikirjoissa. Otavan Tutkimusmatka-oppikirjassa poikia tai miehiä sisältäviä kuvia oli 19, kun kaikkia ihmisiä sisältäviä kuvia oli 40. Tällöin poikia tai miehiä esittäviä kuvia oli 47,5 %. Sanoma Pron Pisara-oppikirjassa vastaavat luvut olivat 8 ja 26, jolloin poikia tai miehiä esittäviä kuvia oli vain 30,8 %. Ympäristöopin kirjojen pienempi osuus voidaan selittää ainakin osittain sillä, että ihmisen biologiassa ei aina ole oleellista sukupuolittaa ihmistä esimerkiksi verenkiertoa tai hermostoa esittävässä kuvissa. Kuvien suhdeluvut on esitetty myös taulukossa 3.

Otavan kustantamissa Forumissa ja Tutkimusmatkassa tarjotaan hieman monipuolisempi kuva maskuliinisuudesta kuin Sanoma Pron kustantamissa Ritarissa sekä Pisarassa. Toisaalta edellä on kuvattu Otavan runsaampi kuvien käyttö ja tekstin määrä, joten kuvien ja tekstin sekaan luonnollisesti mahtuu monipuolisempia kuvauksia ihmisistä. Forumissa esitettiin tummaihoisen urheilija hegemonisen maskuliinisuuden edustajana. Tämä tummaihoisen miehen valta ja ihailu ei tosin yllä yleisesti muiden tummaihoisten miesten pariin. Otavan Forum-oppikirjassa kuvattiin hegemonista maskuliinisuutta edustavien hahmoja epäonnistumisia, mutta Sanoma Pron Ritari-oppikirjassa kuvattiin hegemonisen maskuliinisuuden toimien positiivisia seurauksia. Näillä saadaan luotua kuva, että hegemoninen maskuliinisuus ei ole voittamaton ja että hegemoninen maskuliinisuus ei ole automaattisesti huono asia.

Forumissa esitettiin vain yksittäisiä ylipainoisia miehiä, Ritarissa heitä ei ollut yhtään. Pisarassa kuvattiin yksi lapsen pyöreyttä omaava poika kolmen hoikan lapsen kanssa. Otavan oppikirjoissa tarjottiin muunlaisen maskuliinisuuden piirteitä kahden perinteisesti ei-maskuliinisia soittimia soittavien poikien muodossa. Lisäksi Otavan Tutkimusmatka-kirjassa pyrittiin valtuuttamaan erilaisista etnisistä taustoista olevia poikia. Sokrateen avulla pyrittiin tarjoamaan kriittistä ja kyseenalaistavaa otetta elämään molempien kustantajien historian kirjoissa.

Ympäristöopin kirjoissa pojat esitettiin aktiivisina ja urheilullisina. Otavan Tutkimusmatka kuvasi urheilulajeja monipuolisemmin ja esitti hurjempia aktiviteetteja kuin Sanoma Pron Pisara. Lisäksi Tutkimusmatka kuvasi monipuolisemmin muita terveellisiä elämäntapoja. Toisaalta Tutkimusmatka-kirjassa oli enemmän kuvia ja sisältöä, joiden avulla esittää asioita

monipuolisemmin. Molemmissa kirjoissa kuvattiin murrosiän muutosten yhteydessä pojille ilmestyvät finnit ja niiden mukana syntyvä epävarmuus ja alistamisen pelko.

Molemmat ympäristöopin kirjat kuvasivat heteroseksin yhdyntän. Otavan Tutkimusmatka-kirjassa mies kuvattiin aktiivisena ja nainen passiivisena, mutta toisaalta kirjassa jätettiin myös muunlaiset seksuaaliset kanssakäymiset avoimiksi mahdollisuuksiksi. Sanoma Pron Pisara-kirjassa heteroseksiksi esitettiin ainoana vaihtoehtona. Toisaalta luvun aiheena oli lisääntyminen, jossa oleellista on miehen ja naisen välinen seksi. Sanoma Pron Ritari-kirjassa mainittiin miesten väliset rakkaussuhteet. Tämä puuttui kokonaan Otavan kustantamista kirjoista, ja yleisesti ottaen Otavan Forum-kirjassa heteroseksuaalisuus esitettiin voimakkaammin kuin Sanoma Pron Ritari-kirjassa.

Historian oppikirjojen kuvaamien yhteiskuntien aikaan maailma on ollut erilainen, väkivaltaisempi ja eriarvoisempi. Kirjoihin kuitenkin pystyttäisiin tuomaan monipuolisempaa kuvaa ihmisistä ja kriittisesti tarkastelemaan millainen kuva maskuliinisuudesta kirjojen kautta välitetään. Esimerkiksi hegemonisen maskuliinisuuden alistamia ryhmiä esiin tuomalla olisi mahdollista paljastaa yhteiskunnallisia hierarkioita.

10.3 Lopuksi

Hegemonisen maskuliinisuuden rakenteiden muutos on hidasta, ja hiljainen hegemonian hyväksyntä hidastaa muutoksen vauhtia entisestään. Nykyään on kuitenkin nähtävissä useita yhteiskunnallista keskustelua herättäviä aloitteita, jotka haastavat hegemonisen maskuliinisuuden ja pyrkivät tuomaan yhteiskuntaan tasa-arvoa lisääviä elementtejä. Näitä ovat muun muassa onnistuneesti läpi mennyt Tahdon 2013 -kampanja, joka päättyi tasa-arvoisen avioliittolain voimaantuloon maaliskuussa 2017, feministiset puheenvuorot yhteiskunnan eri osa-alueilla sekä vielä työn alla olevat trans- sekä äitiyslakiehdotukset. Tällaisilla muutoksilla on mahdollista tarttua valkoihoisten heteromiesten ylivaltaan yhteiskunnassa.

Asenteiden ja lainsäädännön muutokset yhteiskunnan tasolla voivat parantaa tulevien sukupolvien asenteita muun muassa sukupuoli-, seksuaali- ja muita vähemmistöjä kohtaan. Esimerkiksi homoseksuaalisuuden poistaminen rikos- ja tautiluokituksesta on varmasti omalta osaltaan mahdollistanut nykyaikaisen avoimemman suhtautumisen seksuaalivähemmistöjä kohtaan. Tasa-arvoinen avioliittolaki jatkaa lainsäädännön suvaitsevampaa kehitystä.

Arkielämässä on usein mahdollista nähdä muuttuneita asenteita seksuaalivähemmistöjä kohtaan nuorten sukupolvien keskuudessa. Esimerkiksi homofobisten asenteiden ilmaiseminen voi aiheuttaa heissä halua torjua ja alistaa nämä haitalliset asenteet niiden valtuuttamisen sijaan (de Boise 2014, 320). Yhteiskunnallinen keskustelu lisää tietoisuutta erilaisten vähemmistöjen oikeuksista, jolloin myös asenteet yhteiskunnan yksittäisten jäsenten keskuudessa voivat parantua. Tällöin erilaiset vähemmistöt, jotka ennen ovat olleet alistettuja tai marginalisoituja, voivat ottaa aidommin osaa yhteiskuntaan ilman, että heidän tarvitsee piilotella esimerkiksi heidän identiteettiään (de Boise 2014, 321).

Tehty tutkimus herättää kysymyksiä, joita voidaan hyödyntää jatkotutkimuksissa. On mielenkiintoista pohtia, mitä itse asiassa halutaan, kun kouluun halutaan lisää miehiä. Usein perusteluna esitetään miehen mallin tarve. Tarkoitetaanko miehen mallilla hegemonista maskuliinisuutta vahvistavaa mallia vai jotain muuta? Tärkeää olisi osoittaa, että myös alistetut tai marginalisoidut maskuliinisuudet pystyvät saavuttamaan tarvittavia resursseja voidakseen muuttaa maskuliinisuuksien hierarkiaa. Kuka itse asiassa määrittelee, millaisia malleja koulu tarvitsee? Lienee tärkeämpää, että koulussa on kaikenlaisia tiedostavia opettajia ja kasvattajia, jotka osaavat ottaa yksilön kokonaisuutena huomioon. Yksilön biologisen sukupuolen ja henkilökohtaisen maskuliinisuuskäsityksen ei tule määritellä yksilöön liitettyjä odotuksia, mutta niitä ei kuitenkaan tule jättää täysin huomiotta. Erityisen tärkeää on huomioida niiden vaikutus koulussa ja muualla yhteiskunnassa.

Tutkimuksen näkökulmaa on mahdollista laajentaa ottamalla tarkasteluun mukaan naiset sekä maskuliinisuudet yleisemmin. Historian kirjoissa kuvattiin vähemmän naisia kuin miehiä, joten heidän asemansa lähempi tarkastelu tarjoaisi laajempaa ymmärrystä maskuliinisuuksien rakentumisesta sekä naisten alistamisesta. Mielenkiintoista lisätietoa tarjoaisivat myös esimerkiksi feminiinisyyksien tarkastelu oppikirjoissa tai se, miten tytöille esitetään pojat tai miehet. Yleisesti koulun jäsenten käsitykset maskuliinisuuksista toisivat lisätietoa tehdyn tutkimuksen tueksi.

Tutkimus tarjoaa tärkeää tietoa luokanopettajakoulutukselle. Kehittyneellä asiantuntijuudella luokanopettajilla on mahdollista kehittää eri tasojen maskuliinisuuksia tasa-arvoisempaan suuntaan ja siten vähentää muun muassa eriarvoisuutta. Luokanopettajien toimilla voi olla kumuloituva vaikutus, joten asian tärkeyttä ei tule vähätellä. Luokanopettajat ovat kiinni tulevaisuudessa – myös maskuliinisuuksien tulevaisuudessa.

LÄHTEET

Tutkimusaineisto

- Bruun, J., Kokkonen, O., Komulainen, M., Lassi, P. & Sainio A. 2015. Ritari 5. 1.–2. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Cantell, H., Jutila, H., Laiho, H., Lavonen, J., Pekkala, E. & Saari, H. 2016. Pisara 5. Ympäristööppi. 1.–3. painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.
- Heinonen, M., Jortikka, S., Kohtamäki, J., Korhonen, M., Kuusela, O., Laine, A., Nyberg T. & Palosaari, M. 2015. Tutkimusmatka. Ympäristööppi 5. 1.–2. painos. Helsinki: Otava.
- Päivärinta, K., Solastie, K. & Turtiainen, S. 2010. Forum 5 Historia. 2.–9. painos. Helsinki: Otava.

Tutkimuslähteet

- Aaltola, J. 2015. Filosofia, tiede, ymmärtäminen. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 14–28.
- Adams, M. & Coltrane, S. 2005. Boys and Men in Families. The Domestic Production of Gender, Power and Privilege. Teoksessa M. Kimmel, J. Hearn & R. W. Connell (toim.) Handbook of Studies on Men & Masculinities. Lontoo: Sage, 230–248.
- Bartholomaeus, C. 2011. 'I'm not allowed wrestling stuff': Hegemonic masculinity and primary school boys. *Journal of Sociology* 48(3), 227–247.
- Bartholomaeus, C. 2013. Colluding with or challenging hegemonic masculinity? *Australian Feminist Studies* 28(77), 279–293.
- Bartholomaeus, C. & Tarrant, A. 2015. Masculinities at the Margins of "Middle Adulthood": What a Consideration of Young Age and Old Age Offers Masculinities Theorizing. *Men and Masculinities* 19(4), 351–369.
- de Boise, S. 2014. I'm Not Homophobic, "I've Got Gay Friends": Evaluating the Validity of Inclusive Masculinity. *Men and Masculinities* 18(3), 318–339.

- Butler, J. 1990. Hankala sukupuoli. Suom. T. Pulkkinen & L-M. Rossi. Helsinki: Gaudeamus.
- Coles, T. 2009. Negotiating the Field of Masculinity. The Production and Reproduction of Multiple Dominant Masculinities. *Men and Masculinities* 12(1), 30–44.
- Connell, R. W. 1987. Gender and power. Society, the Person and Sexual Politics. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R. W. 1995/2005. Masculinities. 2. painos. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R. W. 2000. The men and the boys. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R. W. 2002a. Gender. Cambridge: Polity Press.
- Connell, R. W. 2002b. On hegemonic masculinity and violence: Response to Jefferson and Hall. *Theoretical Criminology* 6(1), 89–99.
- Connell, R. W. & Messerschmidt, J. W. 2005. Hegemonic masculinity. Rethinking the Concept. *Gender & Society* 19(6), 829–859.
- Cunningham, S., Domke, D., Coe, K., Fahey, A. & Van Leuven, N. 2013. Accruing Masculinity Capital: Dominant and Hegemonic Masculinities in the 2004 Political Conventions. *Men and Masculinities* 16(5), 499–516.
- Duncanson, C. 2015. Hegemonic Masculinity and the Possibility of Change in Gender Relations. *Men and Masculinities* 18(2), 231–248.
- Elliott, K. 2015. Caring Masculinities: Theorizing and Emerging Concept. *Men and Masculinities* 19(3), 240–259.
- Epstein, D. 1998. Real boys don't work: 'underachievement', masculinity, and the harassment of 'sissies'. Teoksessa D. Epstein, J. Elwood, V. Hey & J. Maw. (toim.) *Failing boys? Issues in gender and achievement*. Buckingham: Open University Press, 96–108.
- Eskola, J. 2015. Laadullisen tutkimuksen juhannustaiat. Laadullisen aineiston analyysi vaihe vaiheelta. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 185–206.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Gordon, T. 2004. ”Sata pientä sääntöä...” – sukupuoli koulun arjessa. Teoksessa E. Vitikka (toim.) *Koulu – sukupuoli – oppimistulokset*. Moniste 8/2004. Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima Oy, 68–83.
- Grönfors, M. 1999. Miehen arin alue. Maskuliinisuus, seksuaalisuus ja väkivalta. Teoksessa A. Jokinen (toim.) *Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja*. Tampere: Tampere University Press, 223–236.
- Haywood, C. & Mac an Ghail, M. 2013. Education and Masculinities. Social, cultural and global

- transformations. Lontoo: Routledge.
- Higate, P. & Hopton, J. 2005. War, Militarism and Masculinities. Teoksessa M. Kimmel, J. Hearn & R. W. Connell (toim.) Handbook of Studies on Men & Masculinities. Lontoo: Sage, 432–447.
- Holm, S. & Laukkanen, M-E. 2013. Fredi – Pojat, tasa-arvo ja ihmisoikeudet. Helsinki: Setlementtinuorten liitto ry. <http://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/fredi-taitto2013.pdf> Viitattu 3.4.2017.
- Hughes, M. J. 2012. Forging Napoleon’s Grande Armée: Motivation, Military Culture, and Masculinity in the French Army, 1800–1808. New York: New York University Press.
- Huuki, T. 2010. Koulupoikien statustyö väkivallan ja välittämisen valokiilassa. Oulun yliopisto. Acta Universitatis Ouluensis 113.
- Hänninen, J. 1999. Modernin miehen seksuaalinen liikkumatila. Teoksessa A. Jokinen (toim.) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press, 194–220.
- Inckle, K. 2014. Strong and Silent: Men, Masculinity and Self-injury. Men and Masculinities 17(1), 3–21.
- Jokinen, A. 2000. Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere: Tampere University Press.
- Jokinen, A. 2010. Kriittinen mies- ja maskuliinisuustutkimus. Teoksessa T. Saresma, L-M. Rossi & T. Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere: Vastapaino.
- Jääskeläinen, L., Hautakorpi, J., Onwen-Huma, H., Niittymäki, H., Pirttijärvi, A., Lempinen, M. & Kajander, V. 2015. Tasa-arvotyö on taitolaji. Opas sukupuolten tasa-arvon edistämiseen perusopetuksessa. Oppaat ja käsikirjat 2015:5. Helsinki: Opetushallitus. http://www.oph.fi/download/173318_tasa_arvoty_o_on_taitolaji.pdf Viitattu 28.3.2017.
- Kaufman, M. 2001. The White Ribbon Campaign: Involving Men and Boys in Ending Global Violence Against Women. Teoksessa B. Pease & K. Pringle (toim.) A Man’s World? Changing Men’s Practices in a Globalized World. Lontoo: Zed Books, 38–51.
- Kuula, A. 2011. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. 2. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Kiviniemi, K. 2015. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 74–88.
- Lahelma, E. 2004. Tytöt, pojat ja koulukeskustelu: Miten koulutuspoliittiset ongelmat rakentuvat? Teoksessa E. Vitikka (toim.) Koulu – sukupuoli – oppimistulokset. Moniste 8/2004.

- Opetushallitus. Helsinki: Edita Prima Oy, 54–67.
- Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta. L1329/2014.
- Lehtonen, J. 2003. Seksuaalisuus ja sukupuoli koulussa. Helsinki: Yliopistopaino.
- Lehtonen, J. 2005. Heteroita oomme kaikki? Kasvatuksen heteroseksuaalinen normi. Teoksessa T. Kiilakoski, T. Tomperi & M. Vuorikoski (toim.) Kenen kasvatus? Kriittinen pedagogiikka ja toisinkasvatuksen mahdollisuus. Tampere: Vastapaino, 62–86.
- Lehtonen, M. 1999. Maskuliinisuus, kansallisuus, identiteetti. Teoksessa A. Jokinen (toim.) Mies ja muutos. Kriittisen miestutkimuksen teemoja. Tampere: Tampere University Press, 74–88.
- Levtov, R. G., Barker, G., Contreras-Urbina, M., Heilman, B. & Verma, R. 2014. Pathways to Gender-equitable Men: Findings from the International Men and Gender Equality Survey in Eight Countries. *Men and Masculinities* 17(5), 467–501.
- Lomas, T., Cartwright, T., Edginton, T. & Ridge, D. 2015. New Ways of Being a Man: ”Positive” Hegemonic Masculinity in Meditation-based Communities of Practice. *Men and Masculinities* 19(3), 289–310.
- Lusher, D. & Robins, G. 2009. Hegemonic and Other Masculinities in Local Social Contexts. *Men and Masculinities* 11(4), 387–423.
- MacNaughton, G. 2000. Rethinking Gender in Early Childhood Education. Lontoo: Paul Chapman.
- Maher, A. & Ward, J. 2002. Gender and Teaching. Lontoo: Lawrence Erlbaum Associates.
- Manninen, S. 2010. ”Iso, vahva, rohkee – kaikenlaista” Maskuliinisuudet, poikien valtahierarkiat ja väkivalta koulussa. Oulun yliopisto. *Acta Universitatis Ouluensis* 112. <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789514263590.pdf> Viitattu 13.12.2016.
- McKay, J., Mikosza, J. & Hutchins, B. 2005. ”Gentlemen, the Lunchbox Has Landed” Representations of Masculinities and Men’s Bodies in the Popular Media. Teoksessa M. Kimmel, J. Hearn & R. W. Connell (toim.) *Handbook of Studies on Men & Masculinities*. Lontoo: Sage, 270–288.
- Morawski, J. 2005. Moving Gender, Positivism and Feminist Possibilities. *Feminism & Psychology* 15(4), 408–414.
- Mäkelä, K. 1990. Kvalitatiivisen aineiston arviointiperusteet. Teoksessa K. Mäkelä (toim.) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Helsinki: Gaudeamus, 42–61.
- Nieminen, J. 2013. Hegemonisesta maskuliinisuudesta miesten moneuteen. Kriittisen miestutkimuksen mahdollistuminen valtio-opillisessa ajattelussa. Tampereen yliopisto. *Acta Universitatis Tamperensis* 1828.
- Paechter, C. F. 2007. *Being Boys, Being Girls: Learning Masculinities and Femininities*. Maidenhead: Open University Press.

- Palmu, T. 2001. Kosketuspintoja sukupuoliin: opettajat, ruumiillisuus ja seksuaalisuus. Teoksessa T. Tolonen (toim.) *Suomalainen koulu ja kulttuuri*. Tampere: Vastapaino, 181–202.
- Pascoe, C. J. 2005. 'Dude, You're a Fag': Adolescent Masculinity and the Fag Discourse. *Sexualities* 8(3), 329–346.
- Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. 2014. Opetushallitus.
http://www.oph.fi/download/163777_perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
 Viitattu 12.12.2016.
- Rantala, I. 2015. Laadullisen aineiston analyysi tietokoneella. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus, 108–133.
- Ratele, K. 2014. Gender Equality in the Abstract and Practice. *Men and Masculinities* 17(5), 510–514.
- Renold, E. 2007. Primary School "Studs". (De)constructing Young Boys' Heterosexual Masculinities. *Men and Masculinities* 9(3), 275–297.
- Sariola, H. 2003. Sukupuolen määräytyminen ja sukupuolielimet. Teoksessa H. Sariola (toim.) *Solusta yksilöksi. Kehitysbiologia*. Helsinki: Duodecim, 285–295.
- Schreier, M. 2012. *Qualitative Content Analysis in Practice*. Lontoo: Sage.
- Silva, T. 2016. Bud-sex: Constructing Normative Masculinity among Rural Straight Men That Have Sex With Men. *Gender & Society* 31(1), 51–73.
- Silverman, D. 2001. *Interpreting qualitative data. Methods for analysing talk, text and interaction*. Lontoo: Sage.
- Skelton, C. 2001. *Schooling the boys. Masculinities and primary education*. Buckingham: Open University Press.
- Swain, J. 2004. The resources and strategies that 10–11-year-old boys use to construct masculinities in the school setting. *British Educational Research Journal* 30(1), 167–185.
- Swain, J. 2005. Masculinities in Education. Teoksessa M. Kimmel, J. Hearn & R. W. Connell (toim.) *Handbook of Studies on Men & Masculinities*. Lontoo: Sage, 213–229.
- Swain, J. 2006. Reflections on Patterns of Masculinity in School Settings. *Men and Masculinities* 8(3), 331–349.
- Tashakkori, A. & Teddlie, C. 1998. *Mixed methodology. Combining qualitative and quantitative approaches*. Applied social research methods series. Thousand Oaks: Sage.
- Tolonen, T. 2001. Hiljainen poika ja äänekkäs tyttö? Ääni, sukupuoli ja sosiaalisuus koulussa. Teoksessa T. Tolonen (toim.) *Suomalainen koulu ja kulttuuri*. Tampere: Vastapaino, 135–158.

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 10., uudistettu laitos.
Helsinki: Tammi.
- Vilkka, H. 2010. Sukupuolen ja seksuaalisuuden kohtaaminen. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Yin, R. K. 2003. Case study research. Design and methods. Thousand Oaks: Sage.